

**T.C.
ŞIRNAKÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİMDALI
TEFSİR BİLİMDALI**

KUR'AN'DA ZALİM

**Hazırlayan
Mehmet Sait AKAN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL**

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2017

**T.C.
ŞIRNAKÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİMDALI
TEFSİR BİLİMDALI**

**KUR'AN'DA ZALİM
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Mehmet Sait AKAN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL**

ŞIRNAK, 2017

BİLİMSEL ETİĞEUYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Mehmet Sait AKAN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kur’an’da Zalim” adlı Yüksek Lisans, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Mehmet Sait AKAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait UZUNDAĞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL danışmanlığında Mehmet Sait AKAN tarafından hazırlanan “Kur’an’da Zalim” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

06/04/2017

JÜRİ

Danışman Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL
Üye Doç. Dr. Mesut KAYA
Üye Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../2017

Enstitü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Ömer Ali YILDIRIM

İçindekiler

KISALTMALAR.....	IV
ÖZET.....	V
SUMMARY	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
1. Çalışmanın Konusu	3
2. Çalışmanın Amacı.....	3
3. Çalışmanın Metodu	4
4. Çalışmanın Önemi.....	5
1. BÖLÜM: ZALİM KAVRAMININ TAHLİLİ	6
1.1 Zalim'in Lugat ve İstılah Anlamı.....	6
1.2 Tefsirlerde Zulüm.....	8
1.3 Zulmün Zıddı: Adalet.....	14
1.4 Kur'an'da Zulüm ile İlgili Kavramlar	16
1.4.1 Bağy: (بغى).....	16
1.4.2 Tuğyân, (طغيان)	17
1.4.3 Fısk, (فسق).....	18
1.4.4 Bi ğayri Hak. Bi ğayri'l-Hak; (بغير الحق/بغير حق).....	19
1.4.5 İ'tida (اعتداء).....	20
1.4.6 İsrâf ve Müsrif, (اسراف مسرف)	21
1.4.7 Azab (عذاب)	22
1.4.8 Eza ve Fitne, (اذي فتنة)	23
1.5 Hz. Peygamberin Dilinden Zalim	24
2. BÖLÜM: KUR'AN'DA ZALİM.....	27
2.1 Allah ve Zulüm	27
2.2 Allah'a Karşı Yapılan Zalimlik	30
2.2.1 Küfür (كفر).....	31
2.2.2 Şirk (شرك).....	32
2.2.3 Allah'a Karşı Yalan Uydurmak.....	34
2.2.4 Allah'tan Başkasına İbadet Etmek	35
2.2.5 Kitaplara İnanmamak.....	37

2.2.6 Peygamberlere İnanmamak	39
2.2.7 Ahirete İnanmamak	40
2.2.8 Kâfir, Yahudi ve Hıristiyanları Dost Edinmek	41
2.2.9 Dinden Dönmek	43
2.2.10 Allah'ın İndirdiğiyle Hükmetmemek	44
2.2.11 Mucizeleri İnkâr Etmek	44
2.2.12 Allah'ın Elçilerinin Başlarına Buyruk Hareket Etmeleri.....	45
2.2.13 Allah'ın Koyduğu Sınırları Aşmak	46
2.2.14 Allah'ın Emirlerini Görmezlikten Gelmek	48
2.2.15 Allah'ın Yolundan Alıkoymak.....	49
2.2.16 Müminlerin Sırrını İfşaya Kalkışmak.....	50
2.2.17 Gösteriş İçin Malını Harcamak ve Allah Rızasının Dışında Adak Adamak.....	51
2.3 Beşeri İlişkilerde Zalimlik	52
2.3.1 Haksız Yere İnsan Öldürmek	52
2.3.2 Zina Yapmak	54
2.3.3 Hırsızlık Yapmak	55
2.3.4 Şahitliği Hakkıyla Yerine Getirmemek	56
2.3.5 Birisinin Yerine Başkasını Cezalandırmak.....	58
2.3.6 Boşanmayı Yerince Kullanmamak.....	58
2.3.7 Allah'ı Ananları Kovmak	60
2.3.8 İnsanlarla Alay Etmek, İnsanları Ayıplamak	60
2.3.9 Fakirleri Maldan Mahrum Etmek ve Zekât Vermemek	62
2.3.10 Haksızlık Yapmak	63
2.3.11 Faiz Yemek	65
2.4 Zalim Kavimler	67
2.4.1 Hz. Nuh'un Kavmi	67
2.4.2 Hz. Hud'un Kavmi: Âd.....	69
2.4.3 Hz. Salih'in Kavmi: Semud	70
2.4.4 Hz. İbrahim'in Kavmi.....	72
2.4.5 Hz. Lut'un Kavmi.....	73

2.4.6 Hz. Şuayb'in Kavmi: Eyke ve Medyen Halkı.....	75
2.4.7 Firavun ve Yandaşları.....	76
2.4.8 İsrailoğullarından Zalimler	78
2.4.9 Kureyşliler ve İşledikleri Suç.....	79
2.5 Zalimlerin En Zalimi	83
2.6 Zalimleri Dost Edinmek ve Zalimlere Arka Çıkmak	86
2.7 Zulme Başkaldırmak ve Zalime Karşı Çıkmak	89
2.8 Mü'minin Zulmü	93
2.9 Zalimlikten Tевbe Etmek	95
2.10 Zalimlerden Kaçmak	100
2.11 Zalimliğin Zararları ve Sonucu	103
2.12 Mazlumun Hakkı.....	106
2.13 Dünyada Zalimlerin Akibeti	109
2.14 Zalimlerin Helak Sebebi	113
2.15 Ahirette Zalimlerin Halleri	115
2.15.1 Zalimin Pişmanlığı ve Feryadı	115
2.15.2 Zalime Hazırlanan Ceza.....	118
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

age.	: Adı Geçen Eser
agm.	: Adı Geçen Madde/makale
as	: Aleyhisselam
b.	: bin, binti
bkz.	: Bakınız
cc	: Celle celalühü
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanat Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	: Hazreti
h.	: Hicri
ra.	: Radiyallahu anh
s.	: Sayfa
sav	: Sallallahu aleyhi ve sellem
sad.	: Sadeleştiren(ler)
Tdv.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: tahkik eden
ts.	: tarihsiz
vb.	: ve benzer
yy	:yayın yeri yok

ÖZET

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de sıkça zikrettiği davranışlardan bir tanesi zalimlikdir. Bu davranışta bulunan insan bazen kendine bazen başkalarına bazen de Rabbine karşı zulüm işlemiş bulunmaktadır.

Zulüm işleyenler fert olabildiği gibi topluluk da olabilmışlerdir. Yüce Allah, zulüm işleyip zalim olanların bazılarını dünyada ceza vermiş, bazılarının cezasını ise ahirete bırakmıştır. Kur'an-ı Kerim'de zulüm diye ifade edilen davranışlar ve âkibetleriyle birlikte kendilerinden bahsedilen zalimler bizim için bir uyarı teşkil etmektedir. Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'de geçen zulüm ve zalimi bu yönüyle ele almayı hedeflemiştir.

SUMMARY

One of the behaviours that almighty Allah mentioned in the Qur'an is cruelty inhumanity. The person who behaves inhumanly is cruel sometimes to him sometimes to other people and sometimes to Allah.

It may be a person or people who are cruel. Almighty Allah punish cruel people sometimes in the life and sometimes in the afterlife. The behaviours that mentioned in the Qur'an as inhumanity and the cruel people who we know their fate are warning for us. This study aim to approach inhumanity and cruelty in this way.

ÖNSÖZ

Yüce Allah (cc) insanı akıllı bir varlık olarak yaratmıştır. Onun akıllı olması hem Rabbi hem de çevresindekilere karşı bir takım sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Bu sorumlulukların en önemlisi rabbine karşı itaatkâr ve iyi bir kul olması, beşeri ilişkilerinde de mutedil olup insanların hakkına tecavüz etmemesidir. Bu sorumlulukları yerine getirmeyen kişi zalimlikle nitelenmiştir. Tarih boyunca insanların çoğu bu sorumluluğu yerine getirmeyip zalimleşmişlerdir. İnsanlığın ilk devrinden başlayıp kıyamete kadar bitmeyecek olan zalimlik çeşitli şekillerle tarif edilmiştir. Zalim denilince ilk olarak akla, insanların birbirlerine yaptıkları zulüm gelir. Kur'an-ı Kerim'de zalim, insanların hakkını yiyen, insanlarla alay eden, hırsızlık yapan gibi beşeri ilişkileri de içine almakla beraber daha çok inanç ve kulluk bağlamında yersiz hareketlerde bulunan kişidir.

Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim'de geçen zulüm ve zalim kavramlarının anlam çerçevesinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın metodolojisinden bahsedilmektedir. Birinci bölüm zulmün tanımı, müfessirlerin zulüm hakkındaki görüşleri, adaleti, Kur'an'da zulüm manasında kullanılan kelimeleri ve Hz. Peygamber'in hadislerinde zalim konusu ele alınmış ve zulmün anlaşılmasına yardımcı olabileceği hedeflenmiştir. İkinci bölüm ise çalışmanın en önemli kısmıdır. Bu bölümde konu, zalimliğin çeşitleri, zalim kavimler, zalimlerin en zalimi vb. başlıklar altında incelenmiştir.

Beni bu çalışmaya sevk eden, bu çalışmada bana rehberlik eden başta değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gül olmak üzere Doç. Dr. Mesut Kaya, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Akbaş Hocalarıma ve benim yetişmemde emeği geçen bütün hocalarıma, anneme, babama, bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen Dr. Abdurrahman Aydın Hoca'ya, bana moral veren eşime ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Mehmet Sait AKAN

Şırnak, 2017

GİRİŞ

Yüce Allah, yarattığı insanları dünyada ve ahirette saadete kavuşabilmeleri için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Gönderilen bu peygamberler vasıtasıyla insanları her türlü zulümden sakındırmış, zalimlikle nitelenmemelerini öğütlemiştir. Yüce Rabbimiz gönderdiği son kitap olan Kur'an-ı Kerim'de zalimlerden çokça bahsetmekte ve kimlerin zalim olacağını bildirmektedir. Zulüm kelimesi, türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerimde 289 defa geçmektedir. Bunlardan 200'den fazlası Allah'a karşı yapılan zalimlikleri, yirmiye yakını da beşeri ilişkileri kapsamaktadır. Yetmiş yakın yerde de Allah'ın zalimlikten beri olduğu vurgulanmaktadır. Bu kullanımlardan Allah'ın kitabında en çok kime zalim dediği anlaşılmaktadır.

Luğatçılar zalimi, "herhangi bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koyan kişi" olarak tanımlamışlardır. Yüce Allah, Kerim Kitabında beşeri ilişkilerinde yersiz hareket edip insanların hakkına tecavüz eden, insanları öldüren, zina yapan, hırsızlık yapan, şahitliği hakkıyla yerine getirmeyen, cezayı hak eden kişinin yerine başkasını cezalandıran, boşanma hakkını yerli yerince kullanmayan, Allah'ı ananları kovan, insanlarla alay edip insanları ayıplayan, fakirleri maldan mahrum eden ve faiz yiyen kişileri zalimlikle nitelemiştir.

Yüce Allah, beşeri ilişkilerinde yersiz hareket eden kişileri zalimlikle nitelendirmiştir. Ancak daha çok inanç konularında ve kulluk bağlamında yersiz hareket eden kişileri zalim olarak tanıtmıştır. Tefdil şiğasıyla geçen 16 yerde zulüm, Allah'a karşı yapılan nankörlük adı altında toplanmıştır. Bu husus da inanç alanına girmektedir. Böylece Kur'an-ı Kerimde en büyük zalim, Allah'ı tanımayan, Allah adına yalan uyduran, insanlar ile Allah arasındaki bağı koparmaya çalışan kişi olarak tanımlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini inkâr eden, Allah'a ortak koşan, Allah'a karşı yalan uyduran, Allah'tan başkasına ibadet eden; Allah'ın gönderdiği kitaplara, peygamberlere, ahirete inanmayan kişileri zalim olarak tanıtmıştır. Kâfir, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinen, dinden dönen, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen, mucizeleri inkâr eden, Allah'ın koyduğu sınırları aşan,

Allah'ın emirlerini görmezlikten gelen, Allah'ın yolundan insanları alıkoyan, müminlerin sırlarını ifşa etmeye kalkışan ve gösteriş için malını harcayan kişileri de zalimlikle nitelemiştir.

Gerek beşeri ilişkilerinde gerekse Allah'a karşı ve ubudiyet muvacehesinde ferdi olarak işlenen suçlar ferdin zalimliğinin sebebi olduğu gibi toplumsal olarak da işlenen suçlar toplumun zalimliğine sebep olabilmektedirler. Kur'an-ı Kerim bu duruma Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. İbrahim, Hz. Lut ve Hz. Şuayb'ın kavimlerini, Firavun ve yandaşlarını, İsrailoğullarından zalimleri ve Kureyşlilerden müşrikleri örnek olarak göstermiştir. Kur'an-ı Kerim bu toplulukların hem inançla ilgili sapıklıklarını hem de beşeri ilişkilerindeki sapıklıklarını zikretmekte dolayısıyla onların zalimliğinin sebebini beyan etmektedir.

Yüce Allah bu zalim kavimleri zalimlikten vaz geçirebilmek, Allah'ı tanıyıp ona boyun eğmelerini sağlamak için peygamberler göndermiştir. Onlara gönderilen peygamberler onları Allah'a davet etmiş, Allah'a karşı işledikleri suçtan vazgeçmelerini öğütlemiş, beşeri ilişkilerindeki olumsuzluklarından dönmelerini tavsiye etmişlerdir. Ama peygamberlerin bu çabaları bu kavimleri zalimlikten döndürememişlerdir. Bütün uyarılara rağmen zalimlikte direnen bu kavimleri Yüce Allah dünyada çeşitli azap şekilleriyle cezalandırmıştır.

Kur'an-ı Kerim yukarıda saydığımız beşeri ilişkilerinde, inanç ve ubudiyet alanında yersiz hareket eden kişileri ve bazı kâfir kavimleri zalimlikle nitelediği gibi bazı mümin kullara da zalimlik nisbet etmiştir. Hz. Âdem ve eşi yasak ağaçtan yediklerinde, Hz. Musa kıptiyi öldürdüğünde, Hz. Yunus kavminden kaçtığında kendilerine zalimliği isnat etmişlerdir.

Yüce Allah (cc) zalimliği yasaklayıp kötilediği gibi zalimlerle beraber olmayı onlara taraf olmayı da yasaklamıştır. Çünkü zalimleri daha da gaddarlaştırıp zalimliklerinde direndiren avaneleri ve yandaşlarıdır. Mümin, zalimin taraftarı değil onun hasmı olmalıdır. Mümin, zalimin karşısında olup onu zalimlikten döndürmelidir. Mümin, mazlumun yanında yer alıp onun hakkını aramalıdır.

Yüce Allah, zalimlere dünyada oldukları müddetçe tevbe için umut kapılarını kapatmamış onlara hep umut kapısını açık bırakmıştır. Zalimler, zalimliklerine son

verip tevbe ederlerse Allah onların tevbesini kabul eder ve onları zalimlerin zümresinden çıkarır. Zalimlikten dönmeyip zulüm işlemeye devam ederlerse de Allah onları ya dünyada cezalandırır ya da onların cezasını ahirete bırakır.

Kur'an-ı Kerim, insanları zalimlikten sakındırmak için zalimlerin ahiretteki korkunç hallerini de gözler önüne sermektedir. Kur'an-ı Kerim zalimin kendisi için birilerini feda etme derdinde olmasını, dünyaya dönüş yollarının arayışı içinde oluşunu, yaptıklarına olan pişmanlığını ve zalimlerden küçük sayılanlar ile büyüklük taslayanlar arasındaki laf atışmalarını güzel bir şekilde betimlemektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, zalimlerin ölüm sekeratında aşılanmakla, cehennem ateşiyle, elem verici, acıklı bir azaba uğramakla, diz üstü çökmüş bir vaziyette cehennemde bırakılmakla, cehennem ateşinden döşek ve örtülerle cezalandırılacaklarını bildirmektedir.

1. Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın konusu Kur'an'da zalimdir. Kur'an-ı Kerim'de yüz otuz beş defa tekrarlanan zalim kelimesi ve bu kelimenin mazi ve türevlerinin geçtiği toplamda iki yüz seksen dokuz kelimenin ışığında ve hadislerden de yararlanarak kimlerin zalim olacağı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayet ve hadislerin ışığında zalim kavimler, zalimlerin en zalimi, müminlerin zalim olma ihtimali, zalimlikten dönüp tevbe etmek, zalimlerden kaçmak, zalimliğin zararları, mazlumun hakkı, dünya ve ahirette zalimlerin âkibeti ve dünyada zalimlerin helak sebebi, gibi hususları konu edinmiştir.

2. Çalışmanın Amacı

Zulüm kelimesi Kur'an-ı Kerim'in birçok farklı ayetinde farklı kalıplarla geçmektedir. Amacımız, farklı ayetlerde geçen bu kelimelerin siyak ve sibakını göz önünde bulundurarak Kur'an'ın kimi zalimlikle nitelediğini ortaya koymaktır. Z-İ-m kelimesi ve türevleri 289 defa Kur'an-ı Kerim'de geçmesine rağmen böylesi önemli bir konunun üzerinde, tespit edebildiğimiz kadarıyla yalnızca zulüm kavramı üzerinde yapılan üç çalışmaya rastladık.

Birincisi: Şişman Ahmet, Kuran'da Zulüm Kavramı, Beyan Yayınları, İstanbul, 1983.

İkincisi: Ulutürk Veli, Kur'an-ı Kerim'de Zulüm Kavramı, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı 9, 10, Erzurum 1990, 1992.

Üçüncüsü: Karagöz İsmail, Kur'an'a göre Zulüm Açısından Allah ve İnsan, Çelik yay, İstanbul 1996.

Bunlardan birincisine ulaşma imkânımız olmadı. İkincisi ise bir makaleden ibarettir. Bizim amacımız böylesi önemli bir konunun üzerinde az yapılmış olan bir çalışmanın boşluğunu doldurmak ve az da olsa bu konuyu ortaya koymaktır.

3. Çalışmanın Metodu

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş, çalışmanın metodolojisinden oluşmaktadır. 1. Bölüm ise zalimin tanımı ve tanımına yardımcı olacak başlıklardan oluşmaktadır. 2. Bölüm ise konunun temeli durumundadır. Bu bölümde birey ve toplum olarak kimlerin zalim olacağı ve zalimin durumu aktarılmaya çalışılmıştır. Konumuz Kur'an'da zalim olması hasebiyle çalışmanın merkezinde Kur'an-ı Kerim ayetleri vardır. Konunun anlaşılması için duruma göre bazen bir bazen iki bazen de üç ayet zikredilmiştir. Ayetlerin mealleri ise Türkiye Diyanet Vakfı Meali esas alınarak verilmiştir. Konunun açıklığa kavuşulması için tefsirlerden istifade edilmiş ve ilklerden olması hasebiyle İbn Cerir et-Taberi (h. 224-310)'ye daha çok ağırlık verilmiştir. Ayrıca Kur'an'ın açıklayıcısı olması hasebiyle zaman zaman Hz. Peygamber (sav)'in hadislerinden de yararlanılmıştır. Öte yandan konunun anlaşılması için, belki de o eylemleri gerçekleştiren kişileri zalimlik nedeni sayılabilecek, konu hakkında kısa bilgiler vermeye çalışılmıştır. Çalışmanın içinde geçen zalim kavimler hakkında daha çok ayetler ışığında bilgi vermenin yanında gerektiğinde konu hakkında yazılan eserlerden de istifade edilmiştir.

4. Çalışmanın Önemi

“Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdelir.”¹ İnsanları en doğru yola ileten Allah'ın kelamı olan Kur'an-ı Kerim'in rehberliğine her zaman ihtiyaç vardır. Bütün insanlar bu ilahi kelamı dinlemeli ve onu kendine rehber edinmelidir. Bu kitabın öğütlerinden ibret alıp ona kulak verenler dünyada mutlu olacakları gibi ahirette de ebedi saadete kavuşacaklardır. Ondan yüz çevirip ona kulak vermeyenler zalimlerin kervanı arasına gireceği gibi ahirette de ebedi hüsrana mahkum olacaklardır.

¹ İsra 17/9

1. BÖLÜM: ZALİM KAVRAMININ TAHLİLİ

Bu bölümde zulüm ve onunla ilgili hususlar ele alınmaya ve zulüm tanıtılmaya çalışılacaktır.

1.1 Zalim'in Lugat ve İstilah Anlamı

Zalim, z-l-m kökünden gelen kelimenin ismi fail'idir. Hakiki mastar'ı "zalm" (ظلم)dir. Zulüm ise masdar'ın yerine geçen isimdir. Z-l-m bir mef'ül'e teaddi eder. "Zalamenî hakki" ظلمني حقي gibilerde iki mef'ül'e teaddi etmesi "selebenî hakki" سلبنني حقي (hakkımı benden aldı) manasına geldiği içindir.²

Zulüm, herhangi bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymaktır. Zulüm manasını veren hemen hemen bütün lügatçılar ilk olarak bunu dile getirir.³ Arapların eski lügatçılardan olan İbn Fâris (ö.395 h.) zulmün iki sahih kökü olduğunu kaydeder. Biri diya (ضياء) ve nur (ışık)'un (نور) zıt anlamı olan; diğeri ise geçişli olarak (muteaddi) "bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak" olduğunu söyler.⁴

Araplar, atasözlerinde de buna yer vermişlerdir.⁵

Zulüm, doğru yoldan sapma ve sınırı aşma anlamlarına da gelir.⁶ İbn Manzur, bu konuda abdest hadisi diye zikrettiği şu hadisi örnek olarak verir. "Kim fazla veya az yaparsa kötülük yapmış ve zulmetmiştir." Yani sevabını eksilttiği için kendisine zulmetmiştir. Lokman, oğluna öğüt vererek: "Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür,"⁷ demişti. Allah insanları yaratıp onları nimetlerle donatmıştır ona ortak koşanlar ise nimeti sahibinden başkasına vermişler, demektir.⁸

² İbn Manzur, Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l-Arab*, Dar Sadır, Beyrut ts. Z-l-m mad. XII/373.

³ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, ay; İbn Fâris, *Mekayisu'l-Luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, İttihadu'l-Kitabi'l-Arab, Kahire 2002, III/366.

⁴ İbn Fâris, *Mekayisu'l-Luğa* III/366.

⁵ Bkz. İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII/373-377; Komisyon, *Mucemu'l-Vasit*, Kahire ts. II/56-57.

⁶ Komisyon, *Mucemu'l-Vasit*, II/57.

⁷ Lokman 31/13.

⁸ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, XII/373.

Zulüm, eksiklik manasına da gelir. Ayeti kerimelerde: “İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı.”⁹ ve “onlar bize zulmetmediler ancak kendilerine zulmettiler.”¹⁰ denilmektedir. Ferra diyor ki, yani yaptıklarıyla bizden bir şey eksiltmediler ancak kendi nefislerinden eksilttiler.¹¹

Cürcani, zulmün sözlük anlamını “Bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak” şeklinde verir. İstilahi (terim) anlamının ise, “hakkı terk edip batıla geçmek” olduğunu söyleyerek zulmün başkasının mülkünde tasarrufta bulunmak ve sınırı aşmak şeklinde tarif edildiğini bildirmektedir.¹²

İsfahanî, lugavi anlamını şöyle verir: “Bir şeyi kendisine has kılınan yerin veya vaktin dışına, fazlalık ve eksiklik yönünden çıkartmaktır.”¹³ Dairenin ortasındaki noktaya benzeyen hakkı, fazlalaşarak veya eksilterek aşmaya zulüm dendiğini, onun için büyük ve küçük günahlar için kullanıldığını, bundan dolayı Hz. Âdem ve İblis’in günahlarına zulüm dendiğini söylemektedir.¹⁴

İslam ahlakçıları da zulmü, gerek ahlaki erdem ve erdemsizlikler olsun, gerek siyasi ve hukuk bağlamında olsun adaletle birlikte ele alırlar. Bu konularda adaletin karşısı ve adaletten sapmayı zulüm sayarlar.¹⁵

Kelamcılar arasında da zulüm tanımlanmıştır. Mutezile kelamcıları zulmü şöyle tanımlamışlardır: “Büyük bir zararı engelleme ya da herhangi bir fayda sağlama amacı taşımayan ve doğurduğu sonuçtan ötürü kişiye zarar veren davranıştır.”¹⁶ Ehli Sünnet kelamcıları ise: “Haktan batıla intikal etmek, sınırı aşp başkasının mülkünde tasarrufta bulunmaktır” şeklinde tarif etmişlerdir.¹⁷

Zulüm: “bir şeyi yerine koymamak, hak yemek, bir şeyi noksan yapmak, kısaca haksızlık yapmak, haddi aşmak, söz ve fiilde aşırılık, cevr, sitem ve işkence

⁹ Kehf 18/33.

¹⁰ Bakara 2/57.

¹¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII/375.

¹² Ali b. Muhammed el-Curcani, *et-Tarifât*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, s.144.

¹³ İsfahanî Rağîb Hüseyin b. Muhammed, *el-Mufredat fi Ğaribi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Kıylani, Daru'l-Marife, Beyrut ts, s. 315.

¹⁴ İsfahanî, *Age. Ay.*

¹⁵ Çağrıçı Mustafa, “Zulüm” DİA, TDV. Yay, İstanbul 2013, XLIV/509.

¹⁶ Kadi Abdulcebbar b. Ahmed, *Şerhu'l-Usuli'l-Hamse*, thk Abdulkerim Osman, Mektebetu Vahbe, Kahire 1996, s. 345.

¹⁷ Curcani *et-Ta'rifât*, s. 186; Yavuz Yusuf Şevki, “Zulüm”, DİA, TDV. Yay, İstanbul 2013, XLIV/510.

manalarına gelmektedir. Zulüm maddi ve manevi bir hakka tecavüzden olduğu için, günahın büyüğüne de küçüğüne de kullanılmıştır.”¹⁸

1.2 Tefsirlerde Zulüm

Müfessirler, zulmü genellikle ilgili ayetlerin tefsirinde açıklamışlar, daha çok zalim kelimesinin geçtiği ilk ayet olan Bakara süresinin otuz beşinci ayetinin tefsirinde kavramı açıklama cihetine gitmişlerdir. Zulmü tanımlayan müfessirlerin hemen hemen hepsi zulmün kök manası olan “Herhangi bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak” açıklamasına yer vermişlerdir. Ama bunun yanında farklı manalar verenler de olmuştur. Rivayet tefsirlerinden başlayıp günümüz tefsirlerinin bazılarında da yer vererek müfessirlerden bazılarının bu konudaki açıklamalarına kısaca değinilecektir.

- Taberi(h. 224-310), zulmü, bir şeyi kendi yerinin dışında kullanmak olduğunu söyler. Ayrıca zulümden çok manalar çıktığını söyleyip ilgili yerde onları saymak kitabı uzatacağı gerekçesiyle onlara yer vermemiştir. Ama hepsinin temelini, “bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak” olduğunu söyler ve tefsirinde zulmün tanımlarını bunun üzerine inşa eder.¹⁹ Ancak yerine göre zalimi; Allah’a ortak koşanlar,²⁰ Allah adına yalan uyduranlar,²¹ malını gösteriş için ve Allah’ın ma’siyetinde harcayan ve adaklarını şeytan yolunda adayanlar,²² hırsızlık yapanlar,²³ zina yapanlar,²⁴ insanların hakkına tecavüz edip Allah’ın kendilerine izin verdiğinin dışında insanlara kötülük edenler²⁵ ve başkaları olarak da yorumlar.

¹⁸ Ulutürk Veli, *Kur’an-ı Kerim’de Zulüm Kavramı*, Atatürk Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 9, s. 121.

¹⁹ Muhammed b. Cerir Et-Taberi, *Câmiu’l-Beyân an Te’vil’i Âyi’l-Kur’an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Et-Turki, Hicr, Kahire 2001, I/559-560; IV/525.

²⁰ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, III/302; bkz. Bakara 2/193.

²¹ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, V/588; bkz. Âli İmran 3/94.

²² Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, V/14; bkz. Bakara 2/270.

²³ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, VIII/411; bkz. Maide 5/39.

²⁴ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XIII/80; bkz. Yusuf 12/23.

²⁵ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XX/526; bkz. Şura 42/40.

- Beğavi (ö 516 h) zulmü, bir şeyin kendi yerinin dışına bırakılması olarak tanımlar.²⁶ Bunu zulmün merkezine koyar. Ancak yerine göre zulmü kendi nefesine zararla,²⁷ kâfirlikle,²⁸ şirkle,²⁹ hırsızlıkla,³⁰ haksızlıkla³¹ izah eder.
- İbn Atiyye (ö 546 h), bir şeyi kendi yerinin dışında kullanmasını zulmün sözlük manası olarak verir ve Arapların o konudaki bazı sözlerini zikreder. Şâri'nin nazarında ise bunun mertebeleri olduğunu, bu mertebelerin en büyüğünün de şirk olduğunu söyler. Günahların da zulüm anlamına geldiğini ve onların da mertebelerinin olduğunu kaydeder.³² Örneğin Taha süresinin 111. Ayetinde geçen “Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur” mealindeki ayetin tefsirinde: “zulüm, şirk ve günahları kapsamaktadır. Bütün zulüm işleyenlerin ziyan ve perişanlığı yüklendiği zulüm kadardır” diyerek şöyle devam eder: “Müşrikin perişanlığı sınırsızdır. İsyân ve günahların perişanlığı ise cezalandırmada sınırlandırılmış bir vakit ve hudutla sınırlıdır.”³³ İbn Atiyye insanları (haksız yere) öldürmeyi, onların mallarını almayı, elle veya dille onlara eziyet etmeyi ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık etmeyi zulüm saymıştır.³⁴ Zulmün sözlük manası olarak verdiği “Bir şeyin kendi yerinin dışında kullanılmasını” birçok ayetin tefsirinde kullanmış ve zulmün temelini bunun üzerine bina etmiştir.³⁵
- Ebu'l-Hayyan el-Endülüsî (ö 745 h.) zulmün anlamını, bir şeyi kendi yerinin dışına konulması olarak verir. Ama şirk, inkâr etme ve eksiltmek için kullanıldığını da söyler.³⁶ Kendi nefesine yapılan zulmü, kendisine en sevimli olan şeye zulüm yaptığından, zulmün en çirkini sayar.³⁷ Zalimliğin en büyüğünün

²⁶ Beğavi Huseyin b. Mes'ud, *Mealimu't-Tenzil*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemir, Osman Cum'a Damiriye, Süleyman Müslim el-Harş, Daru't-Taybe, Riyad 1997, I/83.

²⁷ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil*, ay.

²⁸ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil* I/138.

²⁹ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil*, I/214.

³⁰ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil*, III/54.

³¹ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil*, II/171.

³² İbn Atiyye, Kadi Ebi Muhammed Abdülhak b. Ğalip el-Endulusî, *el-Muharreru'l-Veciz*, thk Abdusselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, I/128.

³³ İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, IV/65.

³⁴ İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, V/40.

³⁵ İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, III/166, 206, 269, V/40.

³⁶ Ebu'l-Hayyan Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhit*, thk. Adil Ahmed Abdulmavcut, Ali Muhammed Mi'vad, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, I/306.

³⁷ Abu Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, I/365.

kâfirlerin zalimliği olduğunu savunur ve e'elü't-tefdil sigasıyla geçen bütün vasıfların kâfirlerde toplandığını aktarır.³⁸

- Sa'lebî (786-875 h.) de tıpkı İbn Atiyye gibi zalimi sözlükte, bir şeyi kendi yerinin dışına koyan kişi olarak tanımlar. Dinin nazarında mertebeleri olduğunu aktarır ve bunun en büyüğünün şirk olduğunu ondan sonra günahların zulmü geldiğini ve günahların zulmünün de mertebeleri olduğunu aktarır.³⁹
- Rağıb el-İsfahanî (ö 502 h.) görüşleri daha önce aktarıldığı için tekrar zikretmeye gerek yoktur. Onu diğer müfessirlerden ayıran özelliği Kur'an-ı Kerim'de geçen kelimelerin anlamlarını maddeler halinde vermesidir. Onun için olmalıdır ki o, zulüm hakkında en çok fikir beyan edenlerdendir.

Rağıb zulmü üç maddeye ayırır: Birincisi, insan ile Allah arasındaki zulümdür. Bunun en büyüğü küfür (kâfirlik), şirk (Allah'a ortak koşma) ve nifak (münafıklık)tır. Zalimler için büyük tehditler savuran ayetler⁴⁰ ve Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zalim olabilir⁴¹ kabilinden olan ayetlerde bunlar anlatılmaktadır. İkincisi, insanlar arası ilişkileri kapsayan zulümdür. *“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.”*⁴² gibi ayetleri örnek getirir. Üçüncüsü, insanın kendi nefesine zulmetmesidir. *“Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur.”*⁴³ gibi ayetleri örnek getirir. Aslında bütün zulümlerin zararı nefse döndüğü için hâkikatta bütün zulümler nefse yapılmış sayılır.⁴⁴

*“Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) elbette bunları fedâ ederlerdi. Halbuki (o gün) onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır.”*⁴⁵ Buradaki zalim her üç çeşidi kapsar. Çünkü dünyada

³⁸ Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, I/527.

³⁹ Salebi, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf, *Cevahiru'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'an*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Mi'vad, Daru'l-Ihyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1997, I/218.

⁴⁰ Bkz. Hud 11/ 18, İnsan 76/31.

⁴¹ Bkz. En'am 6/21; Yunus 10/17; Zümer 39/32.

⁴² Şura 42/40.

⁴³ Bakara 2/231.

⁴⁴ Bkz. İsfahani, *Tefsiru'r-Rağıb*, Kulliyetu'l-Âdâb, 1999, yy I/153.

⁴⁵ Zümer 39/47.

herhangi bir zulmü işleyen eline ne geçse onu feda eder. Ayrıca Hz. Nuh kavminin öncülüğünde zulüm bitmeyeceği de söyler?⁴⁶

- Fahreddin er-Razi (ö. 606 h.), “İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı.”⁴⁷ ayetine dayanarak zulmün sözlük anlamının eksiklik olduğunu aktarır. Din örfünde ise onu şöyle tanımlar: “Kendisinden daha fazla yarar sağlayan, kendisinden daha büyük bir zararı savurandan yoksun ve keza kesin bilgi veya zan ile başkasından alacağı bir hak olmayan bir zarardan ibarettir. Bir fiil (eylem) bu sıfatta ise o fiili gerçekleştiren zalimdir” der ve şöyle devam eder: “Bir şey hali hazırda yarar ve lezzet de olsa sonucu insanı ceza ve ateşe götürüyorsa o insan kendisini o cezaya mahkum bıraktığı için o insana kendi nefsinin zalimi denir. Yüce Rabbimiz şu ayetlerde buyurduğu gibi “Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.”⁴⁸ “Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder.”⁴⁹ Allah’tan başkasına ibadet etmek şirk olunca, şirk de insanları ateşe götürdüğünden ona zulüm denmiştir.”⁵⁰ Ayrıca zulmün mağduru başkaları olabildiği gibi zalimin kendisi de olabilir.⁵¹ Razi de, müfessirlerin çoğu gibi ilgili ayetlere göre şirk,⁵² küfür,⁵³ infakı gösteriş için yapmak ve yerinde kullanmamak,⁵⁴ insan öldürmek,⁵⁵ zina yapmak⁵⁶ şeklinde yorumlamıştır.
- Kurtubi (ö. 671 h) zulmün kökünü bir şeyin kendi yerinin dışına konulması olarak verir ve zulmü şirk olarak tanımlar.⁵⁷ Ayrıca Taha süresinin 112. ayetin tefsirinde sevapların eksilmesi veya günahların artması manasını vermektedir.⁵⁸ Şura Sûresinin 42. ayetinde geçen zulüm kelimesine haksızlık manasını vermiştir.⁵⁹

⁴⁶ Rağıb, *Mufredat*, s. 315-316.

⁴⁷ Kehf 18/33.

⁴⁸ Lokman 31/13.

⁴⁹ Fatır 35/32.

⁵⁰ Razi Muhammed Fahreddin b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981, III/85.

⁵¹ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VII/75-76.

⁵² Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XII/27.

⁵³ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, V/144.

⁵⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VII/75-76.

⁵⁵ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XI/213, XX/204-205.

⁵⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII/116.

⁵⁷ Muhammed b. Ahmet el-Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki, Risale, Beyrut 2006, I/460-461.

⁵⁸ Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, XIV/143,

⁵⁹ Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, XVIII/493.

- İbn Aşur’a göre (ö. 1393 h.), zulüm hakka tecavüz etmektir. Bu tecavüz yasaklayanın yasağına tecavüz olabileceği gibi nefis ve değerlere de tecavüz olabilir.⁶⁰ Bir şeyin konulması gereken yere konulmaması manasına geldiğini de aktarır.⁶¹ Şirki de zalimlik sayar ve zalimliğini şöyle sıralar: a- Yaradanın hukukuna zalimlik. b- Kişinin kendi nefesine zalimlik. Çünkü kendi nefisini en âdi cemâdâtlara kulluk etmeye mahkum etmiştir. c- Hakiki iman ehline zalimlik. Çünkü onların ezilmelerine ve işkencelerine sebebiyet verir. d- Eşyayı hakikatinden saptırıp ve taallukunu bozduğundan eşyanın hakikatine zulümdür.⁶²
- Şa’râvî (ö.1418 h.) zulmü cevr (haksızlık zorbalık acımasızlık) ve başkalarının hakkına tecavüz etmek olarak açıklar. Zalimi de haksız yere hakkettiğinden fazlasını alan kişi olarak tanımlar. Maddi manevi haksız yere hakka geçen kişi zulüm taşımıştır. Ayrıca Şa’râvî nefse yapılan zulmü de zulmün tanımları arasında sayarak şöyle değerlendirir: İnsanın kendisine zulmetmesi, birkaç saat sürme olasılığı olan geçici istekler uğruna ebedi nimetlerden onu mahrum etmesidir. Kendisine en çok zulmeden kişinin de kendi dinini başkalarının dünyasıyla değiştirendir.⁶³ Şa’râvî, zulmün derece ve mertebeleri olduğunu savunduktan sonra onları şöyle açıklar: “Zulmün en aşağısı, kendisinin kıymeti olmayıp değersiz olsa bile sana ait olmayan bir şeyi sahiplenmen veya başkasının ırzına, şerefine saldırmak suretiyle zulüm etmendir. Sonra zulüm artar, zirveye kadar ulaşır ki o da Allah’a ortak koşmaktır. Allah (cc) Kur’an-ı Kerim Lokman süresinin 13. Ayetinde buyurduğu gibi “Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.” Evet, o büyüktür çünkü Allah’ın hakkını alıp başkasına vermektir.”⁶⁴
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, zulmü şöyle tarif eder: “Zulüm, haddini aşır bir hakkı, yerinden başkasına koymaktır.”⁶⁵ Bu tarifin dışına çıkıldığını söylemese de ayetlerin siyak ve sibakına göre zalim ve zulmün tanıma değinmiştir. Örneğin Bakara Sûresi 270. ayetinin tefsirinde zalimi, iyilik tohumu ekmek için yapılması gereken infakları günah ve kötülük uğruna harcayarak şer

⁶⁰ İbn Aşur Muhammed et-Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir* Daru't-Tunusiyye, Tunus 1984, I/433.

⁶¹ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, I/680.

⁶² İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, XXIV/155.

⁶³ Eş-Şa’râvî Muhammed Mutavelli, *Tefsiru’s-Şa’râvî*, Ahbaru’l-Yevm yay, Kahire 1997, I/265.

⁶⁴ Şa’râvî, *Tefsiru’s-Şa’râvî*, XV/9398; XIX/11637.

⁶⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Sad. Karaçam, İsmail ve diğerleri, Zehraveyn yay, İstanbul 1992, I/276.

tohumu eken veya ibadet ve taata harcanması lazım gelen adakları, masiyetlere harcayan, mal varlığını gizleyip borcu olan vergileri ve zekâtlarını vermeyen veya adayıp da adağını yerine getirmeyen veya kötü ve işe yaramaz şeyler infak eden veya daha başka yollarla insanların haklarını yiyenler olarak tanımlar.⁶⁶ Şirkin zulüm sayılmasının gerekçesini de iki şekilde açıklar: Birincisi ibadetin Allah'ın hakkı olduğunu bunun başkasına verilmesi, ikincisi Allah'ın şerefli kıldığı insan kendi değerini bilmeyip kendi nefsinin başkalarının önünde alçaltarak zelil kılmasına bağlamaktadır.⁶⁷

- Ömer Nasuhi Bilmen, zulmü şöyle tarif eder: “Gadr, haksızlık, adalete münafî hareket, haktan bâtıla intikâl, bir şeyi yerinden başka bir yere koyma, bir hakkı müstahikine vermemektir. İnsanın uhdesine düşen şahsî, içtimaî, ilâhî vazifelerden herhangi birini terk etmek bir zulümdür. Zulüm ateşi dünyada mazlumu ahirette de zalimi yakar” der.⁶⁸
- Kur'an Yolu tefsirinde ise zulüm şöyle tarif edilir: Sözlükte zulüm kelimesi “bir şeyi olması gerekenin dışına saptırma, adaletsizlik, zorbalık, haksızlık, kötülük” gibi anlamlar ifade etmekte olup, terim olarak genellikle “dinî ve ahlâkî kanunlarda belirlenmiş sınırları aşan; adalet, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine ters düşen davranışlar” için kullanılır. Ayrıca hukuk ve ahlâk dilinde, çok genel bir ifade ile “haktan bâtıla sapmak, rızâsına aykırı olarak birinin mülkü üzerinde tasarrufta bulunmaya kalkışmak, haddi aşmak” gibi tanımların yapıldığı da görülür.⁶⁹
- Ebu Zehra (1898-1974), zulmün temelini şöyle açıklar: “Nefsin istekleri, kötü arzular, kin ve hasedin nefse tasallut etmesidir. Böylece hakkın doğruluklarından ve irfanın aydınlıklarından sapar.”⁷⁰ Hak ve hakikata karşı çıkanları, kendi nefesine nurun deliklerini kapattıklarından, kavimlerini de delaletle sevk etmelerinden ve hakka savaş açmalarından zulüm etmiş, zalim olmuşlardır.⁷¹ Burada şunu söyleyebiliriz Ebu Zehra da zulmü nefse karşı zulüm, insanlara karşı

⁶⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II/218.

⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI/272.

⁶⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Nesa yay, İstanbul ts. III/1527.

⁶⁹ Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012. I/58-62.

⁷⁰ Ebu Zehra Muhammed, *Zehretu't-Tefâsîr*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire ts. III/1307.

⁷¹ Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, II/959.

zulüm ve Allah'a karşı yapılan zulüm diye tasnif etmiştir. İnfaktan kaçınmayı,⁷² dinin dışında bir mercî'yi tahkim kılmayı⁷³ ve hırsızlık yapmayı zalimlik saymıştır.⁷⁴

Özetle şunu diyebiliriz: Kur'an-ı Kerim zalimi, daha çok inanç ve kulluk bağlamında yersiz hareket edenleri tarif ettiğinden tefsirlerde de zalimlik ve zulüm daha çok inançla ilgili alanı kapsamaktadır. Ancak kimi müfessirler diğer müfessirlere nazaran daha çok beşeri ilişkilere ağırlık vermişlerdir.

1.3 Zulmün Zıddı: Adalet

Konumuzun daha iyi anlaşılması için zulmün zıt anlamı olan adl ve adaletin anlaşılmasının gerekli olduğu kanaatindeyiz. Adâlet, Adl ve türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de 28 defa geçmektedir.⁷⁵ Adl ve adaletin türevlerinin dışında adaletle aynı manayı ifade eden kıst kelimesi⁷⁶ türevleriyle birlikte 27 defa Allah'ın kitabında yer almaktadır.⁷⁷

Adalet, eşit olma, denk olma, noktanın tam ortasında durma, hakkaniyet, doğruluk, istikamet, orta yol, eş, benzer, misil, bir şeyin karşılığı gibi anlamlara gelir.⁷⁸ Ayrıca hüküm vermede insafla davranma anlamının da verildiği ve aksinin ise zulmetmek olduğu ifade edilmektedir.⁷⁹ Kur'an-ı Kerim'de genellikle “düzen,⁸⁰ denge, denklik⁸¹, eşitlik⁸², gerçeğe uygun hükmetme⁸³, doğru yolu izleme, takvaya yönelme,⁸⁴ dürüstlük,⁸⁵ tarafsızlık”⁸⁶ gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁸⁷

⁷² Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, II/1013; bkz. Bakara, 2/270.

⁷³ Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, IV/1743; bkz. Nisa, 4/64.

⁷⁴ Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, IV/2178; bkz. Maide, 5/39.

⁷⁵ Abdalbaki M. Fuad, *Mu'cemu'l-Mufehres*, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire 1364 h. s. 448-449.

⁷⁶ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, V/278.

⁷⁷ Abdalbaki M. Fuad, *Mu'cemu'l-Mufehres*, s. 544-545

⁷⁸ Rağıb, *Mufredat*, s.326; Elmalı, Abdurrahman, *Kur'an-ı Kerim'de Adalet Kavramı*, Harran Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Şanlıurfa 1997, sayı, 3, s. 286.

⁷⁹ Elmalı, agm. 284.

⁸⁰ Bkz. İnfitar 82/7

⁸¹ Bkz. En'am 6/1

⁸² Bkz. Şura 42/15; Nisa 4/3

⁸³ Bkz. Nisa 4/58

⁸⁴ Bkz. Maide 5/8

⁸⁵ Bkz. En'am 6/152

⁸⁶ Bkz. Hucurat 49/9

Adâlet Kur'an-ı Kerim'de genellikle beşeri ilişkilerle ilgili olup daha çok hukuk ve ahlak alanına girmektedir. İnsanlara adaleti emreden ayetler insanların sosyal yönüne hitap etmekte ve insanların sosyal hayatının temel prensibini teşkil etmektedir. Şu ayette Allah adaleti emrederken insanların huzurunu tesis edecek mahiyette öğüt vermektedir. *“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.”*⁸⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, buradaki “bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin” ifadesindeki topluluğun kâfirler olduğunu savunur. Dış siyasette düşman olan kâfirler hakkında adalet bu derece önemli bir görev iken dost ve Müslümanlar hakkında adaleti yerine getirmenin ne büyük bir görev olduğuna düşünmeye sevk etmelidir, der.⁸⁹ Bu ayetteki adaletten uluslararası adalet çıkartılabilir. Çünkü ayette geçen “kavm” kelimesi bir topluluk, bir millet anlamına gelmektedir.⁹⁰

Kur'an-ı Kerim'deki adalet gerçek anlamdaki adalettir. Çünkü Kur'an-ı Kerim kendi taraftarlarını adalete çağırırken, sadece kendi aralarında adil davranmalarını emretmez. Kendileri, babaları ve akrabalarının aleyhinde de olsa adaletten sapmamalarını emreder. Çünkü Allah hepsinin rabbidir onun nezdinde insanlar birdir hepsi tek erkek ve kadından yaratılmışlardır ve kendisinin kuludurlar. Aralarındaki farklılıklar üstünlük sebebini saymamış ancak kendi ayetlerinden saymıştır. Aralarındaki tek üstünlüğü takva saymıştır.⁹¹ Bir ayeti kerimede adaleti emrederek mealen şöyle buyurur: *“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru*

⁸⁷ Mustafa Çağrıncı, “Adalet”, DİA, TDV. Yay, İstanbul 1988. I/341.

⁸⁸ Maide 5/8.

⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III/178.

⁹⁰ Zuhayli Vehbe, *et-Tefsiru'l-Munir*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1418 h. VI/120.

⁹¹ Bkz. Rum 30/22; Hucurât 49/13.

şahitlik etmez), yahut şâhitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır."⁹²

Adalet, bir kemal sıfatıdır ve Allah katında üstünlüğün gerekçesi olan takvanın da şartıdır.⁹³ Hz. Peygamberin (sav) de görevlerinden bir tanesi insanlar arasında adaleti tesis etmektir. *"İşte onun için sen (tevhide) dâvet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır.*"⁹⁴ Bu ayetten hem Hz. Peygamberin adaletle emrolunması hem de bütün insanların Rabbi tek olması dolayısıyla hepsinin ilahi nazarda eşit olduğu söylenebilir.

1.4 Kur'an'da Zulüm ile İlgili Kavramlar

Zulüm ile ilgili bazı kavramlar vardır. Zulmün manalarını dikkate aldığımızda bu kelimelerin Kur'an-ı Kerim'de, zaman zaman zulmün yerine kullanıldığı görülür. Zulmün eş anlamlısı veya yakın anlamlısı olarak şu kavramlar zikredilebilir: Bağy, tuğyân, fisk, udvân / taaddî / i'tidâ,⁹⁵ bi ğayri'l-Hak, israf ve müsrif, azab, eza ve fitne.⁹⁶ Kur'an'da zulüm manasında kullanılan bu kavramları ele almak yerinde olacaktır.

1.4.1 Bağy: (بغى)

Haktan ayrılma, zulmetme, haddi aşma, Allah'a karşı gelme, dinin çizdiği sınırları aşma gibi manalara gelmektedir⁹⁷. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de birçok defa

⁹² Nisa 4/135.

⁹³ Çağrı, "Adalet" I/341.

⁹⁴ Şûra, 42/15.

⁹⁵ Çağrı, "Zulüm" XLIV/507.

⁹⁶ Bkz. Karagöz İsmail, *Kur'an'a göre Zulüm Açısından Allah ve İnsan*, Çelik yay, İstanbul 1996, s. 284-290; Ulutürk, agm. s. 122-125.

⁹⁷ İbn Manzur, *Lisnu'l-Arab*, XIV/77-78; Şafak Ali, "Bağy", DİA, TDV, yay, İstanbul 1991, IV/451-452.

zikredilmektedir. Zulüm manasına gelen bir iki ayeti örnek olma sadedinde zikredeceğiz. “*Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.*”⁹⁸ Taberi, ayette geçen bağı kelimesinin “zulüm ve kibir” olduğunu söyler.⁹⁹ Ömer Nasuhi Bilmen buradaki bağı kelimesinin mealini: “hukuka tecâvüzdan de nehyediyor” şeklinde vermektedir. Ayetin tefsirinde ise: “Halıkı Azimüşşan insana karşı haksız yere zorlama ve şiddet göstermek, haksız yere onun bunun üstüne atılmak, varlığına tecavüz etmek, dinen yasaktır ve yerilmiştir.” demektedir.¹⁰⁰

Aşağıdaki ayette de bağı kelimesi zulüm manasında kullanılmıştır. Bu ayette onlara yasaklanan şeylerin sebebi “bağı” olurken Nisa süresinin 160. ayetinde ise yasaklamanın sebebi zulümleri olmuştur. “*Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yahut bağırsaklarında taşıdıkları ya da kemiğe karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Bu, zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezâdır. Biz elbette doğruyu söyleriz.*”¹⁰¹ Kur’an-ı Kerim’de bu ayetlerin dışında da bağı kelimesinin zulüm manasında kullanıldığı ayetler mevcuttur.¹⁰²

1.4.2 Tuğyân, (طغيان)

Tağa (طغي) fiilinin mastarıdır. Sözlükte haddi aşma, küfürde ileri gitme manalarına gelir.¹⁰³ Terim olarak günahlarda sınırı aşma manasına gelmektedir.¹⁰⁴ Zulmün manalarına baktığımızda, “sınırı aşma doğru yoldan sapma” manalarına geldiğini göreceğiz. Tuğyan da sınırı aşma manasına geldiğinden zulüm anlamında

⁹⁸ Nahl 16/90.

⁹⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIV/336.

¹⁰⁰ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, IV/1815.

¹⁰¹ En'am 6/146; bkz. Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIII/236; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III/535.

¹⁰² Bkz. Bakara, 173; En'am, 145, 146; Nahl, 90,115; Kasas, 76; Sâd, 22, 24; Şûra, 27, 39, 42; Hucurat, 9 konuyla ilgili ayrıca bkz. Ulutürk, *Ağm. Sayı 9*, s.123; Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, V/13; Beydavi Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil*, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts. II/187; Zamahşeri, Carullah Ebi'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *El-Keşşâf an-Ğavamidu't-Tenzil ve Uyunu'l-Ekavil fi Vucuhu't-Te'vil*, thk. Adil Ahmet Abdumevcud, Ali Muhammed Mi'vad, Abikan Yay, Riyad 1998, II/408, IV/522; Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XX/163, XIV/336, XX/55, 62; Ebu't-Tib Muhammed Siddik Han, *Fethu'l-Beyan fi Mekasid'il-Kur'an*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1992, XIII/140.

¹⁰³ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XV/7

¹⁰⁴ Curcani, *et-Ta'rifat*, s. 183; Rağib, *Mufredat*, s. 305; Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, 320.

kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde tuğyan kelimesi türevleriyle birlikte kullanılmaktadır. Bir ayeti kerime'de Hz. Musa'ya hitaben mealen şöyle buyrulur: “*Firavun'a git! Çünkü o çok azdı.*”¹⁰⁵ Fir'avun hem Allah'a karşı sınırını aştı, küfre girip nankörlük etti, hem de insanlara karşı sınırı aştı, onları köleleştirip büyüklük tasladı.¹⁰⁶ Zalimlikle hüküm sürenlere tağut denmiştir. Bu tağutlardan kurtulmak da ancak tevhid kelimesi (لا اله الا الله) nin hâkim oluşuyla mümkündür, diye yorumlanmıştır.¹⁰⁷

1.4.3 Fısk, (فسق)

Sözlükte çıkma manasında kullanılır. İstılahta ise Hak yoldan ayrılma, Allah'ın emirlerine itaatsizlik etme, isyan manalarına gelmektedir.¹⁰⁸ Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de sıkça zikredilen kelimelerdendir. Fısk kelimesi dinin sınırlarını aşma manalarından zulmün bir şeyi kendi yerinin dışına koyması manasına yakınlık arz etmektedir. Maide süresindeki 44, 45 ve 47. ayetlerinde Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenlerin kâfir, zalim ve fasık olduklarını bildirmektedir. Bundan da bu kelimelerin birbirlerine ne kadar yakın oldukları anlaşılır. Ancak zalim fasıktan, fasık da kâfirden daha kapsamlıdır.¹⁰⁹

Bakara Sûresinin 59. ve A'râf Sûresinin 161. ayetlerinde İsrailoğullarının bir olayından bahsedilmektedir. Allah (cc) kendilerine bir memlekete tevazu ile girmeleri, o memleketin nimetlerinden bol bol yemeleri ve (حطّة) “ya Rabbi, bizi affet” demelerini emretmiştir. Onlardan zalimler kendilerine emredilen sözü başka bir sözle değiştirmişlerdir. Allah (cc) o zalimlere zulümlerinden dolayı azap indirmiştir. Söz konusu olayda o zalimlerin helak sebebi zulümleri iken Allah (cc) Bakara süresinde (يفسقون) A'râf süresinde ise (يظلمون) lafzıyla zikretmektedir.¹¹⁰ “*Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek (وَأَلَّا فُسُوقًا), kavga*

¹⁰⁵ Naziât 79/17.

¹⁰⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI/40.

¹⁰⁷ Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Daru's-Şuruk, Beyrut 1412 h. II/1006.

¹⁰⁸ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XX/308; Şafak Ali, “*Fısk*” DİA, TDV, Yay, İstanbul 1996, XIII/37-38.

¹⁰⁹ Rağıb, *Mufredat*, s. 380.

¹¹⁰ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, IX/145.

etmek yoktur.”¹¹¹ Ayette yasaklanan “fısk” dinin sakındırdığı şeyleri yaparak sınırı aşmaktır.¹¹² Allah’ın koyduğu sınırları aşmak da zalimlikdir.

1.4.4 Bi ğayri Hak. Bi ğayri'l-Hak; (بغير الحق/بغير حق)

Kur’an-ı Kerim’de zulüm manasında kullanılan kelimelerden bir tanesi de “bi ğayri hak” (بغير الحق/بغير حق) kelimesidir. Bu kelime haksızlık, haksız yere manalara gelmektedir.¹¹³ Bu kelime Kur’an-ı Kerim’de birçok yerde geçmektedir. “Allah’ın ayetlerini inkâr edenler, haksız yere (بغير حق) peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu), onlara acı bir azabı müjdele!”¹¹⁴ Bu ayet peygamberleri haksız yere öldüren Yahudiler hakkında nazil olmuştur.¹¹⁵ Onlar o peygamberleri kendilerinden bir cürüm sadır olmadan sebepsiz yere sırf onları Allah’a davet ettikleri için öldürmüşlerdir.¹¹⁶

“Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadiridir. Onlar, başka değil, sırf «Rabbimiz Allah’tır» dedikleri için haksız yere (بغير حق) yurtlarından çıkarılmış kimselerdir.”¹¹⁷ Bu ayetlerin ilkinden de anlaşıldığı gibi bu insanların yurtlarından haksız yere çıkartılmaları zulme uğramalarına sebep olmuştur.

Zalimliğin manalarından bir tanesi de haksızlıktır. Bu manada Kur’an-ı Kerim’in birçok yerinde bi ğayri hak kelimesi geçmektedir. Peygamberlerini haksız yere öldüren Yahudiler, Allah’a yalan ve hak olmayan söz isnat edenler, haksız yere yeryüzünde azgınlık ve taşkınlıkta bulunanlar ve daha başkaları da bi ğayri hak bi ğayril-hak ifadeleriyle zalimliğin içine girmişlerdir.¹¹⁸

¹¹¹ Bakara, 2/197.

¹¹² Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, I/207.

¹¹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V/492

¹¹⁴ Âli İmran 3/21.

¹¹⁵ Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu’l-Kadir*, Dar İbn Kesir, Dimaşk 1414 h, I/376; Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur’an Yolu*, I/526-527

¹¹⁶ İbn Kesir, İsmail b. Ömer Ebu’l-Fida, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Daru’t-Taybe, Riyad 1999, II/27.

¹¹⁷ Hacc 22/39-40.

¹¹⁸ Ulutürk, *agm*. Sayı 9. s. 123; ayrıca bu konuda, Bakara, 61; Âli İmran 112,181; En’am 93; A’raf 33; Şura 42; Yunus 23; Ğafir 75. Ayetlere bakılabilir.

1.4.5 İ'tida (اعتداء)

İ'tîdâ, î'tedâ ya'tedî' (اعتدي يعتدي) nin masdarıdır. Haddi aşmak, hakka tecavüz etmek, hakkı ihlal etmek hakkı ve Allah'ın sınırlarını çiğnemek ve haksızlık manalarına gelmektedir.¹¹⁹ İ'tîdâ zulmün manalarından bir tanesidir ve zulmün ileri boyutunu ifade etmektedir.¹²⁰ Kur'an-ı Kerim'de de bu manada kullanılmıştır. Bakara Sûresi 194. ayetindeki “*Kim size saldırırsa (اعتدي) siz de ona misilleme (فاعتدوا) olacak kadar saldırın.*” Zeccac (ö. 311h.) birinci saldırıyı, zalimlik olarak algılar ama ikinci saldırıyı da karşılık olarak verir.¹²¹ “*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helâl olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidiye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. (فلا تعتدوها) Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa (يتعد) işte onlar zalimlerdir.*”¹²² Ulutürk, Yunus süresindeki (بغيا وعدوا), Talak süresindeki (يتعد) kelimeleri zulüm manasında kullanıldığını söyler.¹²³ Bu kelime aslında en çok kullanılan kelimelerden bir tanesidir. Onun için onun manası da geniştir ve zalimliği de ifade etmektedir.

“...İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın ayetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları (ya'tedün) sebebiyledir.”¹²⁴ Razi, bu kelimedenden (بما كانوا يعتدون) maksadın zalimlik olduğunu söyler. Çünkü peygamberler hiçbir zaman öldürülmeyi hak edecek bir cezayı işlememişlerdir. Kendi sınırını aşan

¹¹⁹ Rağıb, *Mufredat*, s. 326; Ulutürk, *agm.* Sayı 9. s. 123.

¹²⁰ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, V/13.

¹²¹ Zeccac, Ebi İshak İbrahim b. es-Seri, *Meani'l-Kur'an ve İ'rabuhu*, thk. Abdulcelil Abduhu Şelebi, Âlemu'l-Kutub, Beyrut 1988. I/90.

¹²² Bakara 2/229.

¹²³ Ulutürk, *agm.* 123.

¹²⁴ Bakara 61.

İsrailoğulları, aşağılık ve yoksulluk damgasını sınırlarını aşmalarından yediler.¹²⁵ Mean'il-Kur'an'ın müellifi olup da bu konuda otorite sayılan Zeccac Kur'an-ı Kerim'de geçen bu kelimeyi genellikle zalimlikle tefsir etmektedir.¹²⁶

1.4.6 İsrâf ve Müsrif, (اسراف مسرف)

İsrâf, haddi aşmak, aşırı gitmek,¹²⁷ ism'i faili müsrif de günahlarda aşırı giden, haddi aşan ve taşkınlık eden manalarında zulmün ifade alanına girmektedir. *“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”*¹²⁸ Müşriklerden bazıları öldürme, zina gibi çirkin fiiller işlemişlerdi ve Hz. Peygamber'e (sav) gelip senin söyleyip davet ettiğin şey güzeldir ama bizim yaptıklarımızın kefareti olduğunu (bağışlanacağını) bize söyleseydin (Müslüman olurduk) demeleri üzerine Allah (cc) bu ayeti indirmiştir.¹²⁹ Ayet her ne kadar onlar hakkında nazil olduysa da Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri gibi bu ayet de günah işleyen herkesi kapsamaktadır. Ama kişinin bağışlanabilmesi için Allah'a ortak koşmamalıdır.¹³⁰ Kimisine göre Allah'a yönelip tevbe de etmelidir.¹³¹ Daha önce de Rağıb'tan naklettiğimiz gibi zulmün çeşitlerinden bir tanesi insanın kendi nefesine karşı yaptığı zulümdür.¹³² Günah işleyen kişi de kendi nefisini yermeye maruz bıraktığı için kendi nefsinin zalimidir.¹³³

“Bundan dolayı İsrailoğullarına (Kitap'ta) şunu yazdık: “Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır. Andolsun ki, onlara resullerimiz apaçık deliller (mucize ve ayetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu

¹²⁵ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, III/109-110.

¹²⁶ Zeccac, *Meani'l-Kur'an*, I/90, 248, II/300, IV/141, V/205.

¹²⁷ Rağıb, *Mufredat*, 230.

¹²⁸ Zümer 39/53.

¹²⁹ Buhari, *Tefsir*, 296; Müslim, *İman*, 54 (122)

¹³⁰ Ebu's-Suud, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm İla Mezaya'l-Kur'an'il-Kerim*, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, ts. 7/259; Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, IV/627-628.

¹³¹ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Daru't-Taybe, ts. VII/106-107.

¹³² Rağıb, *Mufredat*, s. 12-13.

¹³³ Bkz. Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, I/265.

bundan sonra da (hala) yeryüzünde aşırı gitmektedir.”¹³⁴ Yüce Allah, insana değer vermiş ve insanı koruma altına almıştır. Hukuki bir gerekçe bulunmaksızın bir insanı öldüren kişiyi bütün insanları öldürmüş gibi sorumlu tutar. Aynısı bir insanın yaşamasına vesile olanlar için de geçerlidir. Çünkü bir insan, kendi türünü temsil etmektedir ve bütün insanlar yaratılışları itibarıyla Allah katında değerli ve saygındır. Öldürüldükleri zaman Allah katındaki değeri ihlal edilmiş olunur. Tam tersi yaşatması için de geçerlidir.¹³⁵ Medine Yahudileri Hz. Peygamber’i ve sahabelerinden bazılarını öldürmek için tuzak peşindeyken yüce Allah bu olayın büyüklüğünü onların şahsiyetinde bütün insanlara bildirmektedir.¹³⁶ Bu ayette geçen müsrif kelimesi, onların aşırı gitmeleri, peygamberleri öldürmeleri Allah’a isyan etmeleri ve sınırlarını aşmaları olarak ifade edilmektedir.¹³⁷ Ayrıca israf ve müsrif kelimesi Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde zulüm manasında kullanılmıştır¹³⁸

1.4.7 Azab (عَذَاب)

Azab, ağır işkence demektir. Kökü A-z-b (عَذَبَ) yemek ve içeceklerden uzak durmak ya da Azb (عَذَبَ) güzel iyi hoş manalardan gelmektedir. Buna göre bir kişiye azab etmek o insanı yemek ve içeceklerden uzak tutarak ya da o insanın hayat tatlılığını elinden alarak ona işkence etmek manasına gelir.¹³⁹ Allah(cc)’ın kâfirler ve günahkârlarının bazılarını dünyada azaba çarptırmıştır ve ahirette onları daha çetin bir azaba çarptıracaktır. Bu, adaletin ta kendisidir. Çünkü Allah’ın âzâbı onların yaptıklarının karşılığıdır. Azabı onlar seçmişlerdir. Ancak azabın beşeri boyutu da vardır. İşte bu, zulmün alanına girmektedir. Buna örnek olarak Firavunun İsrailoğullarının erkek çocuklarının öldürmesini verebiliriz. *“Haydi, ona gidin de deyin ki: Biz, senin Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte gönder; onlara azap etme! Biz, senin Rabbinden bir ayet getirdik. Kurtuluş, hidayete*

¹³⁴ Maide 5/32.

¹³⁵ Zamehşeri, *Keşşâf*, II/228

¹³⁶ Bkz. İbn Atiyye *Muharreru'l-Veciz*, II/182; Karaman ve diğerleri, *Kur’an Yolu*, II/257-258.

¹³⁷ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, VIII/359; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, III/ 226; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, II/760.

¹³⁸ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Zulüm Kavramı* sayı 9, s. 124; bkz. Mü’min 28; Âli İmran 147; A’raf 81; Yasin 19; Gâfir 34; Yunus 12, 83; Enbiya 9; Şuara 151; Zuhuruf 5; Duhan 31.

¹³⁹ Rağıb, *Mufredat*, 327.

uyanlarıdır.”¹⁴⁰ Firavun İsrailoğullarını zor işlerde çalıştırıyor erkek çocukları iki yılda bir öldürüyor kadınlarını da kendi hizmetinde çalıştırıyordu. Allah (cc) Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun’u (a.s) peygamber olarak ona gönderdi ve İsrailoğullarının kurtarmasıyla da onları görevlendirdi.¹⁴¹ Firavunun israiloğullarına uyguladığı bu işkence zulmün ileri boyutudur.

Bir başka ayeti kerimede Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “İkisi de kapıya doğru koşular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyen cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!”¹⁴² Hz. Yusuf’un (a.s) efendisinin hanımı Hz. Yusuf’u gayri meşrû işe zorlamaya çalıştı. Hz. Yusuf isteğini yerine getirmeyip kapıya doğru kaçtı. Bayan da onu kovalayıp gömleği tuttu ve yırttı. Kadın hemen suçu Hz. Yusuf’a atıp cezasının zindan veya işkence olduğunu söylemiştir.¹⁴³ Suçsuz olan bir insana işkence etmek zulüm olduğundan buradaki azab da zulüm manasını ifade etmektedir.

Yukarıda geçen ayetlerin dışında da bazı ayetlerde azab kelimesi eziyetin zulüm derecesine ulaştığı zikredilmektedir.¹⁴⁴

1.4.8 Eza ve Fitne, (اذي فتنة)

Yukarıda azap kelimesinin zulüm manasında kullanıldığını görmüştük. Bu kelimeler de bazı yerlerde azap kelimesiyle hemen hemen aynı manaya gelmektedir. Bunlardan *eza* kelimesi işkence etmek anlamına gelmektedir. Fitne ise zorluk ve bollukla imtihan ve azap manalarına gelmektedir.¹⁴⁵ Bu kelimeler, Kur’an-ı Kerim’de zaman zaman işkencenin zulüm derecesine varmasını ifade etmektedir. Aşağıdaki ayette *eza* kelimesinin anlamı, işkencenin zulüm derecesine varan ayetlerden bir tanesidir. “*Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda*

¹⁴⁰ Taha 20/47.

¹⁴¹ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, VI/19.

¹⁴² Yusuf, 12/25.

¹⁴³ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, IV/267-268.

¹⁴⁴ Ulutürk, *Agm. Ay. A’raf* 7/141, 167; İbrahim 14/6; Kehf 18/87; Nur 24/2; Naml 27/21; Ankebut 29/10; Sad 38/41.

¹⁴⁵ Rağıb, *Mufredat*, s. 372.

yardımımız onlara yetiştirdi. Allah'ın kelimelerini (kanunlarını) değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazısı sana da geldi.”¹⁴⁶

Aşağıdaki ayette ise her ikisi birlikte kullanılmıştır. “İnsanlardan kimi vardır ki: Allah'a inandık der; fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman (فَإِذَا أُذِيَّ فِي اللَّهِ), insanların işkencesini (فِتْنَةَ النَّاسِ) Allah'ın azabı gibi tutar. Halbuki Rabbinden bir nusret gelecek olsa, mutlaka, «Doğrusu biz de sizinle beraberdik derler. İyi de, Allah, herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?»¹⁴⁷

Fitne kelimesi ise yukarıdaki ayetin dışında birkaç yerde bu manada kullanılmıştır. Buruc Sûresinde şöyle buyrulmaktadır: “Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip (فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ) sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır.”¹⁴⁸ Bu ayetlerin dışında da Kur'an-ı Kerim'de fitne kelimesi de işkencenin zulüm anlamını ifade edilmektedir.¹⁴⁹

1.5 Hz. Peygamberin Dilinden Zalim

Hz Muhammed'e (sav), Kur'an-ı Kerim indirilmiş ve onu insanlarla kendisi buluşturmuştur. Onun için ilk açıklayıcısı kendisi olmuştur. Onun içindir ki sahabe-i kiram her konuda olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de de kafalarına takılanları ilk olarak kendisine sormuşlardır. Abdullah b. Mes'ud (ra) şöyle demiştir: “İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık (zulüm) bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”¹⁵⁰ ayeti indiği zaman bu, Rasulullah'ın sahabelerine ağır geldi ve hangimiz imanına zulüm karıştırmadı ki? dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sav): “Buradaki zulüm sizin düşündüğünüz manada değildir. Lokman'ın kendi oğluna hitaben söylediği sözünü işitmiyor musunuz: “Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.”¹⁵¹ buyurdu.¹⁵²

¹⁴⁶ En'am 6/34; bkz. Ulutürk, *agm.* s. 125; Bu manada kullanılan Eza kelimesi ile ilgili: Ali İmran 3/111, 186, 195; Nisa 4/16; İbrahim 14/12; En'am 6/34; Ahzab 33/48. Ayetlerine bakılabilir.

¹⁴⁷ Ankebut 29/10.

¹⁴⁸ Buruc 85/10.

¹⁴⁹ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerimde Zulüm Kavramı*, sayı 9, s.125; Yunus, 10/83; Nahl 16/110; Ankebut 29/10.

¹⁵⁰ En'am 6/82.

¹⁵¹ Lokman 31/13.

¹⁵² Buhari, *Tefsir*, 236.

Resulüllah'ın (sav) hadislerinde zulüm konusuna sıkça yer verilmiştir. Yukarıdaki hadiste gördüğümüz gibi bazı hadislerde zulüm inançla ilgilidir. Ama hadislerde zulüm, daha çok insanların kendi aralarındaki ilişkileri kapsamaktadır.¹⁵³

Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Kim zulüm yoluyla başkasının arazisinden bir karış yer alırsa, Allah o kimseyi kıyamet gününde yedi kat yer(in dibin)den itibaren boynuna dolar.”*¹⁵⁴ Hadiste rivayet edildiği üzere zulüm, başkasının toprağını haksız yere kendi zimmetine geçirmektir.

Bir başka hadiste Rasülullah (sav) şöyle buyurdu: *“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Müslüman Müslümana zulmetmez.”*¹⁵⁵ Bu hadiste de Müslümanların kendi aralarındaki ilişkilerinde zulme yer vermemeleri gerektiği salık verilmiştir.

Enes b. Malik'ten (ra) rivayet edilen bir hadiste Rasülullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et. Sahabeler: Ya Rasülallah! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz. Fakat o zalime nasıl yardım ederiz? diye sordular. Rasülullah: Zalimin iki elini tutarsın (yani onu zulümden men' edersin) buyurdu”.*¹⁵⁶ Bu hadiste de Resülullah (sav) zalim ve mazluma yardım edilmesini emrederek ikisini de bu haksızlıktan kurtarmayı istemektedir. Birisini haksızlıktan kurtarmak, diğerini de haksızlığa uğramaktan kurtarmayı emretmektedir.

Bir başka hadiste Resülullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Zulümden sakının! Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar olacaktır. Cimrilik (dünya malına olan düşkünlük) ten de sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevk etmiştir.”*¹⁵⁷ Bu Hadisi Şerif'te buyrulduğu gibi dünya malının aşırı sevgisi zulmün sebebi olabilmektedir. Öncekileri birbirlerinin kanını dökmeye ve kendilerine haram olanları helal saymalarına sevk ettiği gibi!

¹⁵³ Çağrıçı Mustafa, DİA, “Zulüm”, TDV, Yay, İstanbul 2013, XLIV/508.

¹⁵⁴ Muslim, *Musakat*, 30 (1612)

¹⁵⁵ Buhari, *Mezalim*, 3.

¹⁵⁶ Buhari, *Mezalim*, 4.

¹⁵⁷ Muslim, *Birr*, 15 (2578).

Bunlardan başka daha çok hadisler zikredilebilir. Ama konuyu daha fazla uzatmak yersiz olacağı için bu kadarı yeterli olacaktır.

2. BÖLÜM: KUR'AN'DA ZALİM

Kur'an'da zalime, zulme farklı açılardan bakılabilir. Konunun detaylarına girmeden önce konuyu, Allah-insan, İnsan insan, milletlerin fiilleri açısından tasnife tabi tutmak yerinde olacaktır.

2.1 Allah ve Zulüm

Allah'ın doksan dokuz ismi içerisinde el-Adl, el-Muksit isimleri vardır.¹⁵⁸ Bu iki isim Allah'ın adil olduğunu adaleti en iyi kullandığının göstergesidir. Ayrıca zalimin “bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koyan” anlamından hareketle Allah hakkında bunun mumteni olduğu; el-Hakim (her şeyi yerine koyan) ismi gereği Allah'ın zulümden beri olduğu kesindir. Bunu göz önünde bulundurarak doğrudan Allah'ın adaletiyle ilgili üç ismin bulunması, Allah'ın adalete ne kadar önem verdiğinin açık kanıtıdır.

Kur'an-ı Kerim'de yetmişden fazla ayette Allah'ın hiç kimseye hiçbir şekilde zulmetmeyeceği, insanların dünya ve ahiretteki cezalarının sebebinin kendi kötülükleri olduğu, inkârcıların ve kötülük işleyenlerin sonuçta kendilerine zulmettikleri belirtilir.¹⁵⁹

Allah'ın insanlara zulmetmeyişi çeşitli yorumları beraberinde getirmiştir. Kimisi, “Allah (cc) insanlara dünya ve ahiretleri için gereken bütün imkânları sağlamıştır. Bunu duyu organlarının fonksiyonu sağlaması, onlara bilgi vermesi, doğru yolu bulmalarına yardımcı olan peygamberler ve kitaplar göndermesiyle izah edilebilir. İnsanların doğru yolu bulmamaları, duyu organlarını yerinde kullanmamaları Allah'a isnat edilemez. Dolayısıyla insanlar duyu organlarını yarattıkları yerde kullanmayarak, hak olan yolu kabul etmeyerek ve peygamberleri tekzip ederek kendilerine zulüm etmişlerdir” diye yorumlamıştır.¹⁶⁰ Kimisi de

¹⁵⁸ Celaleddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Muhalli, Celaleddin Abdurrahman b. Ebibekir es-Suyuti, *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 293, Dar İbn Kesir, ts.

¹⁵⁹ Abdulkaki, *Mu'cemu'l-Mufehres*, 434-438; Çağrı, *Zulüm*, XLIV/509.

¹⁶⁰ Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, IV/149; Reşid Rıza, *Menar*, XI/384.

Allah'ın insanlara zulmetmeyişini, her şeyin Allah'ın mülkü olması ve Allah'ın (cc) kendi mülkünde mutlak şekilde tasarruf hakkına sahip olmasıyla yorumlamışlar.¹⁶¹

Bütün kainât, insan ve her şey Allah'ın mülküdür. Allah (cc) kendi mülkünde mutlak tasarrufa sahiptir ve bu konuda kendisine hiçbir şekilde sınırlama konulamaz. Allah (cc)ın, bütün kâinatta istediği gibi tasarruf edebileceği birçok ayette zikredilmektedir. Bir ayeti kerimede şöyle buyrulur: “*Mutlak hükümler elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter.*”¹⁶² Allah (cc) fazlı ve keremiyle insanlara yaptıklarının dışından başka bir ceza vermemekte, sadece yaptıklarının cezasını vermektedir.¹⁶³

Allah'(cc)'ın insanlara verdiği va'd ve vaîd'i vardır. Va'd, iyi insanlara ahirette mükâfât olarak söz verdiği cennet ve oradaki nimetlerdir. Vaîd de Allah'ın kâfir ve günahkarlara söz verdiği cehennem ve oradaki azap türleridir.¹⁶⁴ Bunları peygamberler aracılığıyla insanlara aktarmış ve insanları uyarmıştır. Eğer insan cennet ve oradaki nimetleri görmez ve o vaadlere inanmazsa ve kendini cehennem ve onun azabından sakındırmazsa o zaman insan kendi nefesine zulmetmiştir.¹⁶⁵

Konunun açıklığa kavuşması için bu konuda Kur'an-ı Kerim'de zikredilen ayetlerden birkaç tanesini zikredeceğiz:

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

“(Kâfirler) kendilerine melekların gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.”¹⁶⁶ Burada kâfirlere, alaya aldıklarının cezasını çekmelerinden

¹⁶¹ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, IV/271; Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, X/507

¹⁶² Mulk, 67/1.

¹⁶³ Bkz. Fatır 35/18; Fusilet 41/46; Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, V/301.

¹⁶⁴ Savi Ahmet b. Muhammed, *Şerhu's-Savi Alâ Cevheretu't-Tevhid*, Daru'l-İhâ, yy 1980, s. 144.

¹⁶⁵ Bkz. Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, I/342.

¹⁶⁶ Nahl 16/33-34.

kendilerinin sorumlu olduğunu ve onlara verdiği cezadan dolayı Allah (cc) zalimlik işlemediğini, aktarıyor. Çünkü o cezayı yerince kullanmıştır.¹⁶⁷

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.”¹⁶⁸

Hz. Peygamber (sav)’in hadislerinde de bu konuyu bulmak mümkündür. Ebu Zerr el-Gıfari’den nakledilen kudsî bir hadiste Resulullah (sav) Rabbinden şöyle rivayet etti: “(Allah) Buyurdu ki: Ben zulmü kendime haram kalmışumdur. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Binâenaleyh birbirinize zulmetmeyin! (Ey kullarım!) Bunlar (başınıza gelenler) ancak sizin amellerinizdir. Onları size sayıyorum. Sonra onların karşılığını size tastamam veriyorum. (verileni) kim hayır bulursa Allah'a hamd etsin! Hayırdan başkasını bulanlar kendisinden başkasını kınamasın!”¹⁶⁹ Burada da görüldüğü gibi insan ancak yaptıklarının karşılığını bulur.

Burada Mu'tezilenin, Allah'ın insanların fiillerini yaratmaması ve şerri istemediğine dair görüşlerine kısaca değinmekte fayda vardır. Mutezile'ye göre insan bütün ihtiyari fiillerini yaratır. Eğer yaratma Allah'a nisbet edilse o zaman günahkârları günahları yüzünden cezalandırması zulüm olur.¹⁷⁰ Ayrıca onların beş temel esaslarından bir tanesi adalettir (el-Adl). Adli Mu'tezile'nin önemli isimlerinden olan Kâdî Abdülcebâr, “Allah'ın bütün fiillerinin güzel oluşu, zulüm ve çirkin fiilleri asla yapmaması” şeklinde tanımlar. Buna göre onlar, “Allah'ın her türlü kötü işten, sevap, fayda gibi şeyleri terk etmekten, maslahata aykırı ve çirkin yolla insanları kulluğa çağırmaktan münezze olmaları; bütün fiillerinin hikmet, adalet ve isabet niteliği taşıması demektir. Dolayısıyla insanların işlediği kötü fiillerin Allah tarafından yaratılması caiz değildir” demektedirler.¹⁷¹ Mu'tezili olan mufessirlerden Zemahşeri, Âli İmran süresinin 108. Ayetinin tefsirinde: “Kendisine kötülükleri

¹⁶⁷ İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, III/391.

¹⁶⁸ Yunus 11/44.

¹⁶⁹ Müslim, *Birr*, 15 (2577)

¹⁷⁰ Şehristani, Muhammed b. Abdulkarim, *el-Milel ve'n-Nihel*, thk. Muhammed Seyyid Kıyılani, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1404, I/44; Savi, *Şerhu's-Savi Alâ Cevheretu't-Tevhid*, s. 149; Kılavuz Ahmet Saim ve diğerleri, *İlmihal*, I/28.

¹⁷¹ Kadi Abdülcebbar b. Ahmed, *Şerhu'l-Usuli'l-Hamse*, s 132-133; Çelebi İlyas, DİA, “Mu'tezile”, TDV yay, İstanbul 2006, XXXI/396.

isteme ve ona rıza göstermeyi yakıştıranlara hoşgörü gösteren Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir.” demektedir.¹⁷² Kısacası onlar Allah’ın şer ve kötülükleri yaratmadığını ve aksi takdirde günahkârları cezalandırmasının zalimlik olacağını savunurlar. Onların bu tezine: “Yaratma işi Allah’tan başkasına verildiği zaman Allah’ın mülkünde Allah’ın iradesinin dışında bir şeyler cereyan ettiğini, Allah kendi mülkünde bir şeylere mecbur olduğunu savunmak olur.” diye cevap verilmektedir.¹⁷³

Allah hayrı da şer’i de yaratır ve ister ama şer’e rızası yoktur ve insanlara yasaklamıştır. İnsanlar kötülükleri ister ve kazanır (kesb eder) Allah (cc) da o filleri yaratır. Ayrıca Allah insanları dünyada imtihana tabi tutmuş ve ona cüz’i irade ve kesb vermiştir. Eğer insan iradesini şerden yana kullanırsa o insan sonucuna da katlanır.¹⁷⁴ Böylelikle insan sadece yaptığının cezasını çekmiş olup kendisini böyle bir cezaya mahkum ettiğinden kendine zulmetmiş olur.

2.2 Allah’a Karşı Yapılan Zalimlik

İnsan, ruh ve bedenden oluşur. İkisine gereksinim duyar ve bunları besleyecek şeyleri temin etmek zorundadır. Nasıl ki yemek yemediği zaman bedeni çöker, onun gibi inançsız kaldığı zaman da ümitsizliğe düşer ve huzursuz olur. Kısacası insan, sağlam bir imanla ancak mükemmel olur.¹⁷⁵ Mümin insanlar Allah’a boyun eğer, Allah’a karşı çıkmaz ve ahirete inandığı için beşeri ilişkilerde de mutedil olur kimseye haksızlık etmez.¹⁷⁶

Kur’an-ı Kerim’e göre zalimliğin en büyüğü inançla ilgili olan zalimliklerdir. Allah’a kulluk bağlamındaki zalimlik Kur’an’daki zulüm kavramının en çok yer kapladığı alandır. Zira bu alanda 200 yerden fazla z-l-m türevleriyle birlikte geçmektedir. Bu da konunun önemini bizim önümüze sermektedir.¹⁷⁷ Çünkü insan

¹⁷² Zamahşeri, *Keşşâf*, I/608.

¹⁷³ Bkz Razi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, VI/220-221; XV/64.

¹⁷⁴ Bkz. Nevevi, *Şerhu’l- Camiu’s-Sahih*, I/114; Ulutürk, *agm.* Sayı IX/105.

¹⁷⁵ Bkz. Seyyid Kutub, *Fi Zilal*, I/39-40; Uludağ Süleyman, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmeti*, s. 117.

¹⁷⁶ Bkz. İbn Aşur, *et-Tahrir ve’t-Tenvir*, XXI/155.

¹⁷⁷ Çağrııcı Mustafa, DİA, “Zulüm” XLIV/507; Abdalbaki, *Mu’cemu’l-Mufehres*, s. 448-449.

kendisine yapılan en büyük iyiliği inkâr etmektedir. Yukarıda zulmün tarifini yaparken de zulmün temel manasının, herhangi bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak demek olduğunu belirtmiştik. Allah'a karşı yapılan zulmün en büyük zulüm olmasının sebebi ise, onu yaratıp yoktan var eden Rabbine karşı yaptığı nankörlüğünden gelir. Resulullah (sav) da kendisine en büyük günahı soran kişiye verdiği cevap adeta en büyük zalimliğin inançla ilgili olmasının sebebinin bize aktarıyor: Abdullah b. Mes'ud (r.a) dedi ki: *“Resulullah (s.a.v.)’a: Allah katında en büyük günah hangisidir? diye sordum. O da: Seni yaratmış olduğu halde Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşman buyurdu.”*¹⁷⁸ Zalim kavimlerin ortak nitelikleri Allah'a, peygamberlerine ve getirdikleri mesaja inanmamalarıydı. En büyük zalimlerin zalimliklerinin inançla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Allah'a karşı yalan uydurmak, Allah'ın ayetlerini inkâr etmek, kendisine vahiy gelmediği halde bana vahyolundu demek zalimliğin kendisidir.

İnanç bakımından zalim denildiğinde Allah'a karşı yapılan nankörlük(küfür), Allah'a ortak koşmak, Allah'ın ayetlerini yalanlamak, Allah'ın ayetlerini, peygamberlerini inkâr etmek kastedilmektedir. Zalimin zulme düşmesini şu şekilde gerekçelendirebiliriz.

2.2.1 Küfür (كفر)

Kâfir kelimesinin çeşitli anlamları vardır; ama mutlak kâfir, Allah'ın birliğini veya peygamberliği veya şeriatı veya üçünü birlikte inkâr edenler için kullanılır.¹⁷⁹ Kâfirler zalimliğin en büyüğünü Allah'ın birliğini, kelamını, peygamberlerini, kudretini ve inanılması gerekenleri inkâr ederek hakkı ve hakikati örtmeleri ve hakka karşı cephe almalarıyla yapmaktadırlar.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Müslim, *İman*, 37(86)

¹⁷⁹ Rağıb, *Mufredat*, s. 434.

¹⁸⁰ Bkz. İbn Aşur, *et-Tahrir ve 't-Tenvir*, XXIV/5-6.

Kur'an-ı Kerim'de z-l-m ve türevlerinin geçtiği birçok ayetin öncesi veya sonrasında kâfir ve küfür kavramı geçmektedir.¹⁸¹ Bu da kâfirlerin zalimliğini bize göstermektedir. Bir ayeti kerimede yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Kendisinde artık alışveriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler (kâfirler) elbette zalimlerdir.”¹⁸² Bir başka ayeti kerimede Hz. İbrahim’le mücadele eden kâfir kralı örnek gösterebiliriz: “Allah kendisine mülk (hükümdarlık ve zenginlik) verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya giren (Nemrut'u) görmedin mi! İşte o zaman İbrahim: Rabbim hayat veren ve öldüren, demişti. O da: Hayat veren ve öldüren benim, demişti. İbrahim: Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.”¹⁸³

“Kesinlikle biliniz ki, zalimler, sürekli bir azap içindedirler.”¹⁸⁴ ayetinde mutlak surette zikredilen zalimlerden maksadın kâfirler olduğu bildirilmektedir.¹⁸⁵

Razi, kâfirlerin zalimlik nedenini şöyle açıklamaktadır: Kâfir, küfründen dolayı kendi nefsinin bela ve cezaya götürür. Bundan dolayı kendi nefsinin zalimi olmuşlardır.¹⁸⁶

2.2.2 Şirk (شرك)

Şirk Allah’a, zatında sıfatlarında ve fiillerinde ortak koşmaktır. İnsanlık, tarih boyunca bu hastalıkla hastalanmış ve bu konuda hep peygamberleri yormuştur. İlk kavimlerden olup insanlara ibret olması babından sıkça Kur'an-ı Kerim’de kendisinden bahsedilen Hz. Nuh’un kavmi bu konuda örnek verilebilir.

وَقَالُوا لَا تَدْرُنَّ إِلَهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وِدًّا وَلَا سُوءًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

¹⁸¹ Bkz. Bakara 2/254, 258; Âli İmran 3/56-57,86, 116-117, 151; Zümer 39/32.

¹⁸² Bakara 2/254.

¹⁸³ Bakara 2/258.

¹⁸⁴ Şura 42/45.

¹⁸⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VII/3252.

¹⁸⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VIII/141.

*“Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!”*¹⁸⁷

Kur'an-ı Kerim'in, üzerinde en çok durduğu konu şirk konusudur. Çünkü insanların çoğu Allah'ı inkâr etmiyor, Allah'a ortak koşuyordu.¹⁸⁸ Bütün peygamberler de kendi kavmiyle bu konuda mücadele etmiş ve insanları şirkten kurtarmak için çaba göstermişlerdir.¹⁸⁹

Şirkin zalimlik olduğunu peygamber efendimiz(sav) şu hadiste bize çok güzel bir şekilde aktarıyor. Abdullah b. Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: *“İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”*¹⁹⁰ ayeti indiği zaman Rasulullah(sav)'ın sahabeleri: *Hangimiz nefesine zulüm etmemiştir? dediler. Bunun üzerine: Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.”*¹⁹¹ ayeti nazil oldu.¹⁹²

Elmalılı M. Hamdi şirkin zalimlik olduğunu şöyle açıklar: *“Önce (şirk)bir zulüm, bir haksızlıktır. Çünkü zulüm, bir şeyi yerinden başka bir yere koymaktır. Allah'ın hakkını, Allah'tan başkasına vermektir. Aynı zamanda “Andolsun ki biz ademoğullarını üstün bir şerefe nail kıldık...”*¹⁹³ ayetinin ifadesince Allah'ın şerefli kıldığı, şeref verdiği insan nefisini mahluka ibadet ettirerek alçak ve zelil kılmaktır. İkinci olarak büyük bir zulümdür. Çünkü bu mabutluğu hiç yeri olmayan ve olmasına hiçbir şekilde imkân bulunmayan bir mevkie koymaktır.”¹⁹⁴ Hakîm olan Lokman adaleti bildiği için oğluna, Allah'a ortak koşup, ondan başkasına tanrılık vasfını veren kişi, Allah'ın vasfı olan tanrılığı başkasına vermiş böylelikle zulüm yapmış, demektir.

¹⁸⁷ Nuh 71/23. Ayrıca bu kavmin putperestliğini teyit eden Müminun 23/23-25, A'raf 7/59 ayetlere bakılabilir; Çakan, İsmail L. Çakan ve N. Mehmet Solmaz, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, Ensar yay, İstanbul 2014, s.45.

¹⁸⁸ Ulutürk, *agm.* s. 131.

¹⁸⁹ Bkz. Çakan, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s. 40, 44, 47.

¹⁹⁰ En'am 6/82

¹⁹¹ Lokman 31/13.

¹⁹² Buhari, *İman*, 23.

¹⁹³ İsra 17/70.

¹⁹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI/272.

2.2.3 Allah'a Karşı Yalan Uydurmak

Allah(cc)'a iftira atmak Allah adına konuşmak, Allah'ın koymadığı hükümleri koymak, vahiy almadığı halde vahiy alıyormuş gibi görünmektir. Peygamber de olsa hiç kimse kendiliğinden Allah adına konuşamaz aksi takdirde zalimlerden olur.¹⁹⁵ Çünkü Allah adına konuşmak şer'i hüküm koymaktır, insanları saptırmaktır. Ondan dolayı olmalı ki Allah (cc) peygamberleri diğer insanlardan ayırarak onlara mucizeler vermiştir.

Allah'a yapılan iftiranın bazılarını şöyle sıralayabiliriz

Birincisi: Mekkeli müşriklerin yaptıkları gibi putların Allah'ın ortakları olduğunu ve Allah (cc) putlara kulluk yapmayı ve onlara yaklaşmayı emretmiştir, demek. Meleklerin Allah'ın kızları olduklarını savunmak, ayrıca “bahire” ve “saibe”nin haramlığını Allah'a isnat etmek. Yani helali haram, haramı helal addetmek.

İkincisi: Yahudi ve Hristiyanların yaptığı gibi Tevrat ve İncil'de, değişme ve nesih söz konusu olmadığını savunmak ve onlardan sonra Peygamber gelmez iddiasında bulunmak.

Üçüncüsü: Kur'an-ı Kerimde zikredilen “*Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti! derler.*”¹⁹⁶ ayetinin işaret ettiği gibi babalarının yaptıklarını Allah'a isnad etmek.

Dördüncüsü: Yahudilerin Allah adına yalan söyleyip: “*Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz*”¹⁹⁷ ve: “*Sayıllı birkaç gün müstesna, bize ateş dokunmayacaktır.*”¹⁹⁸ dedikleri gibi Allah'ın söylemediğini Allah'a isnat etmek.

Beşincisi: “*Allah fakir biz ise zenginleriz.*”¹⁹⁹ diyen cahiller gibi düşünüp onların yolunda yürümek.²⁰⁰

¹⁹⁵ Bkz. Hud 11/31.

¹⁹⁶ A'raf 7/28.

¹⁹⁷ Maide 5/18.

¹⁹⁸ Bakara 2/80.

¹⁹⁹ Âli İmran 3/181.

²⁰⁰ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XII/191.

Birçok ayette Allah'a yalan isnat etmenin zalimlik olduğu zikredilir. Hatta en büyük zalimler diye zikredeceğimiz başlıkta da görüleceği gibi en büyük zalimler daha çok Allah'a karşı yalan uyduran kişilerdir. Ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa ermezler!"²⁰¹ Bu ayette geçen "Yalan sözlerle Allah'a iftira eden" (افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا) den maksat herhangi bir şekilde kendiliğinden Allah adına batıl söz, yalan uydurmaktır. Buna örnek olarak da Allah'ın ortağı olduğunu, ondan başka ilahların bulunduğunu savunmak ve Allah'ın evlat ve eş edindiğini iddia etmek verilebilir.²⁰²

2.2.4 Allah'tan Başkasına İbadet Etmek

Allah (cc) insanların yaratıcısı ve râzıkıdır. İnsanlar, kendisini yaratan ve onu rızıklandırmanı unutmamalı ve ona karşı nankör olmamalıdır. Çünkü ibadet bir yönüyle insanın Allah'ın nimetlerine karşı şükür borcunu ifa etme biçimidir.²⁰³ Allah (cc) insanları boş yere ve eğlence olsun diye yaratmamıştır. Ancak onları bir plan bir amaç için yaratmıştır. Zariyât Sûresinde insanların yaratılış amacını Yüce Rabbimiz bildirerek şöyle buyurur:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ

*"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum."*²⁰⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde şöyle der: "Cin ve insan cinsinin yaratılmasının hikmeti Allah'ı tanıyıp ona ibadet ve kulluk etmektir. Bunun dışında başka şeylere tüketilen ömürler, ameller zayi edilmiş olur, onun için azabı hak eder."²⁰⁵

²⁰¹ En'am 6/21.

²⁰² Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IX/188.

²⁰³ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'ül-Azîm*, I/194.

²⁰⁴ Zariyat 51/56-57.

²⁰⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII/267.

Allah (cc) tarafından gönderilen peygamberler, insanları Allah'ın dışındaki varlıklara kulluğu bırakıp bir tek Allah'a kul olmaya davet etmekle emrolundular ve görevlerini yerine getirerek insanları buna davet ettiler “*Andolsun ki biz, Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!*”²⁰⁶ Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Nuh'un kavmini Allah'a davet etmesi²⁰⁷ Hz. İbrahim'in babasına öğütleri²⁰⁸ ve Hz. İsa'nın kıyamette Allah'ın kendisine sorduğu soruya verdiği cevabı²⁰⁹ bu konuda örnek verilebilir.

Bütün peygamberler insanları Allah'a kulluk yapmaya çağırmışlardır. Ancak çoğu onlara uymayıp kendilerine ne fayda ne de zarar sağlayan şeylere taptılar. Böylelikle en büyük nankörlüğü göstermiş oldular.

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde Allah (cc) insanlardan sadece kendisine ibadet etmelerini istemiş ve kullukta başkasını kendisine ortak koşmamalarını emir buyurmuştur.²¹⁰ Bununla birlikte ibadette Allah'a ortak koşma büyük şirk olarak anıldığı gibi kullukta samimiyetsizlik, gösteriş ve riya da küçük şirk olarak anılmıştır. Çünkü insan nasıl ki puta taptığında bir varlığı Allah'a denk tutuyorsa, gösteriş ve riya yapan da bir şeyi insanlar için yapmış olur. O insanların takdiri ve övmesini Allah'ın rızasına denk tutmuş demek olur. Bundan dolayı insan Allah'a kulluğu hakkıyla yapmalı ve kulluğun büyük ve küçük şirk (riya, gösteriş)ten arındırarak saf ve tertemiz bir şekilde yapmalıdır. “*Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.*”²¹¹

Zulmün en yaygın manası “bir şeyi kendi yerinin dışına koymak” tır. Yukarıda bütün insanların sadece Allah'a ibadet etmeleri gerektiğini söylemiştik. Bundan da Allah'ın dışında bir şeye ibadet eden kişinin zalim olacağı anlaşılıyor. Ayrıca ileride “zalim kavimler” başlığı altında ele alacağımız şekliyle zalimlikle nitelenen bütün kavimlerin ortak özellikleri arasında, peygamberlerinin Allah'a ibadet edin çağrısına

²⁰⁶ Nahl 16/36.

²⁰⁷ Bkz. A'raf 7/59; Muminun 23/23; Nuh 71/3.

²⁰⁸ Meryem 19/42-44; Şuara 26/70; Saffat 37/85.

²⁰⁹ Maide 5/117.

²¹⁰ Bkz. Abdulbaki, *Mucemu'l-Mufehres*, s. 441-445.

²¹¹ Kehf 18/110.

kulak asmamaları olduğu görülür. Öte yandan Allah'a kullukta adalet vardır. Çünkü Allah bütün insanların yaratıcısıdır. Dolayısıyla onun nezdinde ancak kullukta daha ileri gidip daha çok kendisinden sakınanlar değerlidir. Ama Allah'tan başkasına kulluk ise menfaat ve çıkarlar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla zulüm, ezdirme burada had safhaya çıkar. Firavun'un İsrailoğullarına yaptığı işkenceler, köleleştirme ve erkek çocuklarını öldürme olayında olduğu gibi. Burada Firavun ve Kıptiler Allah'a kulluk etselerdi onları da kendileri gibi insan olarak görür ve kendilerine işkence etmezlerdi.²¹² Bunların yanı sıra aşağıdaki ayetten de açıkça Allah'tan başkasına kulluk edenlerin zalim olduğunu anlaşılmaktadır.

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

*“Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur.”*²¹³ Ayette geçen zalim Allah'ın dışında putlara tapan kâfirler, şeklinde tefsir edilmiştir.²¹⁴

2.2.5 Kitaplara İnanmamak

Allah (cc) insanları doğru yola erdirmek, insanları karanlıktan çıkartıp aydınlığa kavuşturmak ve insanlara rehberlik yapsın diye kitaplar göndermiştir. İman şartları birbirlerinden ayrılmazdır ve birbirleriyle bağlantılıdır. Her şeyden önce insan kainatın yaratıcısı Allah'a inanmalıdır. Allah'a iman da insanı, onun yol gösterici olarak gönderdiği peygamberlere imana götürür. Peygamberlere iman da onların Allah'tan alıp insanlara tebliğ ettiklerine imanı gerekli kılar. Peygamberlerin Allah'tan alıp insanlarla buluşturdıkları şeyler de Allah'ın kitaplarıdır.²¹⁵ Allah'ın gönderdiği Kitaplara iman, imanın şartlarından bir tanesidir ve bütün insanlar buna inanmalıdır. Buna imanla ancak müminler dairesine girebilirler. Allah (cc), peygamber ve müminlerin inandıkları şeylerin arasında kitapları da sayarak şöyle buyurur: *“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de*

²¹² Bkz. Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, VII/3623; Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, VII/4271.

²¹³ Hacc 22/71.

²¹⁴ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XVI/632.

²¹⁵ Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, II/1087-1088; Kılavuz, Ahmet Saim ve diğerleri, *İlmihal*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yayınları, Ankara 2006. I/99.

(iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler.”²¹⁶

Allah (cc) birçok ayette kitaplara veya Allah tarafından indirilene iman etmeyi emretmiş ve inanılması gereken şeylerin arsında saymıştır.²¹⁷ Gönderdiği kitaplara inanmamayı ise zalimlik olarak nitelemiştir. Bu ayetlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: “*Kâfir olanlar dediler ki: Biz hiçbir zaman bu Kur'an'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız. Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara: Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk, derler.*”²¹⁸

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ

“Hayır, o (Kur'an), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (yer eden) apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi, ancak zalimler bile bile inkâr eder.”²¹⁹

Bile bile Allah'ın ayetlerinden yüz çevirenler zalimliğin zirvesine çıkmış ve Allah'ın gazabını hakketmişlerdir.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ

“Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir! Muhakkak ki biz, günahkârlara, lâyük oldukları cezayı veririz.”²²⁰

Birçok ayette ve onların tefsirlerinde Allah'ın gönderdiği kitaplara inanmamanın zalimlik olduğu aktarılmaktadır. Ancak biz burada Kur'an Yolu'nun Hud Sûresinin 18 ve 19. ayetlerinin tefsiriyle yetineceğiz: “Bu iki ayeti kerime, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu reddetmeye kalkışan, insanların Kur'an'ı ve onun ilkelerini benimsemelerine engel olan; mali, bedeni, ilmi, siyasi, sosyal ve psikolojik gücünü Kur'an'a karşı kullanıp inkâr edilmesini sağlamak için onunla ilgili şüpheler uyandırmaya, onu zaafa uğratmaya ve zararlı göstermeye çalışan kimselerin zalim

²¹⁶ Bakara 2/285.

²¹⁷ Bkz. Bakara 2/213; Nisa, 4/47, 136, 162; En'am 6/92; Ankebut 29/47; Zümer 39/55; Şura 42/15.

²¹⁸ Sebe 34/31.

²¹⁹ Ankebut 29/49.

²²⁰ Secde, 32/22; ayrıca bkz. Yunus 10/39; Ahkaf 46/10; A'raf 7/176-177.

olduklarını, bu sebeple Allah'ın lanetini hak ettiklerini, yani O'nun rahmetinden mahrum kaldıklarını ifade eder.”²²¹

2.2.6 Peygamberlere İnanmamak

Allah (cc) kendi buyruklarını insanlara ulaştırmak için kendilerinden bazılarını seçmiş ve onlara melekler aracılığıyla istediğini bildirmiştir. İşte Allah (cc) tarafından seçilen o insanlar peygamberlerdir. Onların ilki, ilk insan olan Hz. Âdem'dir. Onların sonuncusu ise hatem'ül-enbiya Hz. Muhammed(sav)'dir. Bu peygamberlerin hepsi Allah'tan vahiy almışlardır. Bazılarına kitap, bazılarına suhuf, bazılarına ne kitap ne de suhuf verilmiştir.²²²

Allah (cc), kendisiyle kulları arasında aracı kılıp kendisinin emir ve yasaklarını kullarına bildirmekle görevlendirdiği kişileri emin olan kişilerden seçmiştir. Allah(cc) bu gerçeği Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurur:

اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ

“Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir.”²²³ Böylece kendisine mucize verilen kişiler Allah adına yalan söylemezler.

Peygamberleri inkâr etmek Allah'ın sıfatlarını kitapları, melekleri ve ahireti inkârı beraberinde getirir. Çünkü bunlar, gaybın bilgileridir. Bunları bize ancak peygamberler bildirebilirler.²²⁴ Ayrıca Allah (cc) peygamberlere, peygamberliğini teyit etmek için, çeşitli mucizeler vermiştir²²⁵

Allah tarafından gönderilen peygamberleri inkâr etmek zalimlikdir. O zalimliği, zalim toplulukların ortak niteliklerinin arasında peygamberleri inkâr etmek de olduğunu teyit etmektedir. Ayrıca aşağıdaki ayetlerden de onların zalim olduğu anlaşılmaktadır.

²²¹ Karaman Hayrettin, ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III/160.

²²² Bkz. Kurtubi, *el-Cami li-Ahkami'l-Kur'an*, I/275.

²²³ En'am 6/124.

²²⁴ Bkz. İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, I/229-230

²²⁵ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, I/4; Heytemi İbn Hacer Ahmed b.Muhammed b Ali, *Fethu'l-Mübin bi Şarhi'l-Erbain*, Minhac yay, Beyrut 2008 s.16-161.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“Biz her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Resûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.”²²⁶ Bu ayette kendilerine zulmetmeleri Hz. Peygambere itaat etmemek ve ondan başkasını tahkim kılmaktır.²²⁷

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

“Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayiverdi.”²²⁸ Allah (cc) insanlara doğru yolu gösteren peygamberleri göndermeden insanları cezalandırmamıştır. Ama peygamber gönderdikten sonra hala kötülüklerine devam ederlerse Allah onları cezalandırır.²²⁹

Bir başka ayette şöyle buyrulur: “Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde onları, suda boğduk ve kendilerini insanlar için bir ibret yaptık. Zalimler için acıklı bir azap hazırladık.”²³⁰

2.2.7 Ahirete İnanmamak

Ahiret, İsrâfil (as)'in Allah'ın emriyle birinci sûra üflemesiyle başlayacak olan dünyadan sonraki ebedi hayata denir. Ahiret kabir, ba's (yeniden dirilme), haşır, cennet ve cehennem gibi devreleri kapsamaktadır.²³¹ Ahirete iman genellikle Kur'an-ı Kerim'de Allah'a imanla yan yana zikredilmektedir.²³² Bu da ahirete imanın önemini göstermektedir.

Ahirete iman, ahiretteki durumlar ve ahiretin mahiyeti vahiyle bilinen bilgilerdir. Akılla izah edilemez. Ama insanın içindeki adalet duygusu, sorumluluk

²²⁶ Nisa 4/64.

²²⁷ Ebu's-Suud, *İrşad'u'l-Akli's-Selim*, II/196.

²²⁸ Nahl 16/113.

²²⁹ Bkz. İsrâ 17/15; Ebu's-Suud, *İrşad'u'l-Akli's-Selim*, V/146.

²³⁰ Furkan 25/37.

²³¹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, I/251-252.

²³² Bkz. Âli İmran 3/114; Nisa 4/38; Tevbe 9/29, 44,45; Yusuf 12/37; Mucadele 58/22.

duygusu, sonsuzluk ve ebedi duygusu ve insanın başıboş ve amaçsız yaratılmayışı bunu gerekli kılar.²³³

İnsanlar ahirete inanmadan Allah'ın çizdiği yolda dosdoğru yürümeleleri düşünülemez. Ancak insan bu dünyadaki ceza ve ödüllerin nihai olmadığına hakkıyla inandığında doğru yolda yürüyebilir. Böylece ömrü sınırlı olan insan başka bir hayatın olduğuna inanır ve o hayattaki nimetleri düşünüp onlara erişme umuduyla bu dünyada hak uğruna kendini feda edebilir.²³⁴

Ahireti inkâr edenler de zalimlikten nasibini almışlardır. Zalim kavimlerin hepsi ahirete inanmamışlardır. Yüce Rabbimiz bahçe sahibinden bahsederken bize onun zalimliğini şöyle haber veriyor:

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا (35) وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا

“(Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam. Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbimin huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum.”²³⁵ Taberi buradaki kendisine zalimliği, onun yeniden dirilişi inkârı, kıyametin kopması karşısındaki inkârı ve Allah'a dönmeyi unutmaması olarak zikreder.²³⁶

2.2.8 Kâfir, Yahudi ve Hıristiyanları Dost Edinmek

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet kâfirler, Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olmayı yasaklamış ve bizi bu konuda uyarmıştır. Bir ayeti kerime de bunun sebebini şöyle açıklar:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةَ مَنْ دُونَكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُومًا مَاعِنْتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَقْوَاهِمُ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

²³³ Bkz. Uludağ Süleyman, *İslam'da Emir ve Yasakların Hikmeti*, s. 63-65.

²³⁴ Seyyid Kutup, *Fi Zilal*, I/25.

²³⁵ Kehf 18/35-36.

²³⁶ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XV/262.

“Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.”²³⁷

Bir başka ayette de Yahudi ve Hıristiyanlarla neden dost olunamayacağını açıklar mahiyette şöyle buyurur: “Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır.”²³⁸ Onların dinine tabi olmak da Allah’ın dininden uzaklaşmak olur. Böylece onlarla gerçek anlamda dost olmak ancak İslam’dan uzaklaşmakla olur.

Bir ayeti kerimede Yahudi ve Hıristiyanları dost edinilmesi yasaklanmakta ve onları dost edinmenin zalimlik olduğuna işaret ederek şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.”²³⁹

Allah (cc), küfrü imana tercih edenlerden uzak durmamızı bize emretmiştir. Akrabalarımız ve soyca en yakınımız da olsa kâfirlerin bize dost olamayacakları bildirmiştir. Çünkü gerçek anlamda insanları birbirlerine bağlayan bağ, soy ve ırk değil imandır. Bunun örneği, peygamber efendimiz (sav)in Medine’ye gitmeden önce Medine’de yaşamakta olup aynı soya mensup iki Arap kabilesi olan Evs ve Hazrec’te mevcuttur. Bunlar yıllarca birbirleriyle savaşmış ve birbirlerini öldürmüşlerdir. Ne zaman ki peygamber efendimiz (sav) onların arasına girip iman onların kalplerine yerleşince farklı milletlerden olanlar da onların arasına girmelerine rağmen kardeş olmuşlardır.²⁴⁰ Küfür ile iman birbirine zıttır. Yan yana bulunamazlar. Kâfirleri dost edinen onların yaptıklarına ve üzerinde buldukları küfre rıza göstermiş demektir.

²³⁷ Âli İmran 3/118.

²³⁸ Bakara 2/120.

²³⁹ Maide 5/ 51.

²⁴⁰ Bkz. Âli İmran 3/103; Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, V/649-650.

Allah (cc) onları dost edindiğimiz zaman zalimlerden olacağımızı hatırlatarak mealen şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.”²⁴¹

2.2.9 Dinden Dönmek

Dinden dönmeye irtidât, dinden dönene de mürted denir.²⁴² Allah, (cc) mürtedlerin kâfirlüğünü, imandan, peygamberin peygamberliğini kabul etmekten ve kendilerine açık ayetler geldikten sonra olduğundan büyük göstermiştir. Küfür bu türden olduğu zaman daha büyük ve daha çirkin olur. Çünkü böyle küfür inat etme ve inkâr etme babından olur.²⁴³ Dinden dönenler kâfir olmaları babından zaten zalimlerin zümresine girmişlerdir. Ama bu cürümlerinden dolayı zalimliklerini katlamış olurlar. Bir ayeti kerimede mürtedlerin zalim olduklarını şöyle ima eder:

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعَدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“İman etmelerinden, Resûl’ün hak olduğuna şehadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkârcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”²⁴⁴ Ayette geçen zalimler, hakkı batılla değiştirip küfrü imana tercih edenler şeklinde yorumlanmıştır.²⁴⁵

²⁴¹ Tevbe 9/23.

²⁴² Bkz. İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, III/173-174; bkz. Buğa Mustafa ve diğerleri, *El-Fıkhu'l-Menheci*, Daru'l-Kalem, Dimaşk, 1992, VIII/107.

²⁴³ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, VIII/140.

²⁴⁴ Âli İmran 3/86.

²⁴⁵ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, V/562.

2.2.10 Allah'ın İndirdiğiyle Hükmetmemek

Allah (cc) insanları yaratmış ve onlarla ilgili her şeyi en iyi bilen odur. Kur'an'da: “Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”²⁴⁶ buyurulmaktadır. Böylece insanlara lazım olan ve onların nizamını en iyi şekilde bilen kendisidir. Peygamberlerle birlikte insanların refahını yükselten kanunları göndermiş ve insanlar arası adaleti en iyi şekilde sağlamıştır. Bu kanunların dışına çıkıp da başka şekilde hükmetmek zalimlikdir.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kisası) bağışlarsa kendisi için o kefarettir. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.”²⁴⁷ Muhammed Reşid Rıza bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Bu, cinayetler konusunda hüküm verecek durumunda olan kim olursa, adalet ve insanlar arası eşitliğe dayanan Allah'ın indirdiği kısıstan yüz çevirip kendi nefsinin istekleri veya Allah'ın koyduğu hükümden başka bir hükümle hükmederse kesinlikle o zalimlerdenidir. Çünkü kisasın dışına çıkmak ancak iki hasımdan birisini diğerinden üstün tutmakla ve kendisine tercih edilenin hakkını yemek ve ona zulmetmekle olur.”²⁴⁸

2.2.11 Mucizeleri İnkâr Etmek

Allah (cc) insanlara doğru yolu bulmaları için Peygamberler göndermiştir. Peygamberlerin peygamberliğini kanıtlamaları için de onlara mucizeler vermiştir. Mucizeler, peygamberlerin elleriyle gerçekleşen olağanüstü olaylardır.²⁴⁹ Bir insan

²⁴⁶ Mülk 67/14.

²⁴⁷ Maide 5/45.

²⁴⁸ Muhammed Raşid Rıza, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Hakim (Menar)*, VI/400, Menar, Kahire 1947.

²⁴⁹ Ebu Said Abdurrahman b. Muhammed, *El-Ğunya fi Usuli'd-Din*, Hadamat ve Ebhas es-Sekafiyye, Beyrut 1987, s. 150; Teftezani Mesud b. Ömer Sa'deddin, *Şerhu'l-Mekasid*, thk. Abdurrahman Umeyre, Alemu'l-Kutub, Beyrut 1998, V/11; Karaman Fikret ve diğerleri, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB yay, Ankara 2007, s. 455.

normal hayatta gerçekleşmesi mümkün olmayan bir olaya şahit olup ta ona rağmen ona inanmaması o insanın hakkı bilerek inkâr etmesi demektir.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرَىٰ وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأُولَىٰ (36) وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Musa onlara apaçık ayetlerimizi getirince: Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihirdir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik, dediler. Musa şöyle dedi: Rabbim, kendi katından kimin hidayet (hakka rehberlik) getirdiğini ve hayırlı âkabetin kime nasip olacağını en iyi bilendir. Muhakkak ki, zalimler iflâh olmazlar.”²⁵⁰ Ebu Hayyan burada kurtuluşa ermemenin nedeninin zalimlik olduğuna işaret ettikten sonra buradaki zalimliği şöyle açıklar: “Onlar Allah’a imana davet edilip ve onlara mucizeler gösterildikten sonra onlar ilahlığı iddia edip o mucizeyi sihre dayandırdılar.”²⁵¹

2. 2.12 Allah’ın Elçilerinin Başlarına Buyruk Hareket Etmeleri

Allah (cc) bu konuda Hz. Yunus’u bize örnek vermiştir. Hz. Yunus halkı uzun süre dine davet etmesine rağmen kendisine çok az kimse iman etmişti. Bu durum karşısında ümidini yitiren Hz. Yunus, kavmine kızmış, onların başına gelecek bir musibetten kendisini kurtarmak için gemiye binip şehirden uzaklaşmıştır. Bir rivayete göre Hz. Yunus kavmine, inanmadıkları takdirde bir azaba uğrayacaklarını bildirmiş, ancak onlar tevbe edip imana geldikleri için bu azap tahakkuk etmemiştir. Onların imana geldiklerinden habersiz olan Yunus, belirttiği azabın vaktinde gerçekleşmediğini görünce kendisinin alay konusu olacağını düşünerek kızgın bir halde kavminden ayrıлып gitmiştir. Allah (cc) onun bu davranışına mukabil onu gemiden attırarak ve balığa yutturmuştur. O da hatasını anlayarak Allah’a yalvarmış kendisinin zalimlerden olduğunu söylemiştir.²⁵² Allah (cc) bir ayeti kerime de bunu şöyle buyurur:

²⁵⁰ Kasas 28/36-37.

²⁵¹ Ebu’l Hayyan, *Bahru’l-Muhit*, VII/114.

²⁵² Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur’an yolu*, III/590.

وَدَا التُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاصِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

“Zünnûn'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde: Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum! diye niyaz etti.”²⁵³ Hz. Yunus (as) un burada kendini zalimlerden sayması, Allah'ın izni olmadan kendi kavminden kaçması olarak yorumlanmaktadır.²⁵⁴

Hz. Nuh (as) da kendi kavminin ondan istediklerini reddederek aksi takdirde zalimlerden olacağını bildirerek onlara şöyle dedi:

وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

“Ben size: “Allah'ın hazineleri benim yanımdadır” demiyorum, gaybı da bilmem. «Ben bir meleğim» de demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, «Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir» diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum.”²⁵⁵ Hz. Nuh (as) bu ayette kendi kavmine kendi yetkisinin dışında olanları iddia edemeyeceğini aktarmakta ve aksini söylediğinde zalimlerden olacağını bildirmektedir. Bu ayette geçen zalimlik, kimi müfessirler hor görülen fakir müminlere “Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir.” demekle yorumlarken,²⁵⁶ kimleri ise Allah'ın hazineleri yanımdadır, ben gaybı bilirim, ben meleğim ve fakir Müminlere Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir demekle yorumlamaktadırlar.²⁵⁷

2.2.13 Allah'ın Koyduğu Sınırları Aşmak

Allah (cc) insanı yeryüzünün halifesi kılmış ve her şeyi onun emrine âmâde etmiştir.²⁵⁸ Ama insana, imtihan veya kendisine zararlı olması sebebiyle bazı şeyleri

²⁵³ Enbiya 21/87.

²⁵⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXII/216.

²⁵⁵ Hud 11/31.

²⁵⁶ Bkz. Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XII/387; Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, IV/204.

²⁵⁷ Zamehşeri, *Keşşâf*, III/195; Reşid Rıza, *Menar*, XII/58.

²⁵⁸ Bkz. Casiye 45/13.

yasaklamıştır. Bu yasaklar da Allah'ın sınırlarını aşmaktır.²⁵⁹ Hz. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurur: “Haberiniz olsun, her devlet başkanının kendine has bir koruluğu olur. Dikkat edin; Allah'ın yeryüzündeki koruluğu da haram ettiği şeylerdir...”²⁶⁰ Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde Allah'ın koyduğu sınırları belirlemektedir. Bir ayette miras belirlendikten sonra bunların Allah'ın koyduğu sınırlar olduğunu, Allah'a itaat edenlere mükâfatlar vaad edilirken Allah'a isyan edip onun sınırlarını aşanlar büyük bir tehditle uyarılmaktadır.²⁶¹ Bakara süresinin 229-231. ayetleri ve Talak süresindeki 1. ayeti de boşanma konularında Allah'ın koyduğu kuralların Allah'ın sınırları olduğu bildirilmektedir. Bir başka ayet de Allah'ın helal kıldığını haram saymak sınırı aşma saymıştır.²⁶² Özet olarak yukarıdaki hadisi şerifte de zikredildiği gibi bütün günahlar Allah'ın koyduğu sınırları aşmaktır. İnsana düşen görev rabbinin kendisine yasakladığı şeylerden uzak durup çizilen sınırları aşmamaktır.

Allah (cc), koyduğu sınırları aşmanın zalimlik olduğunu birkaç ayetlerde zikreder. Bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurur:

وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.”²⁶³

Ayrıca Yüce Allah Hz. Âdem ve eşine bir ağaç yasaklayınca o ağaçtan yemeleri halinde zalimlerden olacaklarını bildirmiştir. Bunu şöyle buyurur:

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik.”²⁶⁴ Bu ayet bize, Allah (cc)'ın cennette Hz. Âdem'e büyük bir hürriyet verirken kendisine bir sınırlama da getirdiğini ve o sınırı aşmanın

²⁵⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, VI/491.

²⁶⁰ Buhari, *İman*, 39; Muslim, *Musakat*, 20 (1599).

²⁶¹ Bkz. Nisa 4/12-14.

²⁶² Bkz. Maide 5/87.

²⁶³ Bakara 2/229.

²⁶⁴ Bakara 2/35.

zalimlik olduğunu bildirmektedir. Ayrıca ayet, insanlıkla ilgili halifeliğin mutlak olmadığına, onun özel sınırları olduğuna ve o sınırları aşmanın zalimlik olduğuna işaret etmektedir.²⁶⁵

2.2.14 Allah'ın Emirlerini Görmezlikten Gelmek

İnsanların yaratıcısı Yüce Allah (cc) ilahi hikmet gereği onları bazı şeylerle yükümlü kılmıştır. İnsana düşen görev Rabbi tarafından kendisine layık görülen o yükümlülüklerle karşı “işittik ve itaat ettik” demesidir. Ama insanların çoğu bu emirleri görmezlikten gelip onlara kulak asmamaktadır. Bunlar israf edenlerdir. Allah (cc) böyle insanları kıyamette kör olarak haşreder. Bu insanları durumunu Kur'an-ı Kerimde şöyle aktarılır:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيْتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى وَكَذَلِكَ نُجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى

“Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz. O, Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim! der. (Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana ayetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun! Doğru yoldan sapanı ve Rabbinin ayetlerine inanmayı işte böyle cezalandırırız. Ahiret azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.”²⁶⁶ Bu insanlar, Allah'ın onunla kendilerini hatırlattığı Kur'an'dan yüz çevirirler, ondan yüz çevirip, kabul etmezler ve o Kur'an'dan öğüt alarak içinde buldukları Allah'ın emirlerine karşı çıkmalarından vazgeçmezler.²⁶⁷ Bu durumdaki insanlar Allah'ın ayetleri ve emirlerini hafife alıp onlara aldırış etmezler. Yüce Allah böyle insanları da zalimlerin zümresine ilhak etmiş ve onların durumunu bir ayeti kerimde şöyle tasvir etmiştir:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَبْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

²⁶⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I/276.

²⁶⁶ Taha 20/124-127.

²⁶⁷ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XVI/192.

“Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.”²⁶⁸ Allah (cc) İsaioğullarına cumartesi günü avlamayı yasaklamıştı. Onların bir kısmı avlama konusunda hile yapmış ve Allah’ın kendilerine yaptığı yasağı çiğnemişlerdir. Müminler onları uyarılmış ama onlar kendilerine yapılan öğüde aldırış etmemiş ve kötülüklerine devam etmişlerdir. Allah (cc), onların yaptığı o suçu zalimlik saymış ve ona karşılık onları şiddetli bir azapla cezalandırmıştır.²⁶⁹

2.2.15 Allah’ın Yolundan Alıkoymak

Allah (cc), Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar gönderdiği bütün peygamberlere bir tek yol göstermiş ve insanları doğru yola çağırmaları için onları görevlendirmiştir. Bu yol Allah’ın yoludur. Bu yolda adalet, eşitlik ve huzur vardır. Bu yolun ismi ise İslam’dır. “Allah nezdinde hak din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler bilmelidirler ki Allah'ın hesabı çok çabuktur.”²⁷⁰

Kur’an-ı Kerim, Allah’ın yolu olan İslam’a intisap edenlere ise Müslüman demiştir. Hz. Nuh’un “Müslümanlardan olmam bana emrolundu”²⁷¹ demesi, Hz. İbrahim hakkında “İbrahim, ne Yahudi, ne de Hristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi.”²⁷², Hz. Süleyman’ın Sebe melikesine gönderdiği mektupta “Müslüman olarak bana geliniz”²⁷³ demesi ve Hz. İsa’nın havarilerinin kendilerinin Müslüman olduklarına Hz. İsa’yı şahit kılmaları²⁷⁴ örnek verilebilir. Bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurur: “İbrahim'in dininden kendini bilmezlerden başka kim yüz çevirir? Andolsun ki, biz onu dünyada (elçi) seçtik, şüphesiz o ahirette de iyilerdendir. Çünkü Rabbi ona: Müslüman ol, demiş, o da: Âlemlerin Rabbine boyun eğdim, demişti. Bunu İbrahim

²⁶⁸ A’raf 7/165.

²⁶⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, X/511, 525.

²⁷⁰ Âli İmran 3/19.

²⁷¹ Bkz. Yunus 10/72.

²⁷² Âli İmran 3/67.

²⁷³ Bkz. Neml 27/31-42.

²⁷⁴ Bkz. Maide 5/111.

de kendi oğullarına vasiyet etti, Ya'kub da, Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak ölüünüz. (dediler)”,²⁷⁵

Allah'ın bütün peygamberlere ve insanlığa uygun gördüğü bu dini kabul etmemek, bu dinden saptırmak ve bu dini eğri göstermeye çalışmak zalimliklerdir.

وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ

“Cennet ehli cehennem ehline: Biz Rabbimizin bize vadettiğini gerçek bulduk, siz de Rabbinizin size vadettiğini gerçek buldunuz mu? diye seslenir. «Evet!» derler. Ve aralarından bir çağırıcı, Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun! diye bağırır. Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve onu eğip bükmek isteyen zalimlerdir. Onlar ahireti de inkâr edenlerdir.”²⁷⁶ Bu ayette zalim üç sıfatla nitelendirilmiştir: Birincisi, İnsanlara hak olan dini kabul etmesine engel olmak. İkincisi, onların kafasına şüphe ve tereddütler koyarak onlara hak dini eğri göstermeğe çalışmak. Üçüncüsü, ahireti inkâr etmek. Dolayısıyla buradaki zalimden inanç bakımından zalim kastedilmektedir.²⁷⁷

2.2.16 Müminlerin Sırrını İfşaya Kalkışmak

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ بَيْنُكُمْ وَالْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

“Eğer içinizde (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zalimleri gayet iyi bilir.”²⁷⁸ Buradaki zalim, İslam'a olan tereddüdünden ve münafıklığından Resulüllah'tan izin isteyen ve münafıkları haberdar etmek üzere Müminlerin sözlerini dinleyen kişi olduğu söylenmektedir.²⁷⁹ Bu ayette zamir (Allah onları bilir) yerine açık bir isim kullanmasının nedeni, onların zalimliğinin tescillenmesi, uyarının şiddeti ve

²⁷⁵ Bakara 2/130-132; ayrıca bkz. Bakara 2/128; Âli İmran 3/67, 85; Yunus 10/72; Yusuf 12/101; Hacc 22/78.

²⁷⁶ A'raf 7/44-45; Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, X/207.

²⁷⁷ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIV/91.

²⁷⁸ Tevbe 9/47.

²⁷⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XI/487.

yaptıklarının zalimliğin içine girdiğini bildirmek içindir. Ayrıca buradaki zalim, nemimeyi yapan (lafı taşımak için dinleyen) ve oturarak Allah yolunda savaşmaktan geri kalanları kapsadığı aktarılmaktadır.²⁸⁰

2.2.17 Gösteriş İçin Malını Harcamak ve Allah Rızasının Dışında Adak Adamak

Gösteriş, ihlas ve samimiyetin zıt anlamlısı olup Arapçası riyadır.²⁸¹ Birçok ayet ve hadis ihlası teşvik etmiş ve gösterişi de yermiştir. Gösteriş yapan kişi Allah'ı unuttur, kıyamet gününe imanı ya hiç yoktur ya da zayıftır.²⁸² Çünkü kişi eylemlerini gerçekleştirirken Allah rızasını değil insanların beğenisini kazanmaya çalışmıştır. Böylece bu insan Allah'ın nezdinde hiçbir övgüyü, ödülü ve sevabı kazanmaz tam tersine yerilmeyi hak eder ve amelinin boşa gitmesine sebep olur. Yüce Rabbimiz bir ayeti kerimede müminleri riya konusunda uyararak şöyle buyurur: *“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”*²⁸³

Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber (sav), kendileri hakkında ilk hüküm verilecek kişilerden riyakâr şehit ve riyakâr âlimleri zikrettikten sonra riyakâr munfik (malını harcayan) kişi hakkında şöyle buyurur: *“Bir de Allah'ın, yakasını genişlettiği ve kendisine malın her çeşidinden verdiği adamdır. Bu da getirilerek ona ni'metlerini ta'rîf edecek; o da onları tanıyacaktır. Bunlar hakkında ne yaptın? diye soracak. O adam: Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin hiç bir yol bırakmadım. Mutlaka senin için sarfettim! diyecek. Allah (cc): Yalan söyledin! Fakat sen, o cömerttir desinler diye yaptın. Gerçekten denildi de!*

²⁸⁰ Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ila Mezaya'l-Kur'an'il-Kerim*, II/560.

²⁸¹ Karaman Fikret ve diğerleri, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 560.

²⁸² Bkz. Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, I/259.

²⁸³ Bakara 2/264.

*Buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek. Sonra cehenneme atılacaktır.*²⁸⁴

Ayrıca adanan adaklar da Allah rızası için adanmalı ve insanları Allah'a yaklaştırmalıdır.²⁸⁵ Eğer Allah rızasının dışında adanırsa bu, insanları Allah'tan uzaklaştırır. Hele o adak şeytanın yolunda olursa bu tam zalimlik olur. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de gösteriş için malını harcayan ve şeytan yolunda adak adayan kişileri zalimlikle niteleyerek şöyle buyurur:

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

*“Yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı muhakkak Allah bilir. Zalimler için hiç yardımcı yoktur.”*²⁸⁶ Allah'a isyan ve gösteriş için malını harcayan ve adağını şeytan yolunda adayan kişilere zalim denmesinin nedeni, infâk ve adağı yerinde kullanmamalarıdır.²⁸⁷

2.3 Beşeri İlişkilerde Zalimlik

Allah tarafından gönderilen peygamberler insanları inanç ve ubudiyet konusunda uyarıp düzeltmeye çalıştıkları gibi ahlak konusunda da düzeltmeye çalışmışlar ve onlara örnek olmuşlardır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de insanlardan sadır olan davranışların bazılarını zalimlik olarak nitelemiştir. Bu davranışlarda bulunan kişiler de zalimlikten nasibini almış olacaktır. Bu davranışları ve bu davranışların yol açtığı tahribatlara kısaca şöyle değineceğiz.

2.3.1 Haksız Yere İnsan Öldürmek

Yüce Allah insanı varlığın zirvesine koymuş ve en güzel şekilde yaratmıştır. Değer verdiği bu varlık eğer kendi kıymetini bilir yaratılış amacına uygun yaşarsa kendi yerini korur ve değerli kalır, eğer kendi kıymetini bilmez yaratılış amacına ters hareket ederse varlıkların en aşağısına iner ve hayvanlardan da aşağı olur.²⁸⁸ Ayrıca

²⁸⁴ Müslim, *İmareh*, 43. (1905)

²⁸⁵ Zuhayli Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuhu*, III/470, Darü'l-Fikr, Dımaşk 1985.

²⁸⁶ Bakara 2/270.

²⁸⁷ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, V/14.

²⁸⁸ Bkz. A'raf 7/179, Tin 95/4-5.

insanları yeryüzünün halifesi kılmış ve yerdekileri, göktekileri, güneşi, ayı, denizi, geceyi ve gündüzü onun hizmetine vermiş;²⁸⁹ birbirleriyle tanışmaları için onları kavimlere ve kabilelere ayırmıştır.²⁹⁰

Bütün bu nimetlere karşılık insan bazen kendi fitratı ve yaratılış amacından sapıp yeryüzünde bozgunculuk yapar. Birbirleriyle tanışmaları gereken bu insanlar tanışmanın yerine kin, nefret ve kıskançlıkla birbirlerine yaklaşmaktadırlar. Bu kötülüklerin sonucunda insanlar haksız yere birbirlerini öldürmektedir.

Öldürme sebebine gelince, daha çok kıskançlık ve tamahkârlık yüzünden olmuştur. Kabil kendi öz kardeşi Habil'i kıskançlık yüzünden,²⁹¹ önceki milletler de birbirlerini tamahkârlık yüzünden öldürmüşlerdir.²⁹²

Haksız yere insanları öldüren kişi, İslam'ın te'min altına aldığı beş esastan biri olan “nefsi muhafaza” hakkını ihlal etmiş olur.²⁹³ Öldürülen insanın elinden yaşama hakkı alındığı için haksızlığa uğradığı gibi çocukları yetim, eşi dul ve annesi ile babası kederli kaldıkları için haksızlığa uğramışlardır.²⁹⁴

Haksız yere insan öldürmenin zalimlik olduğunu aşağıdaki ayetler bize bildirmektedir.

وَأْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ لَئِن بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ بِيَدَيْكَ لِأَفْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَبُوءَءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

“Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), Andolsun seni öldüreceğim dedi. Diğeri de Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder dedi. “Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben istiyorum ki, sen, hem benim

²⁸⁹ Bkz. Bakara 2/30, İbrahim 14/32-33, Lokman 31/20.

²⁹⁰ Bkz. Hucurat 49/13.

²⁹¹ Bkz. Maide 5/27-31.

²⁹² Muslim, *Birr*, 56.

²⁹³ Hallaf, Abdulvahhab, *İlmu Usuli'l-Fıkh*, s.201, Daru'l-Muttehide, Dımaşk 1992.

²⁹⁴ Bkz. Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, IV/1800.

günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasin; zalimlerin cezası işte budur.”²⁹⁵ Bu ayette Hz. Âdem’in öldürülen oğlu kardeşine öldürmenin kötülüğünü, cezasını bildirdikten sonra yaptığı bu işin zalimlik olduğunu göstermektedir.²⁹⁶

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ
مَنْصُورًا

“*Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velîsine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu velî de kısıta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır.*”²⁹⁷ Allah (cc), haksız yere (İslam’ın meşru gördüğü bir gerekçe olmadan) insanın öldürülmesini yasaklamıştır. Böyle bir öldürmeyi haksızlık saymış ve öldürüleni de zulme uğrayanlar arasında saymıştır.²⁹⁸

2.3.2 Zina Yapmak

İslam dini, erkek ile kadınların meşru tarzda cinsel ihtiyaçlarını karşılamayı, birbirlerine destek olabilmelerini ve neslini devam ettirebilmeleri için evlenmeyi teşvik etmiş ve sevap saymıştır.²⁹⁹ Bunun dışında kalan gayri meşrû ilişkileri ise yasaklamış ve haram kılmıştır. Bu gayri meşru ilişkinin adı da zinadır.³⁰⁰

Zina, İslam’ın teminat altına aldığı beş esaslardan biri olan namusu veya nesli (soyu) koruma ilkesini ihlal etmektir.³⁰¹ Zina Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde “fahişe” olarak zikredilir.³⁰² Zina hayâsızlıktır. Son derece çirkin ve çok kötü bir yoldur. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de zina yapmayın yerine ona yaklaşmayın diye emretmektedir.³⁰³ Bu, zinanın çirkinliğini gösterirken ona götürecekt davranışlardan da uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir.³⁰⁴

²⁹⁵ Maide 5/27-29.

²⁹⁶ Ebu Zehra, *Zehretu't-Tefâsîr*, IV/2128; Rıza Reşid, *Tefsîru'l-Menâr*, VI/343-344.

²⁹⁷ İsra 17/33.

²⁹⁸ Bkz. Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIV/582-583.

²⁹⁹ Bkz. Muslim, *Zekat*, 16 (1006); Zuhayli, *Fıkhü'l-İslami ve Edilletuhu*, VII/31.

³⁰⁰ Nevevi, Muhyiddin Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref, *Minhacü't-Tâlibin*, Eser yay, İstanbul ts. S. 521.

³⁰¹ Hallaf, *İlmü Usulü'l-Fikhi*, s.201.

³⁰² Bkz. Nisa 4/15, 25; Nur 24/19; Talak 65/1; Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, II/154, VIII/260.

³⁰³ Bkz. İsra 17/32.

³⁰⁴ Ebu's-Suud, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, V/169.

Zinanın tahribatları çok büyüktür çünkü zina, hayâsızlığı toplumun içine sokar, öldürmelere sebep olur. Zina neslin (soyun) karışmasına sebep olup ailenin yok olmasına neden olur.³⁰⁵

Yüce Allah ırzı korumayı kurtuluşa ermiş müminlerin vasıflarından saymıştır.³⁰⁶ Rahman'ın has kullarının özelliklerini sayarken de zina yapmazlar diye onları tarif etmiştir.³⁰⁷

Hz. Yusuf (as) un efendisinin karısı onu zina yapmaya zorlamak istediği zaman Hz. Yusuf bu işi kabul etmeyerek zalimlerden olmayı reddetmiştir. Ayette bu olay şöyle bildirilmektedir:

وَرَاوَدْنَاهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve «Haydi gel!» dedi. O da (Hâşâ), Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz! dedi.”³⁰⁸

2.3.3 Hırsızlık Yapmak

İslam dininin te'min altına aldığı prensiplerden bir tanesi malı korumadır. Herkesin malı koruma altındadır,³⁰⁹ herkes sahip olduğu maldan ahiret gününde sorumludur ve o malı nerden getirdiğine dair ilahi mahkemede ifade verecektir.³¹⁰

İnsan meşru yollarla mal toplayıp varlıklı olabilir hata dinimiz bunu teşvik bile etmiştir Hz. Peygamber (sav) bir hadisinde şöyle buyurur: *“Veren el alan elden hayırlıdır, ondan üstündür.”³¹¹* Ama insan kendi zenginliğini başkasının emeği ile sağlarsa haksızlık yapmış olur. İşte dinimiz de bunun önüne geçebilmek için gayri meşru yollarla ve haksız yere elde edilen malı tasvip etmeyip yasaklamıştır. Bundan

³⁰⁵ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XX/199-200; Uludağ Süleyman, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmetleri*, TDV yay, Ankara 2009, s.171-172.

³⁰⁶ Bkz. Muminun 23/5.

³⁰⁷ Bkz. Furkan 25/68.

³⁰⁸ Yusuf 12/23; bkz. Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIII/80.

³⁰⁹ Hallaf, *İlmu Usuli'l-Fikh*, s.201.

³¹⁰ Tirmizi, *Kiyamet*, 1.(2417)

³¹¹ Buhari, *Zekat*, 31.

dolayı faiz, rüşvet, tartıda yapılan hileler, alışverişteki hileleri ve hırsızlığı haram kılmıştır.³¹²

Kur'an-ı Kerim, hırsızlık yapan kişinin zalim olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu durum Hz. Yusuf kıyasındaki, Hz. Yusuf'un kardeşleri Mısır'a yük almak için geldikleri ve Hz. Yusuf'un da kendi öz kardeşini kendi yanında bırakmak istediğinde önümüze serer. Ayetlerde durum şöyle ifade edilir: “*Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o şahsa el koymaktır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız dediler.*”³¹³ Ayette geçen zulüm başkasının malını hırsızlıkla almaması gerektiği halde alan şeklinde tefsir edilmiştir.³¹⁴

Bir başka ayette hırsızın cezası hakkında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ

“*Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.*”³¹⁵

2.3.4 Şahitliği Hakkıyla Yerine Getirmemek

Adaleti ayakta tutan davranışların en önemlilerinden bir tanesi şahitliktir. Çünkü şahitlik eğer yerince kullanılmazsa insanların hakkı ellerinden alınır. Buna sebep olan da o şahitliği yapan kişidir. Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de şahitliği doğru yapmamızı emrederek bir ayette şöyle buyurur: “*Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın,*

³¹² Uludağ Süleyman, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmeti*, s.194-196.

³¹³ Yusuf 12/75.

³¹⁴ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIII/257.

³¹⁵ Maide 5/38-39.

(şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”³¹⁶

Hz. Peygamber (sav) de yalan yere şahitliği büyük günahlardan saymış ve Allah’a ortak koşma, insan öldürme ve ana babaya itaatsizlikle birlikte zikretmiştir. Bir hadisi şerifte şöyle buyurur: “Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? (üç defa) Allah’a ortak koşmak, ana babaya kötü davranmak ve yalan yere şahitlik.” Ravi diyor ki: “Resulullah(sav) yaslanmıştı, oturdu ve durmadan onu tekrarladı ta ki biz keşke dursaydı dedik.”³¹⁷

İslam hukukunda şahitlik önemli bir yer tutar. Örneğin birisinin evli olup olmaması iki şahidin şahitliğiyle bilinebilir. Bu kişiler yalan yere şahitlik yaparlarsa tarafların zinası meşru sayılmış olur veya gerçekten evli olanların zina yaptıkları hükmü konur ve İslam hukukunda bunun ölümüne kadar cezaları vardır. Aynı şekilde şahitlerin şahitliği bir cinayetin açığa çıkması için de geçerlidir. Böyle şeyler ancak şahitlerin şahitliğiyle tespit olur.³¹⁸ Bunlar, yalan yere şahitliğin toplumda ne kadar felakete yol açabileceğini göstermektedir.

Aşağıdaki ayeti kerimede yalan yere şahitliğin zalimlik olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

فَإِنْ عَثَرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَأَخْرَأَنَّ يَوْمَئِذٍ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلِيَانِ فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهِدَانِنَا
أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتَيْهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

“Bu şahitlerin (sonradan yalan söyleyerek) bir günah kazandıkları anlaşılırsa, (şahitlerin) haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan (mirasçılardan) iki kişi onların yerini alır ve ‘Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha gerçektir ve biz (kimsenin hakkına) tecavüz etmedik, aksi takdirde biz, elbette zalimlerden oluruz’ diye Allah’a yemin ederler.”³¹⁹ Bu ayetten önceki ayetle başlayıp bu ayetle devam eden konu, ölünün mirası üzerine şahitliktir. Ölünün mirasına şahitlik edip şahitliklerinde yalan söyledikleri ortaya çıktığında onlardan daha doğru iki kişi çıkıp kendilerinin şahidliği daha gerçek olduğunu, şahidlerin bazı gerçekleri

³¹⁶ Nisa 4/135.

³¹⁷ Muslim, *İman*, 38. (87)

³¹⁸ Bkz. Nevevi, *el-Minhac*, s. 363, 512, 523.

³¹⁹ Maide 5/107

gizledikleri iddiasında kimsenin hakkına tecavüz etmedikleri aksi takdirde zalimlerden olacağını bildirirler.³²⁰

2.3.5 Birisinin Yerine Başkasını Cezalandırmak

İslam'a göre suç şahsidir. Hiç kimse başkasından dolayı suçlanamaz. Yüce Allah bir ayeti kerimede mealen şöyle buyurmaktadır: *“Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir.”*³²¹ Bu hükme ters davranmak adalete aykırıdır.

Peygamberler tarihine baktığımız zaman peygamberlerin öz akrabaları da yoldan sapmış ve suçlu olmuşlardır. Hz. Nuh'un oğlu ve eşi,³²² Hz. İbrahim'in babası (veya amcası),³²³ Hz. Lut'un karısı³²⁴ ve Hz. Muhammed'in amcası³²⁵ bunlar bu konuda bariz birer örnek olarak karşımıza çıkar. Bunların suçundan hareketle bu peygamberlerin suçlu olduğunu söylemek Güneş'i inkâr etmek kadar abestir.³²⁶

Yüce Allah (cc) suçludan başkasını cezalandırmanın zalimlik olduğunu Hz. Yusuf'un dilinden bize bildirmektedir:

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ قَالَ مَعَادَ اللَّهِ إِنَّ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ

*“Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz. Dedi ki: Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!”*³²⁷

2.3.6 Boşanmayı Yerince Kullanmamak

İslam dini evliliği teşvik etmiş ve toplumun çekirdeği olan aileye önem vermiştir, evliliği devam ettirmekten yana olmuştur. Bu yapının yıkılmasına sebep

³²⁰ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, VII/88, 91.

³²¹ En'am 6/164.

³²² Bkz. Hüd 11/44-46; Tahrim 66/10.

³²³ Bkz. Tevbe 9/114.

³²⁴ Bkz. Tahrim 66/10.

³²⁵ Bkz. Tebbet 111/1-5.

³²⁶ Bkz. En'am 6/164, İsrâ 17/15; Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXX/49.

³²⁷ Yusuf 12/78-79; bkz. Ebu Zehra, *Zühretu't-Tefâsîr*, VII/3848.

olan boşanmayı hoş görmemiş ama haklı bir sebebin varlığı durumunda boşanmayı helal ve caiz görmüştür. Bu insanları istemeyerek de olsa kilisenin hukuku gibi zorla bir arada tutmamıştır.³²⁸

Boşanmayı helal kılan Allah, boşanmada bir takım kurallar koymuş ve iki tarafın da hakkını gözetmiştir. İslamdan önce ve İslamın ilk yıllarında Araplar kadına eziyet vermek istedikleri zaman o kadını boşarlardı iddeti bitmeden önce ona tekrar döner ve onu boşarlardı. Yani onlarda boşanmada sınır yoktu. Allah (cc) bu konuda bir sınırlama getirdi ve boşanmayı üçe indirdi ilk ikisi ric'idir üçüncüsü ise tamamıyla salıvermektir.³²⁹ Allah (cc) bu konuda kesin hüküm koymuş ve cahiliyye adetlerini kaldırmıştır. Böylece kadınlara yapılan bu haksızlığı ortadan kaldırarak onların hakkını güvence altına almış ve bu konuda koyduğu sınırları aşanları zalimlikle nitelemiştir.

Bakara Sûresinde şöyle buyurmaktadır:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ حَقَّتْ مَأْثَمَةُ الْجُنَاحِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helâl olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.”³³⁰

Bir başka ayette de şöyle buyrulur: *“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Kim bunu*

³²⁸ Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, V/382; Kuveyt Vakıflar ve Dini İşler Bakanlığı, *el-Mevsuetu'l-Fıkhiyye*, Daru's-Safve, Kuveyt 1993, XXIX/9-10.

³²⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IV/126.

³³⁰ Bakara, 2/229.

yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur.”³³¹ Allah (cc) boşanma yetkisini erkeklere vermiş ancak onları sınırsız serbest bırakmamış ve kadınların hakkını gözetmiştir.³³² Boşanmayı sınırlı tutup kadınları mağdur etmemek için nikâh altında tutulmaları da bırakıldıkları da iyilikle olmasını emretmiştir. Sırf onlara zarar vermek, onları fidye vermeye zorlamak için onları tutup boşanmamayı zalimlik saymıştır.³³³

2.3.7 Allah’ı Ananları Kovmak

Allah’ı anmak Allah’tan bir şeyler dilemek her mümin’in görevidir. Her ne sebeple olursa olsun Allah’ı ananları kovmak haksızlıktır ve onların hakkına girmektir. Bu konuyla ilgili ayetin sebebi nüzulü her ne kadar müşriklerin Hz. Peygamberden istedikleri fakir Müslümanları kovması ise de³³⁴ bütün Kur’an ayetleri gibi bu ayet de kapsayıcıdır. Allah’ı ananları kovan her kim olursa zalimlerden olur.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

“Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki bunları kovup da zalimlerden olasın!”³³⁵ Onları kovmak zalimliğe sebep olur. Hz. Peygamber (sav) tarafından kovma olmadığından zalimlik de yoktur. Bu ayette onları kovmayı isteyenlerin zalim olduğuna işaret vardır.³³⁶

2.3.8 İnsanlarla Alay Etmek, İnsanları Ayıplamak

İnsanlarla alay etmek, insanları ayıplamak ve onlara kötü lakaplar takmak onları hor görmek ve onlara tepeden bakmak zalimliklerdir. Bu da kibrin ta kendisidir. Yüce Allah müminleri yekvücut saymış, diğer müminleri ayıplayan kişiyi kendisini

³³¹ Bakara, 2/231; ayrıca konuyla ilgili bkz. Talak 65/1.

³³² Acar İbrahim, *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, Ekev yay, Erzurum 2000, s. 53-58

³³³ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, I/228.

³³⁴ Vahidi Ebi’l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbabu’n-Nuzul*, Alemu’l-Kutub, Beyrut, ts. s. 123.

³³⁵ En’am 6/52.

³³⁶ İbn Aşur, *et-Tahrir ve’t-Tenvir*, VII/252.

ayıplamış gibi saymıştır. Müminlerin toplumsal yapısını bozan şeylerden sakınmaları gerektiğini açık bir şekilde onlara anlatmaktadır.³³⁷

İnsanlarla alay eden kişi muhakkak ki Resülullah (sav)’ın şu öğüdünü unutmamıştır: *“Doğrusu Allah, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar.”*³³⁸ İyiliğin ölçüsü dış ve fiziki yapı değil takvadır. Bunu bilip kavrayan kişi insanlarla alay etmeye kalkışmaz; kendini onlardan üstün tutmaz. Hz. Peygamber (sav) müminleri bir vücuda benzeterek şöyle tasvir etmiştir: *“Birbirlerine merhamet, şefkat ve sevgi konusunda müminleri bir vücut gibi görürsün. Vücutun bir organı rahatsız olursa, diğer organlar uyumadan ve hararetle birbirlerini ona çağırırlar.”*³³⁹ Böyle olmaları gereken müminlerin bunun yerine kardeşlerini yermeleri onları küçük görmeleri tabii ki hoş karşılanmaz ve bu davranışlardan dönmeleri istenir.³⁴⁰

İnsanlarla alay etmek bir yandan Allah’ın yarattığını hafife almak bir yandan da o insanları hafife alarak onların hakkına tecavüz etmektir. Sahabeler bundan çokça sakınmışlardır. Hatta Abdullah b. Mes’ud’un şöyle söylediği rivayet olunur: *“Eğer bir köpekle alay edersem köpek olmaktan korkarım.”*³⁴¹ Aynıısı onları ayıplamak ve onlara isim takmak için de geçerlidir. Bu davranışları gerçekleştiren kişi/kişiler eğer yaptıklarından dönmeyip onlarda ısrar ederlerse o insanlar zalimlikten nasipsiz kalmazlar.³⁴²

Yüce Allah bu insanları ağır bir şekilde yermekte ve eğer bu yaptıklarına devam edip tevbe etmezlerse onları zalim olarak etiketlemektedir.³⁴³ Onların zalim oluşuyla ilgili şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ بُئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

³³⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII/204-206.

³³⁸ Muslim, *Birr*, 10. (2564)

³³⁹ Muslim, *Birr*, 17 (2486).

³⁴⁰ Bkz. Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XXI/366.

³⁴¹ Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi’l-Kur’an*, XIX/387.

³⁴² Razi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XXVIII/133.

³⁴³ İbn Atiyye, *Muharreru’l-Veciz*, V/150.

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.”³⁴⁴ Bu ayetin son cümlesinde kendisinden sakınılan şeylerin fasıklık ve zalimlik olduğuna kuvvetli işaret olduğu söylenmektedir.³⁴⁵

2.3.9 Fakirleri Maldan Mahrum Etmek ve Zekât Vermemek

İnsanlar sosyal bir varlık olup kendi hayatını toplu olarak yaşamak durumundadır. Bunun neticesinde de birbirlerini tamamlamak zorundadırlar. Zekât ve fakirlere yapılan yardımlar toplumlar arasındaki dengeyi sağladığı gibi toplumu birbirlerine kaynaştırır. Peygamberimiz (sav) İslam toplumunu bir vücuda benzetmiştir. Nasıl ki vücudun bir âzası sızlayınca bu sızıyı, vücudun öbür âzalarının duymaması mümkün değilse, müminlerin de bir birlerinin acılarına ortak olmamaları mümkün değildir.³⁴⁶ Muhammed Reşid Rıza (1865- 1935) bu konuda hocası Muhammed Abduh’tan (1849- 1905) şunu nakleder: “Eğer nefsin gizliliklerini araştırırsanız, zekât ve benzeri harcamalardan kaçınmasındaki sahih illetin, vermeyen kişinin kalbinde mal sevgisinin Allah’ın sevgisinden daha çok olduğunu ve malın kendi nezdinde Allah hakkından daha önde olduğunu bulursunuz” der. Ve şöyle devam eder: “Eğer insanlardan sadır olan zulmün bütün çeşitlerini tartarsanız onun en ağır geleni, kendi malının fazlasıyla darda kalıp kendisinden yardım dileyen kişilerin yardımına koşmaktan, zorda kalanları zorluklardan kurtarmaktan, kıtlıkla boğuşan kendi halkını kurtaracak, onu diğer milletlerden üstün kılacak, dinin binasında açılan deliği kapatacak genel yararlar ve Müslümanların yolundaki zorlukları gidermekten kendi malıyla cimrilik edenleri bulursunuz.”³⁴⁷

Beydavi (691 h.), Bakara süresinin 254. ayette geçen “*kâfirler zalimlerin ta kendileridir*” cümlesinin tefsirinde şöyle der: “Zekâtı terk eden kendilerine zulüm eden zalimlerdir. Ya da malı kendi yerinin dışına koyan ve harcanması gereken yerinin dışında harcayan zalimlerdir. Zekât kelimesi yerine kâfir kelimesinin

³⁴⁴ Hucurat 49/11.

³⁴⁵ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, XXVI/249.

³⁴⁶ Bkz. Müslim, *Birr*, 17 (2586); Klavuz Ahmet, Saim ve diğerleri, *İlmihal*, I/419-420.

³⁴⁷ Rıza Reşid, *Menar*, III/21-22.

kullanılışı, onları uyarmak ve yaptıkları suçun büyüklüğüne işaret etmek içindir.”³⁴⁸
Bu âlimlerin, bu ayetteki zalimi zekâtla ilişkilendirmelerinin sebebi, ayetin birinci cümlesindeki infak emrinden gelmektedir.

Ayrıca fakirleri mahrum etmek ve onlara gerekeni vermemek zalimlikdir. Yüce Allah bize bağ bahçe sahipleri dilinden bunu haber vermektedir. Ayette şöyle buyurmaktadır:

إِنَّا بَلَوْنَا هُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ وَلَا يَسْتَأْذِنُونَ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ أَنْ ائِدُوا عَلَيَّ حَزْبِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ وَعَدُوا عَلَيَّ حَزْبٍ قَادِرِينَ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَصَالُونَ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْ لَا تُسَبِّحُونَ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

“Biz, vaktiyle «bahçe sahipleri» ne belâ verdiğimiz gibi, onlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı... Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz, dediler.”³⁴⁹

2.3.10 Haksızlık Yapmak

Kur’an-ı Kerim insanların haklarını güvence altına almış ve birisinin mutluluğunun başkalarının mutsuzluğuna sebep olmasını engellemiştir. Çünkü insanlar aynı kökten gelmişlerdir. Birbirlerini tanımaları için, Allah onları farklılaştırmıştır. “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.”³⁵⁰ İnsanların çoğu bu farklılaşmayı birbirlerine üstünlük taslama, birbirlerini ezme, birbirlerinden nefret etme ve birbirlerinin hakkını yeme aracı olarak kabul etmişlerdir.³⁵¹

³⁴⁸ Beydavi, *Envaru't-Tenzil*, I/153.

³⁴⁹ Kalem 68/17-29.

³⁵⁰ Hucurat 49/13.

³⁵¹ Bkz. İbn Aşur, *et-Tahrir ve 't-Tenvir*, 26/259-260.

Allah'ın güvencesinden dolayı olmalıdır ki çoğu zaman peygamberlere ilk inananlar zayıf ve korumasız insanlar olmuş, onlara karşı çıkıp onların davasını reddedenler ise refah içerisinde olanlar olmuştur.³⁵² Çünkü onlar mutluluklarını hep zayıf insanların mutsuzluklarının üzerinden sağlıyorlardı. Peygamberler de adaleti, merhameti ve insan haklarını savundukları için onların nezdinde hoşnutsuzluğa yol açmıştır.³⁵³

Zulmün en yaygın manalarının başında haksızlık gelir. Haksızlık manevi olabildiği gibi maddi de olabilir. Kur'an-ı Kerim maddi haksızlığı da zalimliğin arasına katmıştır. Kur'an-ı Kerim'in açıklamalarına baktığımızda insanların hakkına tecavüz edenlerin zalim olduğu görülmektedir. Özellikle hakkı yenilen kişi veya kişiler korumasız ve zayıf kişiler olursa haksızın cezası daha da katlanır.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا

*“Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.”*³⁵⁴ Bu ayet zulüm yoluyla ve haksızlık yaparak onların malını yiyenleri kastetmiştir.³⁵⁵

Bir başka ayeti kerimede de maddi haksızlığa insanların dikkatini çekmiş ve insanları uyarmıştır:

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

*“Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu (haram yemeyi veya öldürmeyi) yaparsa (bilsin ki) onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.”*³⁵⁶ Bu iki ayetten insanların mallarını gayri meşru yollarla yemenin zalimlik olduğu anlaşılmaktadır. Ayetlerden anlaşıldığına göre, gerek yetimlerin malı olsun gerekse sıradan bir insanın malı olsun, meşru yollarla yenilebilir. Ama gayri meşru yollarla yemek başkalarının hakkına geçeceğinden yasaklanmış ve zalimlikle nitelenmiştir.

³⁵² İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, IV/316.

³⁵³ Bkz. Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, III/165; Şa'rawi, *Tefsiru's-Şa'râvî*, X/6430-6433.

³⁵⁴ Nisa 4/10.

³⁵⁵ El-Meraği, Ahmet Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, Mustafa el-Babi el-Halebi, Mısır 1946, IV/193.

³⁵⁶ Nisa 4/30.

2.3.11 Faiz Yemek

Yüce Rabbimizin zalimlikle nitelendirdiği davranışlardan bir tanesi de faizdir. Faizin Kur'an-ı Kerimdeki karşılığı riba (ربا)'dır.³⁵⁷ Riba sözlükte, fazlalık demektir. Din ıstılahında ise, bir akitte taraflardan birisine şart koşulmuş karşılıksız fazlalıktır.³⁵⁸ Fıkıh teriminde de riba, belli malların, belli şekillerde yapılan satımın akdi ile değişiminde şart koşulan veya hasıl olan fazlalık ve ödünç verilen malın geri ödenmesine şart koşulan fazlalıktır.³⁵⁹

Yüce Rabbimiz faizi kesinkes haram kılmıştır. Onun haram kılınması Kur'an-ı Kerimin yanı sıra sünnet ve icma ile sabittir.³⁶⁰ Yüce Allah "*Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır.*"³⁶¹ buyurmaktadır. Cabir (ra) de şöyle buyurmaktadır: "Resulüllah (sav) faizi yiyen, yediren, yazan ve şahitliğini yapanı lanetlemiştir."³⁶² Faizin haramlığı konusunda erkek-kadın, hür-köle, eşit olduğu gibi zimmî- harbî de eşittir.³⁶³

Yüce Rabbimiz, faizi boşuna haram kılmamış; aksine insanları eğitip onların arasındaki sosyal dengeyi tesis etmek istemiştir. Faizin haram olması birçok hikmeti içinde barındırmaktadır. Faizin haram olmasının bazı hikmetlerini şöyle sıralayabiliriz:

- I. Faiz toplum arasında düşmanlığa sebep olur. Oysa İslam, toplum arasında kaynaşmayı,³⁶⁴ kendi fertleri arasında da kardeşliği tesis etmeyi hedeflemiştir.³⁶⁵
- II. Faiz toplum arasındaki yardımlaşma ruhunu köreltmiştir. İslam ise yardımlaşmayı,³⁶⁶ infakı, sadakayı,³⁶⁷ zekâtı,³⁶⁸ isâr'ı³⁶⁹ teşvik eder. Bencilikten, başkasının emeğini suiistimal etmekten nefret eder.³⁷⁰

³⁵⁷ Bkz. Bakara 2/275, 276, 278; Âli İmran 3/130; Nisa 4/161; Rum 30/39.

³⁵⁸ Curcani, *et-Ta'rifat*, s. 146

³⁵⁹ Karaman, Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an yolu*, I/430.

³⁶⁰ Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*, IV/669.

³⁶¹ Bahara, 2/275.

³⁶² Müslim, Musakat, 19.

³⁶³ Nevevi, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref, *el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb*, Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Umman 2005, II/2148.

³⁶⁴ Bkz. Hucurat 49/19.

³⁶⁵ Bkz. Hucurat 49/10.

³⁶⁶ Maide 5/2.

³⁶⁷ Bkz. Bakara 2/261-265.

- III. Faiz hiçbir iş yapmadığı halde lüks hayat yaşayan bir sınıf oluşmasına, onların ellerindeki servetin şişmesine neden olur. Dinimiz ise işi önemser, işçiye değer verir. Çünkü iş kişide manevi ruhu yüceltir.³⁷¹ Dünyanın denge ve düzeni ticaret, imar, ziraat ve başka mesleklerin icrasıyla ayakta durur. Faiz serbest bırakıldığı zaman insanların çoğu bu kolay yolu seçmeyi tercih edeceklerdir. Bu da söz konusu mesleklerin ta'tiline sebep olur dolayısıyla dünyanın denge ve düzeni bozulur.³⁷²
- IV. Faiz sömürüye neden olur. Genel olarak borçlanan yoksul ve zayıf, borç veren de güçlü ve varlıklı olanlardır. Güçlülerin zor durumda olan kişilerden verip fazla alması merhametsizliktir.³⁷³

Yüce Allah, toplumda büyük tahribatlara yol açan faize bulaşanlar için büyük tehditler savurmuştur. Bu kişiler için sarf edilen sert üslup din düşmanları dost edinme dışında hiçbir günah için kullanılmamıştır. Çünkü diğer günahların zararı kişiyi veya onun etrafındaki kişileri etkiler. Faiz ve din düşmanlarını dost edinmenin zararı ise toplumsaldır.³⁷⁴ Yüce Rabbimiz bir ayeti kerimede şöyle buyurmaktadır: *“Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar.”*³⁷⁵ Ayetteki uyarı onu yiyen, onunla uğraşan herkesi kapsamaktadır.³⁷⁶

Kur'an-ı Kerim, faiz yiyenleri en ağır şekillerle uyarmaktadır. Kabirlerinden kalkmalarını şeytan çarpmış kişilerin cinnet nöbetinden kalmalarına benzeterek tasvir etmektedir. Faizi bırakmalarını iman şartına bağlamaktadır. Bırakmamaları durumunda Allah ve Resulünün savaşına hazır olmalarını bildirerek şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

³⁶⁸ Bkz. Bakara 2/43.

³⁶⁹ Haşr 59/9.

³⁷⁰ Seyyid Sabık, *Fıkhu's-Sunne*, Daru'l-Hadis, Kahire 2004, s. 930

³⁷¹ Seyyid Sabık, *Fıkhu's-Sunne*, ay.

³⁷² Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an yolu*, I/436.

³⁷³ Bkz. Seyyid Sabık, *Fıkhu's-Sunne*, s. 930; Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an yolu*, I/436.

³⁷⁴ Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an yolu*, I/429-430.

³⁷⁵ Bakara 2/275.

³⁷⁶ El-Cevzi, Cemaleddin Ebul-Farac Abdurrahman, *Zadu'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir*, thk. Abdurrezak el-Mehdi, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1422 h. I/247.

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.”³⁷⁷ Ayetin sonunda iki tür zulme işaret edilmektedir. Biri faizcinin anaparadan fazlasını borçludan alması yani faiz yemesidir. Diğeri ise borçlunun anaparadan eksik vermesidir.³⁷⁸ Borçluyu faizciye karşı koruyup zulme uğramasını engellediği gibi, faizcinin de anapasını muhafaza edip korumaktadır. Bu da Yüce Allah'ın adaletinin göstergesidir.³⁷⁹

2.4 Zalim Kavimler

Kur'an-ı Kerim'de zalimlikle nitelenen bazı kavimler vardır. Bu kavimlerin bazı ortak özellikleri vardır ki kanaatimizce bu ortak özellikleri onlara zalimlik vasfını vermiştir. Zalimlikle nitelenen toplulukların ortak noktalarını şöyle sıralayabiliriz: Allah'a şirk koşarlar, peygamberleri inkâr edip, onlarla alay ederler,³⁸⁰ atalarına uyarlar,³⁸¹ peygamberlerin kendileri gibi beşerden değil de meleklerden olması gerektiğini savunurlar. Kur'an-ı Kerim'de zalimlikle nitelenen kavimlere aşağıda yer verilecektir.

2.4.1 Hz. Nuh'un Kavmi

Allah (cc) Hz. Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdi. Kavminin arasında dokuz yüz elli yıl kalarak onları Allah'a davet etti; onlar ise ona inanmayarak davetine icabet etmediler, onunla alay ettiler, sapıklıkla itham ettiler, Allah'ın birliğine inanmadılar. Allah'a kulluk etmeyip ona ortak koştular, Hz. Nuh'un peygamberliğini inkâr ettiler, atalarına uydular, peygamberlerini yurdundan çıkartmakla tehdit ettiler, böylelikle zalimliğin yolunu tuttular.³⁸²

³⁷⁷ Bakara, 2/278-279.

³⁷⁸ Karagöz İsmail, *Zulüm Açısından Allah ve İnsan*, s. 201.

³⁷⁹ Şa'râvî, *Tefsiru 'ş-Şa'râvî*, II/1203.

³⁸⁰ Bkz. Zuhruf 43/7.

³⁸¹ Bkz. Zuhruf 43/23.

³⁸² A'raf 7/59-64; Hud 11/25-49; Ankebut 29/14-15; Nuh 71/1-28; İbrahim 14/9-13.

Nuh kavmi, Kur'an-ı Kerim'de zalimlikle nitelenen ilk kavimdir. Bu kavim en büyük zalim olarak tanıtılmıştır: “Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nuh kavmini (helak etmişti.)”³⁸³ ayetinde geçen أَظْلَمَ kelimesi ef'al'üt-tafdil'dir. Cümleye kattığı anlam ise “daha çok zalim” şeklindedir. Bazı müfessirler bu kavmin daha çok zalim oluşunu bu konuda ilk olmalarına bağlamaktadırlar.³⁸⁴ Bazıları ise Hz. Nuh'un onların arasında çok kalması ve onları dokuz yüz elli yıl Allah'a davet etmesine rağmen onların iman etmemelerine bağlarlar.³⁸⁵

Bu kavim birkaç farklı sure ve ayetlerde zalimlikle nitelenmiştir. Başka bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

“Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayiverdi.”³⁸⁶

Müminun Sûresinde de şöyle buyrulur: “Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: Gözlerimizin önünde (muhafazamızın altında)ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca her cinsten birer çift ile daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır. Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde: “Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun de.”³⁸⁷

Nuh (as) kavminin arasında tufanla boğulup inkârcılardan olan Nuh'un en yakınlarından, oğlu ve eşi de vardı. Onlar da inanmayarak gemiye binenlerden olmayıp boğulanlarla birlikte oldular ve boğulanlar da zalim olduklarından onlar da zalimlere ilhak oldular.

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَفْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَىٰ الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

³⁸³ Necm 53/52.

³⁸⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXIX/24;İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, V/209.

³⁸⁵ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XXII/89.

³⁸⁶ Ankebut 29/14.

³⁸⁷ Mü'minün 23/27-28.

“(Nihayet) ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut! Denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemide) Cudi (dağının) üzerine yerleşti. Ve: “O zalimler topluluğunun canı cehenneme!” denildi. Nuh Rabbine dua edip dedi ki: “Ey rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hakimler hakimisin. Allah buyurdu ki: Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir.”³⁸⁸

Bazıları, “Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.”³⁸⁹ ayetinden maksat Nuh (as) un oğlu ve karısıdır derler.³⁹⁰

Nuh kavminin genel özellikleri putperest, zalim, fâsık, kötü ve vicdansız olarak ifade edilebilir.³⁹¹

2.4.2 Hz. Hud’un Kavmi: Âd

Kur’an-ı Kerim’de zalimlikle nitelenen kavimlerden bir tanesi Hz. Hud’un kavmi (Âd)dir. Yüce Allah, Ahkaf denilen yerde bulunan bu millete Hz. Hud’u peygamber olarak göndermiştir. Onlar ise haksız yere büyüklük tasladılar. Bunlar kendi güçlerine güvenerek Allah’ın ayetlerinin inkâr ettiler. Hz. Hud’u yalanladılar, ona inanmadılar, onu akılsızlıkla itham ettiler, Allah’ın onlara verdiği nimetlere nankörlük ettiler, putperestlik yolunu seçtiler.³⁹² Böylelikle zalimlerden oldular.

Bu kavmin zalim oluşuyla ilgili aşağıdaki ayetler örnek verilebilir:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat

³⁸⁸ Hud 11/44-46.

³⁸⁹ Hud 11/37.

³⁹⁰ Beğavi, *Mealimu't-Tenzil*, IV/174; Razi, *Meğâtihu'l-Ğayb*, XVII/231

³⁹¹ Çakan, *Kur'an-ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 45-46; Nuh kavminin zalim oluşuyla ilgili ayrıca Hud 37, 44; İbrahim 9-13; Furkan 37; Necm 52 ve Nuh 24, 28. Ayetlere bakılabilir.

³⁹² A'raf 7/65-72; Hud 11/50-60; Fusilet 41/15.

onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.”³⁹³ Ayette geçen kavimler Allah’ın emirlerine karşı çıkmaları, peygamberlerini yalanlamalarıyla kendilerine zulüm etmiş, kendilerini Allah’ın gazabına maruz bırakmışlardır.³⁹⁴ Ayette geçen kavimler arasında Âd’da olduğu için onların da zalimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

“Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah’tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz... Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz! Rableri de onlara: Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz! diye vahyetti.”³⁹⁵ Ayette Hz. Nuh’un kavmi, Âd, Semud ve onlardan sonrakilerin peygamberlerine karşı çıkmaları, peygamberlerini tehdit etmelerini, peygamberlerinin onlara cevaplarını anlattıktan sonra Allah’ın peygamberlerine “Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!”³⁹⁶ şeklinde vahyetmesini anlatmaktadır. Ayette geçen zalimler kâfirler ya da ibadetlerini yerince yapmayanlar olduğu ifade edilmektedir.³⁹⁷

Bu kavmi diğer kavimlerden ayıran en bariz özelliği büyüklenmektir. Bu kavim kuvvetçe üstün yaratılmış olup onlara çeşitli nimetler verilmişti. Muhteşem saraylar, bağlar bahçeler ve kat kat evler... Onlar zorbaydı zorbaların emrindeydiler. İnsanları, haklı haksız demeden dövüp öldürmekteydiler.³⁹⁸

2.4.3 Hz. Salih’in Kavmi: Semud

Kur’an-ı Kerim’de zalimlikle nitelenen kavimlerden bir tanesi de Semud kavmidir. Memleketi Hicr olan Semud kavmine peygamber olarak Hz. Salih gönderilmiştir. Onlar da körlüğü hidayete tercih ederek peygamberi inkâr ettiler. Peygamberin Allah’tan getirdiklerine inkâr edip putlara taptılar, ataların sapık

³⁹³ Tevbe 9/70.

³⁹⁴ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XI/556.

³⁹⁵ İbrahim 14/9-13.

³⁹⁶ İbrahim 14/13.

³⁹⁷ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XIII/613.

³⁹⁸ Çakan, *Kur’an-ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 59-60; Köksal Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV yay, Ankara 2010, s. 118; Ayrıca bu kavimle ilgili şu ayetlere bakılabilir: A’raf 7/65-72; Tevbe 9/70; Hud, 11/50-60; İbrahim 14/9-1; Şuara26/123-140; Fusilet 41/15.

inançlarında direndiler, Allah'ın onlara verdiği nimetlere nankörlük ettiler, bozgunculuk yapanlara uydular. Peygamberinden istedikleri mucizeyi onlara getirdiği halde iman etmeyip mucize deveyi kestiler.³⁹⁹

Allah (cc) Semud kavmini Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette yermiş ve onların kötülüklerini birçok ayette açıklamıştır. Onları kötülükleri ve azgınlıkları dolayısıyla Kur'an'da kâfir bir kavim, Rablerinin emri dışına çıkan, mucize deveyi kesen,⁴⁰⁰ peygamberlerini inkâr edip ona büyülenmişsin diyen,⁴⁰¹ şeytanın kendilerine güzel gösterdiklerine uyup ona kanan⁴⁰² bir kavim olarak tavsif edilmiştir. Ayrıca onlar körlük ve delaleti hidayet ve doğru yola tercih eden,⁴⁰³ bozguncu ve azgın bir kavimdir.⁴⁰⁴

Bu kavim kendilerinden ibret alınması için Kur'an-ı Kerim'de sıkça örnek verilen kavimlerden biridirler. Gerek zalimliği gerekse sonu ve âkibeti olsun sıkça Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.⁴⁰⁵ Semud kavminin zalimliği birçok ayette geçmektedir. Bunlardan bir tanesini zikretmekle yetineceğiz:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِن خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ كَأَنَّ لَمْ يَغْنُوا فِيهَا آلَا إِنَّ تَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِتَمُودَ

“Emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, (her şeye) galip gelendir. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine bilesiniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı.”⁴⁰⁶

³⁹⁹ Şuara 26/141-159; A'raf 7/73-79; Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 67.

⁴⁰⁰ A'raf, 7/73-77.

⁴⁰¹ Bkz. Şuara 26/153.

⁴⁰² Bkz. Ankebût 29/38.

⁴⁰³ Bkz. Fussilet 41/17.

⁴⁰⁴ Bkz. Fecr 89/9-12; Şems 91/11-15.

⁴⁰⁵ Bkz. Abdülbaki, *Mucemu'l Mufehres*, s. 160.

⁴⁰⁶ Hud 11/66-68.

2.4.4 Hz. İbrahim'in Kavmi

Hz. İbrahim'in kavmi de Kur'an-ı Kerim'de zalimlikle nitelenmiştir. Allah (cc) Hz. İbrahim'i kendi kavmine peygamber olarak göndermiştir. O, kavmini Allah'a davet edip onlardan içinde buldukları puta tapma işine son vermelerini istemiştir. Onlar ise ona inanmayıp onu ateşe attılar. Allah onların bu tuzağını boşa çıkarıp onların ateşini ona serinlik ve esenlik yaptı.⁴⁰⁷

Kur'an-ı Kerim'de Bu kavmin en belirgin özelliği, Allah'ın kudretinden tereddüt etme,⁴⁰⁸ Allah'a ortak koşarak puta tapma⁴⁰⁹ ve körü körüne babalarına uymadır.⁴¹⁰ Hz. İbrahim onlarla akıl yoluyla mücadele etmiş, onları susturmuş ve doğru yola davet etmiştir. Onlara Allah'a ortak koştukları şeyin kendisine bile fayda veremeyeceğini fiili olarak anlatmış ve kendi kendine zalim dedirtmiştir.⁴¹¹

Bu kavim de Kur'an-ı Kerim'de zalimler arasına girmiştir. Onların zalimliği aşağıdaki ayetlerden anlaşılmaktadır: *“Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.”*⁴¹² Peygamberleri kendilerine mucizeler getirmelerine rağmen inanmayıp inkâr ettiler. Allah (cc) da onları helak etti. Allah (cc) bu helakla kendilerine zulüm etmedi ancak onlar kötü davranışları, peygamberlerini yalanlamalarında ileri gitmeleriyle kendilerini helaka maruz bırakıp ona zulüm ettiler. Hz. İbrahim'in kavmi de peygamberini inkâr edip ona eziyet verdiği için Allah (cc) onlardan nimetlerini aldı.⁴¹³ Bu kavim de ayette geçen zalimlerle birlikte zikredildiğinden zalimlerden olmuşlardır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي
وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالسَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ

⁴⁰⁷ Bkz. Enbiya 21/51-70.

⁴⁰⁸ Bkz, Bakara 2/258.

⁴⁰⁹ Bkz. En'am 6/74-81; Enbiya 21/51-70.

⁴¹⁰ Bkz. Enbiya 21/53.

⁴¹¹ Bkz. Bakara 2/258; En'am 6/74-81; Enbiya 21/53-70.

⁴¹² Tevbe 9/70.

⁴¹³ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVI/132-133.

“Allah kendisine mülk (hükümdarlık ve zenginlik) verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya giren (Nemrut'u) görmedin mi! İşte o zaman İbrahim: Rabbim hayat veren ve öldüren, demişti. O da: Hayat veren ve öldüren benim, demişti. İbrahim: Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.”⁴¹⁴ Bu ayet kralın Hz. İbrahim’le Allah hakkında tartışmasını konu edinmiştir. Hz. İbrahim krala benim Rabbim hayat verip öldüren, kral, ben de hayat verip öldürüyorum deyince Hz. İbrahim benim Rabbim olan Allah güneşi doğudan doğduruyor sen de onu batıdan doğdur dedi. Kâfir apışıp kaldı. Allah, kâfirlere çekişme sırasında hak ehlini yenecek delil vermemektedir. Yüce Allah bu ayette Hz. İbrahim’in kavminden olan kralın zalimliğini bildirmektedir.⁴¹⁵

2.4.5 Hz. Lut’un Kavmi

Zalim olan milletlerden bir tanesi de Lut kavmidir. Allah Hz. Lut’u kavmine peygamber olarak göndermiş, Hz. Lut, bütün peygamberler gibi onları Allah’a davet edip görevini yerine getirmiştir.⁴¹⁶ Onlar da bütün kavimler gibi onun Allah’tan getirdiklerine inanmayarak “Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız.” dediler. Peygamberleri olan Hz. Lut onlara öğüt verdiği için ise ona “Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.” diye karşılık vererek onu yalanladılar.⁴¹⁷

Bu kavimde, peygambere uymama, onları yalanlama ve Allah’tan getirdiklerini inkâr etmenin dışında daha önce hiçbir millette görülmemiş bir kötülük ve hayasızlık mevcuttu. O hayasızlık da erkeklerin kadınları bırakıp birbirleriyle ilişki(homoseksüellik)de bulunmalarıydı. Çirkinlikte sınır tanımayan bu insanlar yol kesip yoldan geçenlere ve onların diyarına gelen misafirlere de bu ahlaksızlığı uyguluyorlardı.⁴¹⁸ Onlar o kadar sarhoşluk içine girmişlerdi ki, onları helak etmek için insan kılığına girmiş melekler bile Hz. Lut’un misafirliğine geldiklerinde kendileri için av bulduklarından birbirlerini kutlayarak Hz. Lut’un evine koşup

⁴¹⁴ Bakara 2/258.

⁴¹⁵ Bkz. Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IV/570-577.

⁴¹⁶ Bkz. Şuara 160.

⁴¹⁷ Bkz. Zuhruf 43/23-25; Kaf 50/12-14; Kamer 54/33.

⁴¹⁸ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XVIII/388.

onlarla ilişkiye girmek istediler.⁴¹⁹ Ayrıca hayasızlığı edepsizliği meclislerinde de yapıyorlardı.⁴²⁰ Ancak meclislerinde yaptıkları o “münker” farklı şekillerde yorumlanmıştır. Kimine göre yoldan geçenleri taşlayarak onlarla alay etmeleri, kimine göre ise toplantılarında “livata” yapmaları kimine göre ise meclislerde açıkta yellenmeleridir.⁴²¹

Kurtubi, Abdullah b. Abbas’tan şunu naklader: “Hz. Lut kavminin livatanın dışında başka günahları vardır. Onlardan bazıları şunlardır: “Birbirlerine zulüm ederler, birbirlerine küfür ederler, meclislerinde yellenirler, yolda geçenleri taşlarlar, tavla ve satranç oynarlar, boyalı elbiseleri giyerler, horoz ve koçları dövüştürürler, parmaklarını kınayla boyarlar, erkekler kadınların elbiseleriyle kadınlara, kadınlar da erkeklerin elbiseleriyle kendilerini erkeklere benzetiyorlardı. Yoldan geçen herkesten vergi alıyorlardı; bunun yanında Allah’a ortak koşuyorlardı.”⁴²²

Hz. Lut (as) onları uyardığında: “Onları (Lût'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış!”⁴²³ ve ya “Doğru söyleyenlerden isen Allah’ın azabını getir bize.”⁴²⁴ demelerinden başka kavminin cevabı yoktu.

Allah (cc) Kur’an-ı Kerimde böyle sapkın olan bu kavmi zalimlikle nitelemiş ve zulmü onların helak sebebi göstermiştir.⁴²⁵

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ

“Elçilerimiz İbrahim’e (iki oğul ihsan edeceğimize dair) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: Biz bu memleket halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalim kimselerdir.”⁴²⁶

Bir başka ayette de Yüce Allah kendilerine zulmedenler arasında bu kavmi göstermiş ve onların zalimliğini ispatlamıştır: “Onlara kendilerinden evvelkilerin,

⁴¹⁹ Bkz. Hicir 15/67-68; Hud 11/77-83; Taberi, *Câmiu'l-Beyân* XIV/90.

⁴²⁰ Ankebut 29/29.

⁴²¹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XVIII/389-392.

⁴²² Kurtubi, *el-Cami li Akkâmi'l-Kur'an*, XVI/395.

⁴²³ A'raf 7/82.

⁴²⁴ Ankebut 29/29.

⁴²⁵ Beydavi, *Envaru't-Tenzil*, IV/193.

⁴²⁶ Ankebut 29/31.

Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler."⁴²⁷ Müfessirler, burada geçen (وَالْمُؤْتَفِكَاتِ) altüst olan şehirlerden maksat Lut kavmi olduğunu söylerler.⁴²⁸

2.4.6 Hz. Şuayb'ın Kavmi: Eyke ve Medyen Halkı

Konuya başlamadan önce Medyen ve Eyke halkıyla ilgili bir hususa değinmek gereklidir. Allah (cc) bu iki kavmi Kur'an-ı Kerim'de farklı zikretmiş ama ikisine de peygamber olarak Hz. Şuayb'ı gönderdiğini bildirmiştir. İkisinin de azgınlıkları inanç ve ticaret hukukuyla ilgili yapılan hilelerdir. Bu iki kavmi, Peygamberleri, özellikleri aynı olmaları hasebiyle bir sayan müfessirlerin yanı sıra⁴²⁹ Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı gönderdik denmesi, Eyke'ye ise kardeşleri denmemesi ve ikisinin cezasının farklı olmasından farklı milletler diyen müfessirler de olmuştur.⁴³⁰ Ancak farklı da olsalar aynı da olsalar Allah (cc) her ikisini zalimlikle vasıflandırmıştır. Peygamberleri bir olmasından onlar ayın başlık altında ele alınmıştır.

Hz. Şuayb'ın kavminden olup zalim olan milletlerden bir tanesi de Eyke halkıdır. Hz. Şuayb onları Allah'a davet etmiş onlar ise onu yalanlayıp onun uyarılarına kulak asmamış, Allah'a karşı gelmiş, ölçü ve tartıda hile yapıp insanların hakkını eksik verenlerden olmuşlardır.⁴³¹

Katı kalpli söz dinlemez inançsız bu milleti Yüce Allah Kur'an-ı Kerimde zalimlikle nitelemiş ve onları da zalimler kervanından saymıştır.

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ ظَالِمِينَ

⁴²⁷ Tevbe 9/70.

⁴²⁸ Taberi, *Câmiu'l-Beyân* XI/555; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, IV/174; Sealibi, *Cevahiru'l-Hisan*, III/195.

⁴²⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân* XVII/632-633; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, VI/158-159.

⁴³⁰ Kurtubi, *el-Cami li Akkâmi'l-Kur'an*, XVI/72; Taberi, *Câmiu'l-Beyân* XIV/100; Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXIV/163.

⁴³¹ Bkz. Şuara 26/176-191.

“Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.”⁴³² İbn Kesir, bu kavmin zalimliğinin sebebini Allah’a ortak koşmaları, yol kesicilik (eşkıyalık) yapmaları, tartı ve ölçüde hile yapmaları olarak zikreder.⁴³³ Ayetlerden açık olarak anlaşıldığı gibi Hz. Şuayb’ın uyarısı daha çok tartı ile ilgili yapılan hilelerdir.⁴³⁴

Kur’an Medyen halkını da zalimlikle nitelemiştir. Bu millete de peygamber olarak Hz. Şuayb gönderilmiştir. Onları Allah’a kulluk yapmaya davet etmiştir. Onlardan bir kısmı iman etmişse de özellikle ileri gelenleri iman etmemiş, iman edenleri de imandan döndürme yollarını aramışlardır.⁴³⁵

Bu kavmin de azgınlıkları daha çok ticaret hukukuyla ilgili hilekarlıklarıyla ilgilidir. Hz. Şuayb onları Allah’a çağırıp kendisinin Allah’ın elçisi olduğunu söyledikten sonra onları ölçü ve tartı konusunda adaletli olmalarını istemiştir. Onlar Hz. Şuayb’ı ve müminleri memleketlerinden sürgün etmekle tehdit ettiler. Allah(cc) da onları depremle yok etti.⁴³⁶

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ

“Emrimiz gelince, Şuayb’ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar.”⁴³⁷

2.4.7 Firavun ve Yandaşları

Allah (cc) zalim olan kavimleri bir bir helak ettikten sonra yerine geçen başka medeniyetler zamanla zalimleşip Allah’ı unutuyorlardı. Haksızlık, hayasızlık, hilekarlık, azgınlık ve köleleştirme gibi insanlık dışı hareketlere sapıyorlardı.

⁴³² Hicir 15/78.

⁴³³ İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, IV/544.

⁴³⁴ Bkz. Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s.139.

⁴³⁵ Bkz. A’raf 7/85-88.

⁴³⁶ Bkz. A’raf 7/85-93; Hud 11/84-95.

⁴³⁷ Hud 11/94.

Allah(cc) böyle kavimlere peygamberler göndermiş onlar ise peygamberlere inanmamış, onlara uymamışlardır.⁴³⁸

Firavun da bu zalimlerden biridir. Azgınlığa sapıp zalimliğin simgesi haline gelmişti.⁴³⁹ Allah (cc) bu zalime Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun'u peygamber olarak göndermiştir. Hz. Musa onlara, kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu söyleyip, İsrail oğullarını onlarla göndermesini istemiş ve ona çeşitli mucizeleri göstermiştir. Firavun tanrılık iddiasında bulunuyordu Hz. Musa'nın dediklerine inanmadı. Allah (cc) onu ve yandaşlarını denizde boğarak helak etti⁴⁴⁰

Firavun Kur'an-ı Kerim'de peygamberleriyle en çok mücadele eden zalimlerden biridir. Çünkü o, Allah'ın kendilerine imkân verdiği kişilerdendir. Kur'an-ı Kerim'de onun azgınlığı diğer kavimlerin azgınlığından daha çok belirginleşir. O, İsrailoğullarının erkek çocuklarını kesiyor, kalanları da köleleştiriyordu.⁴⁴¹ Kendi etrafındaki bütün insanları kendi mülkü gibi görüp onları kendisine mahkum ettiriyordu, hatta daha da azgınlaşarak kendisinden başkasını ilah tanıyanları cezalandırmayla tehdit edip, kendisini ilahlaştırıyordu.⁴⁴² Sihirbazlar gerçeği görüp iman ettiklerinde ondan izin almadan iman etmelerine karşılık en ağır ceza biçimiyle onları cezalandırmıştır.⁴⁴³ Bu haksızlıkların yanı sıra Allah'ın gönderdiği peygamberlere inanmadı, onları sihirbazlık, delilik ve yalancılıkla itham etti.⁴⁴⁴ Hz. Musa'yı öldürmeye kalkıştı.⁴⁴⁵

Bu azgın insanın her davranışından zalimlik çıkmaktadır. Gerek ubudiyyet muvacehesinde olsun gerekse beşeri ilişkiler alanında olsun o hep zalim zümresinin içine girmekten kurtulamamıştır. Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinden Fir'avun ve yandaşlarının zalimliğini açıklamış ve örnek olarak bize aktarmıştır. O ayetlerin bazılarını aktarmaya çalışacağız.

كَذَّبَ آلَ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَعْرَفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلَّ كَانُوا ظَالِمِينَ

⁴³⁸ Bkz. Yunus 10/13-14; Taha 20/128; Hakka 69/4-10; *Taberi, Câmiu'l-Beyân*, XII/133-134.

⁴³⁹ Bkz. Aktaş M. *Nurullah, Buruc Süresinin Tefsiri*, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2001, s.70.

⁴⁴⁰ Bkz. Şuara 26/10-68.

⁴⁴¹ Bkz. Bakara 2/49; Şuara 26/22; İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, I/140-141.

⁴⁴² Bkz. Şuara 26/29; Kasas 28/38.

⁴⁴³ Bkz. Şuara 26/49.

⁴⁴⁴ Bkz. Şuara 26/27, 34; Mü'min 40/24.

⁴⁴⁵ Bkz Mümin 40/26; *Taberi, Câmiu'l-Beyân*, XX/306-312.

“(Evet bunların durumu), Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumuna benzer. Onlar Rablerinin ayetlerini, yalanlamışlardı; biz de onları günahlarından ötürü helâk etmiştik ve Firavun ailesini (denizde) boğmuştuk. Hepsi de zalimler idiler”⁴⁴⁶ Yüce Allah Mekke’li müşriklerin durumunu Firavun ailesi ve onlardan önceki ümmetlere benzetmiş. Onlar peygamberlerini yalanlamış, peygamberlerine karşı çıkmışlardır. Allah (cc) bütün bu kavimleri peygamberleri yalanlamaları, Allah’ın ayetlerini inkâr etmelerinden zalimlikle nitelemiştir.⁴⁴⁷

“Hani Rabbin Musa’ya: O zalimler güruhuna, Firavun’un kavmine git. Hâla (başlarına gelecekten) sakınmayacaklar mı onlar? diye seslenmişti.”⁴⁴⁸ Ayetin bu kavmi zalimlikle nitelemesi, bu kavmin kâfir, isyankar olmaları, İsrailoğullarını köleleştirme ve erkek çocuklarını öldürmelerinden dolayıdır.⁴⁴⁹

“O ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu!”⁴⁵⁰ Bu ayetteki zalimlik, kâfirlük, kendilerine, peygamberlerin davet etiği şeyi dinlemeyip büyüklük taslamaları peygamberine zulüm etmeleri şeklinde yorumlanmıştır.⁴⁵¹

2.4.8 İsrailoğullarından Zalimler

Allah (cc), Hz. Musa’yı Fir’avun ve kavmine peygamber olarak göndermiş ve ona kendi kavmini Fir’avun’un zulmünden kurtarma görevini de vermiştir. Hz. Musa (as) kendisine verilen görevi hakkıyla yerine getirmiş ve kendi kavmini Allah’ın izniyle Fir’avun ve avanelerinden kurtarmıştır.⁴⁵² Allah (cc) onların düşmanlarını boğmuş onları kurtarmak için denizi yarmış, onları Şam ve Mısır’ın bereketli toprakların varisi kılmıştır.⁴⁵³ Ayrıca onların isyanına karşılık onları öldürdüğünde onları tekrar diriltmiş, çölde susuz kalırken onlara taştan su çıkartmış, gölgeye

⁴⁴⁶ Enfal 8/54.

⁴⁴⁷ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XI/234.

⁴⁴⁸ Şuara 26/10, 11.

⁴⁴⁹ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, VI/236.

⁴⁵⁰ Kasas 28/39-40.

⁴⁵¹ İbn Aşur, *et-Tahrir ve’t-Tenvir*, XX/125.

⁴⁵² A’raf 7/102-141.

⁴⁵³ A’raf 7/137; Kasas 28/5-6; Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, X/404; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV/124.

ihtiyaç duyduklarında bulutla onların üzerine gölge yapmış ve onlara yemek olarak kudret helvası ile bildircin indirmişti.⁴⁵⁴

Onlar, Allah'ın onlara verdiği bunca nimetlere rağmen nankörlük edip Allah'a karşı çıktılar. Gaddar olup rububiyet iddiasında bulunan Fir'avun ve yandaşlarını Allah (cc) boğmasına rağmen, onlar kalkıp Hz. Musa'dan onlara put yapmasını istemişlerdi. Hz. Musa onlara cahil olduklarını bildirdiği halde, Hz. Musa kırk günlük mikât'a çıktığında onlar Fir'avun'dan kalan takılardan yaptıkları buzağıya taptılar.⁴⁵⁵

Hz. Musa kendi kavmine, *“Ey kavmim! Size (vatan olarak) yazılan kutsal topraklara girin”*⁴⁵⁶ dediği zaman onlar, *“Yâ Musa! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz.”*⁴⁵⁷ diye cevap vererek Hz. Musa ya karşı çıktılar. Ve sonunda Hz. Musa'ya son edepsizliği yaparak: *“Ey Musa! Onlar orada buldukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; Şu halde sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız dediler.”*⁴⁵⁸ Ve sonunda Hz. Musa'ya: *“Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır”*⁴⁵⁹ dedirttiler.

Allah (cc), Bu kavmin zalim olduğunu birkaç ayette zikreder. Onların zalimliğinin sebeplerini, buzağıya tapmaları,⁴⁶⁰ cumartesi yasağına uymamaları,⁴⁶¹ emirleri yerine getirmeyip yerine yenisini uydurmaları,⁴⁶² verilen nimetlere şükretmemeleri⁴⁶³ olarak sıralayabiliriz.

2.4.9 Kureyşliler ve İşledikleri Suç

Buradaki Kureyşlilerden kasıt Hz. Peygambere inanmayıp ona karşı çıkan kâfirlerdir. Çünkü Hz. Muhammed (sav) ve başta muhacirlerin çoğu olmak üzere sahabelerin çoğu Kureyşlilerdir. Onlar zalim değil zalime karşı duran kimselerdi.

⁴⁵⁴ Bkz. Bakara, 2/54-61; A'raf 7/ 160; Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s. 181-187.

⁴⁵⁵ Bkz. A'raf 7/138, 148; Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s. 176-179.

⁴⁵⁶ Maide 5/21.

⁴⁵⁷ Maide 5/22.

⁴⁵⁸ Maide 5/24.

⁴⁵⁹ Maide 5/25.

⁴⁶⁰ Bkz. Bakara 2/51, 54.

⁴⁶¹ Bkz. A'raf 7/163-165.

⁴⁶² Bkz. Bakara 2/59.

⁴⁶³ Bkz. Bakara 2/57; A'raf 7/160.

Allah (cc) Hz. Muhammed'i peygamber olarak insanlara gönderdi. Tabiidir ki onun ilk muhatabı etrafındaki Kureyşlilerdir. Hz. Muhammed (sav), onlara Allah'ın dinini öğretti, onları Allah'ın seçtiği din olan İslam'a davet etti, onları uyardı, onlara eşi ve benzeri görülmeyen insanların sözlerine hiç benzemeyen Allah'ın kelamını okudu, onları Allah'a, onun birliğine ve peygamberlerin Allah'tan getirdiklerine inanmaya davet etti. Yüce Rabbimiz bir ayeti kerimede bize çağrıda bulunarak onun davetini bize özetler mahiyettedir: *“Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapmıştır.”*⁴⁶⁴

Onlar onu dinlemeyip putlara tapmakta direndiler, bazıları onları Allah'a yaklaşma aracı,⁴⁶⁵ bazıları izzet ve şeref olsun diye,⁴⁶⁶ bazıları da Allah katında şefaathçiler,⁴⁶⁷ diye taparlar.⁴⁶⁸ Allah (cc) onların taptıkları putlarının zayıflığını bir ayeti kerimede şöyle ifade eder: *“(Kâfirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler.”*⁴⁶⁹

Hz. Muhammed'in Allah'tan getirdiği Kur'an-ı Kerim'i bazen inkâr ettiler bazen onun hakkında bir şeyler uydurdular. Allah (cc) bir ayeti kerimede onların bu durumunu: *“İnkâr edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır. Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır,”*⁴⁷⁰ şeklinde bildirir.

⁴⁶⁴ Nisa 4/136.

⁴⁶⁵ Bkz. Zümer 39/3.

⁴⁶⁶ Bkz. Meryem 19/81.

⁴⁶⁷ Bkz. Yunus 10/18.

⁴⁶⁸ Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s. 315.

⁴⁶⁹ Furkan 25/3.

⁴⁷⁰ Furkan 25/4-5.

Ahirete iman etmeyip sadece bu hayatı yaşayacaklarını iddia ettiler. Yüce Allah bu gerçeği bir ayeti kerimede şöyle buyurur: “*Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz.*”⁴⁷¹

Hız. Peygamberin risaletini inkâr ederek, bazen peygamber yemek yememeli, insanlar arasında dolaşmamalı, onunla birlikte bir melek dolaşmalı, ona hazineler ve onunla rahatlıkla geçimini sağlayacağı bir bahçe verilmeli diyerek karşı çıktılar.⁴⁷² Onlara göre peygamberlik onların gözlerinde daha büyük birisine gelmeliydi.⁴⁷³ Ayrıca Hız. Peygamberi yalancılık, sihirbazlık⁴⁷⁴ ve delilikle itham ettiler.⁴⁷⁵

Hız. Peygamber (sav), Mekke’de on üç yıl kalarak onları uyardı onlara tebliğ görevini ulaştırdı. Onlar ise hep onu engelleyip onu susturmaya çalıştılar. İlk önce onunla ve arkadaşlarıyla alay ettiler ve onlara hakaret ettiler⁴⁷⁶; bunun fayda etmediğini görünce Peygamber efendimizi ikna etmek için gidip amcası Ebu Talible konuştular. Bunun da fayda vermediğini görünce, onu bu yoldan döndürmek için gidip bizzat peygamberle konuşarak ona bazı maddi şeyler teklif ettiler.⁴⁷⁷ Bunun da fayda etmediğini görünce bu sefer Hız. Muhammed’e (sav) ve sahabelerine işkence etmeye başladılar. Onlara, dayanılmaz işkenceler yaptılar. Öyle ki hamisi olmayan sahabeleri öldürünceye kadar, bazılarını bayılıncaya kadar kimilerini de ateşle işkence ettiler. Hız. Muhammed’in sahabelerini ilk önce Habeşistan’a sonra da Hız. Muhammed (sav) de dahil olmak üzere hepsini Medine’ye göç etmeye zorladılar.⁴⁷⁸

Kureyşlilerin zalim oluşuyla ilgili birçok ayet vardır. Onların zalimliğinin bazı sebeplerini bazı ayetlerden anlıyoruz ki onları şöyle sıralayabiliriz:

⁴⁷¹ Mü’minün 23/37.

⁴⁷² Bkz. Furkan 25/7-8.

⁴⁷³ Bkz. Zuhuruf 43/31; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, VII/225.

⁴⁷⁴ Bkz. Sad 38/4

⁴⁷⁵ Bkz. Hicir 15/6.

⁴⁷⁶ Bkz. Enbiya 21/36; Furkan 25/41-42; Mutaffifin 83/29-30; Bağavi, *Mealimu’t-Tenzil*, VIII/368-369.

⁴⁷⁷ Bkz. Vahidi, *Esbabu’n-Nuzul*, s.165; Lings Martin, *Hız. Muhammed’in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan yay, İstanbul 2011, s. 66-69.

⁴⁷⁸ Yücel İrfan, *Peygamberimizin hayatı*, 55-61, DİB yay, Ankara 2013.

Peygamber efendimizin Kur'an'ı kendisinin uydurduğunu ve başkalarından da yardım aldığını iddia etmeleri.⁴⁷⁹ Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle dile getirilir:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا

“İnkâr edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır.”⁴⁸⁰

Peygamberde olması gerekmediği halde peygamberde bulunması gerektiğini söyledikleri nitelikler.⁴⁸¹ Aşağıdaki ve ondan bir önceki ayet bunu ifade etmektedir:

أَوْ يُقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

“Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler.”⁴⁸²

Büyülenmiş birisine tabi oluyorsunuz demeleri.⁴⁸³

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

“Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zalimlerin: «Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!» dediklerini çok iyi biliriz.”⁴⁸⁴

Kureyşlilerin zulmü bunlardan ibaret değildir. Yukarıdaki ayetlerde ve ilgili ayetlerin tefsirlerinde bunlar açıkça görüldüğü için bunlarla yetinilmiştir. Ayrıca konunun başında zikredilen zalim kavimlerin ortak noktaları bunlarda da mevcuttur. O, ortak noktalar da bunların zalimliğinin sebebi olabilir.

⁴⁷⁹ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXIV/50, age. ; Kasimi, Muhammed Cemaleddin, *Mehasinu't-Te'vil*, Dar İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, 1957, XII/4564.

⁴⁸⁰ Furkan 25/4.

⁴⁸¹ Beydavi, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, IV/118.

⁴⁸² Furkan 25/8.

⁴⁸³ Beydavi, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, III/257.

⁴⁸⁴ İsra 17/47.

2.5 Zalimlerin En Zalimi

Zalimlerin en zalimi denilen kişi veya kişiler, Kur'an-ı Kerim'de ism'i tafdil, (اظلم) azlem siğasıyla geçenlerdir. Bu, siğa Kur'an-ı Kerim'de on altı defa zikredilmektedir.⁴⁸⁵ Bu da bunların zalimliğinin daha ileride olduğunu gösterir. Bu ayetlerin ışığında en büyük zalimlerin özelliklerine değinilecektir:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

*“Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır!”*⁴⁸⁶ Allah'ın mescitlerinde O'nun ismini anmaya mani olan ve onların harap olmasına çalışan kişiler en büyük zalimlerdir. İbn Atiyye el-Endulusi (ö 546 h.), bu ayetten hareketle kıyamete kadar herhangi bir mescide gitmeyi yasaklayan veya mescit konumunda bulunan İslam'ın herhangi bir şehrinin harap edenlerin en büyük zalimlerden olacaklarını vurgulamaktadır.⁴⁸⁷

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أأنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كُنْتُمْ شَاهِدَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

*“Allah tarafından kendisine (bildirilmiş) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.”*⁴⁸⁸ Allah tarafından kendisine bildirilmiş bir şahitliği olup ta onu gizleyen kişiler de en büyük zalimlerden olurlar. Buradaki şahitlik, insanların yanında bulunan sıradan herhangi bir şahitlik değil Allah tarafından insanlara bildirilen şahitliktir.⁴⁸⁹

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

*“Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!”*⁴⁹⁰ *“İslâm'a çağırıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir! Allah, zalimler*

⁴⁸⁵ Bkz. Abdalbaki, *Mu'cemu'l-Mufehres*, s. 438.

⁴⁸⁶ Bakara 2/114.

⁴⁸⁷ İbn Atiyye, *Muharreru'l-Veciz*, I/199.

⁴⁸⁸ Bakara 2/140.

⁴⁸⁹ Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, I/588

⁴⁹⁰ En'am 6/21

*topluluğunu doğru yola erdirmez.*⁴⁹¹ Allah'a karşı yalan uyduran. Allah'a iftira atanlar da en büyük zalimlerdir. Allah'ın kullarından ona, ortak olduğunu söylemek, ondan başka ilah bulunduğunu savunmak, Allah'ın eş ve evlat edindiğini iddia etmek gibi.⁴⁹²

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ

*“Allah'a iftira eden ya da O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Onların kitaptaki nasipleri kendilerine erişecektir.”*⁴⁹³ *“Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun ayetlerini yalanlayandan daha zalimdir! Bilesiniz ki suçlular asla onmazlar!”*⁴⁹⁴ Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar da en büyük zalimlerdir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar Allah'tan gelen mesajlara tamamıyla kendilerini kapatmış olurlar. Böylece onlar kendi istek ve arzularına göre yaşayıp sınır tanımadan başkalarının hakkına geçip kendi menfaatlerini başkalarının menfaatlerini gasbederek elde ederler. Allah'ın ayetlerini inkâr etmek, Allah'ın gönderdiği kitapları inkâr etmek olabildiği gibi, Allah'ın birliğine delalet eden kevnî ayetler ve peygamberleri destekleyen mucizeler olabilirler.⁴⁹⁵

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

*“Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim" diyenden daha zalim kim vardır!”*⁴⁹⁶ Kendisine vahiy gelmediği halde bana vahyolundu diyen kişiler de en büyük zalimlerdenidir. Ayet Abdullah b. Ebi Serh ve Museylemetu'l-Kezzab hakkında nazil olmuş diyenler olduysa da herhangi

⁴⁹¹ Saff 61/7. Ayrıca bu konuyla ilgili: En'am 6/93, 144; A'raf 7/37; Yunus 10/17; Hud 11/18; Kehf 18/15; Ankebut 29/68. ayetlere de bakılabilir.

⁴⁹² Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IX/188; Reşid Rıza, *Menar*, VII/343-344.

⁴⁹³ A'raf 7/37.

⁴⁹⁴ Yunus 10/17. Ayrıca bu konuyla ilgili: En'am 6/21, 157; Zümer 39/32. ayetlere de bakılabilir.

⁴⁹⁵ Reşid Rıza, *Menar*, VII/343-344.

⁴⁹⁶ En'am 6/93.

bir zamanda Allah adına yalan uydurup “kendisine vahiy gelmediği halde bana vahyolundu” diyenleri kapsamaktadır.⁴⁹⁷

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

“Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim" diyenden daha zalim kim vardır!”⁴⁹⁸ Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indirebileceğini iddia eden kişi de en büyük zalimlerden. Bunu diyen kişi Kur'an-ı Kerim'in i'cazını da inkâr etmiştir.⁴⁹⁹

أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ

“Yahut "Bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk" demeyesiniz diye (Kur'an'ı indirdik). İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi. Kim, Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenden daha zalimdir! Ayetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.”⁵⁰⁰ “Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığını unutandan daha zalim kim vardır!”⁵⁰¹ Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren de en büyük zalimlerden. Bunlar Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmekle en büyük zalimliği elde etmişlerdir.⁵⁰²

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَىٰ

“Daha önce de çok zalim ve pek azgın, olan Nuh kavmini (helâk etmişti).”⁵⁰³ Nuh kavmi de en büyük zalimlerden. Bu kavim Allah'a karşı çıkıp peygamberlerini inkâr eden ilk kavim olmaları veya peygamberleri olup dokuz yüz elli yıl kendilerini

⁴⁹⁷ Taberi, Câmiu'l-Beyân, IX/407-408.

⁴⁹⁸ En'am 6/93.

⁴⁹⁹ Ebu Zehra, Zehretu't-Tefâsîr, V/2592.

⁵⁰⁰ En'am 6/157.

⁵⁰¹ Kehf 18/57; Ayrıca bkz. Secde 32/22.

⁵⁰² Ebu Zehra, Zehretu't-Tefâsîr, V/2750.

⁵⁰³ Necm 53/52.

Allah'a davet etmelerine rağmen kendisine inanmayıp onunla alay etmelerinden en büyük zalim olarak zikredilmiştir.⁵⁰⁴

Bu zalim ve çok azgınlar, imansız, ahlaksız ve şımarık oldukları gibi, aynı zamanda bile bile inkâr etmektedirler. Hatta inkâr etmekle de kalmayıp, Allah'a iftira etmektedirler. Böylece inkârlarının boyutları kat kat artmaktadır.”⁵⁰⁵

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi tafdil sıgasıyla 16 defa (اظم) kelimesi geçmektedir. Azlem da kim daha zalim olabilir manasındadır. Yani “Allah'ın meşiclerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır!”⁵⁰⁶ “Allah tarafından kendisine (bildirilmiş) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir?”⁵⁰⁷ “Kim, Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenden daha zalimdir!”⁵⁰⁸ Bu eylemleri gerçekleştiren insanlardan daha zalim birisi yoktur. Bu sığa farklı anlamlarda kullanılması, dışarıdan çelişkili gibi görünebilir. Ancak Allah'ın kelamı bütün noksanlıklardan münezzehe olduğu için bir çelişki söz konusu olamaz.⁵⁰⁹ Bu ayetler hakkında da, bu eylemleri gerçekleştiren insanlardan daha zalim biri yoktur, ama ona denk bir zalim olabilir, denilebilir.⁵¹⁰

Zikrettiğimiz ayetlerde en büyük zalim vasfı daha çok Allah'a karşı yapılan nankörlük ve inançla ilgilidir. Zalimler Allah'ı anmayı yasaklamakta, mabetleri yıkıp insanların ibadet hakkını gasp etmekte, yanlarındaki şahitliği gizlemekte, bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr etmekte, Allah'a karşı yalan uydurmakta, peygamberlere inanmamaktadırlar.

2.6 Zalimleri Dost Edinmek ve Zalimlere Arka Çıkmak

Bir insanı dost edinen o insanın huyunu davranışlarını beğenmiş demektir. Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadiste Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurur: “Kişi

⁵⁰⁴ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XXII/ 89-90; Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, VIII/166.

⁵⁰⁵ Ulutürk Veli, *Kur'an-ı Kerim'de Zulüm Kavramı*, Sayı 10, s. 109.

⁵⁰⁶ Bakara 2/114.

⁵⁰⁷ Bakara 2/140.

⁵⁰⁸ En'am 6/157.

⁵⁰⁹ Bkz. Nisa 4/82.

⁵¹⁰ Eb'u-Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, I/527.

dostunun dini üzeredir. Bunun için biriniz, kimi dost edindiğine baksın!"⁵¹¹ İnsan ancak kendisi gibi olanlarla dostluk kurabilir. Allah (cc), zalimlerin zulmüne rıza göstermeyi, zalimliği güzel gösterip onu, zalimlerin ve başkalarının gözünde güzelleştirmeyi ve onlara ortak olmayı yasaklamıştır.⁵¹²

وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

*"Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz!"*⁵¹³ Buradaki yasak, zalimlerin istek ve arzularına boyun eğmeyi, zalimlere gidip gelmeyi, onlarla oturup kalkmayı, zalimlere arkadaşlık etmeyi, onları ziyaret etmeyi, yaptıklarına rıza göstermeyi, zalimlere benzemeyi, zalimlerin güzelliklerine göz dikmeyi ve zalimleri büyütecek bir sözle anmayı içine alır.⁵¹⁴ Ayette geçen (وَلَا تَرْكَبُوا) meyletmeyin emri en az meyletmeyi bile yasaklamaktadır.⁵¹⁵ Allah'ın (cc) zalimlere taraftar olmayı yasaklamasından zalimleri dost edinmek ve onlara arka çıkmaktan daha çok sakınılması gerektiği anlaşılmaktadır.⁵¹⁶

Zalimleri zulmünde daha da şiddetlendiren taraftar ve yardımcılarıdır. Bu, dünyada fesat ve bozgunculuğun yayılmasının en büyük sebebidir. Dünyada zulmün durumu araştırıldığında zalimlere meyletme, insan topluluklarının bozulmasının sebebi olduğu görülecektir. Ama zalimlerin avaneleri onlardan uzaklaşıp ilişkilerini kestiklerinde, anlayacaklar ki mazlumun başka güçlü bir dayanağı var ve onlar o güçlü dayanaktan korkarlar. Böylece onun zalimliği zayıflayabilir ve gücü sarsılır.⁵¹⁷

Zalimi dost edininip ona arka çıkanlar en çok kendilerine yazık ederler. Çünkü onlar başkalarının emrinde çalıştıklarından dünyada bir şey kazanmazken ahirette de onlara ateş dokunacağından kaybedenlerden olurlar. Ayrıca Allah'ın yardımından da mahrum kalırlar. Bundan dolayıdır ki Muhammed Mütevelli eş-Şa'râvî (ö 1418 h.)

⁵¹¹ Ebu Davud, *Edep*, 16; Tirmizi, *Zühd*, 45.

⁵¹² Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII/73.

⁵¹³ Hud 11/113.

⁵¹⁴ Zamahşeri, *Keşşâf*, III/241.

⁵¹⁵ Beydavi, *Envaru't-Tenzil*, III/151.

⁵¹⁶ Bkz. Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII/73.

⁵¹⁷ Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, XI/6715.

Kendisine en çok zulmeden kişiyi, kendi dinini başkalarının dünyasıyla değiştiren olarak göstermiştir.⁵¹⁸

İnsanlar zalimleri zalimlikten alıkoymazlarsa onlar da onların yaptıklarına bir nevi ortak olurlar ve zalim olmayanlarla birlikte Allah'ın gazabına maruz kalırlar. Ayette *“Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.”*⁵¹⁹ buyrulmaktadır. İbn Abbas: “Müminlere, kötülüğü kendi aralarında kalmasına izin vermemeleri emredilmiştir. Aksi takdirde azap hepsini kapsayacaktır.” demektedir.⁵²⁰ Hz. Zeynep binti Caş dedi ki Resülullah'a, aramızda iyiler olduğu halde helak olacak mıyız? diye sordum. Resülullah (sav) *“Evet kötülükler çoğaldığı zaman”* diye cevap verdi.⁵²¹ Yani kötülükler iyiliklere galebe çaldığında iyiler de onları durdurmadıklarından beraber azaba maruz kalırlar.

Müminlerin görevlerinden bir tanesi iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmaktır. (Emri bil-Mâruf nehyi an'il-Münker) Hz. Muhammed (sav)in ümmetinin en büyük özelliği ve en hayırlı ümmet oluşu bu özelliği dolayısıyla. Ayette *“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız.”*⁵²² buyrulur. Ebu Said el-Hudrinin rivayet ettiği hadiste Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurur: *“Sizden her hangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin; Eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin; ona da gücü yetmiyorsa kalbiyle buğzetsin. İmanın en zayıfı de budur.”*⁵²³ İnsan, her halukarda insanları iyiliğe teşvik edip onları kötülüklerden alıkoymalıdır. Kötülüklerin en büyüklerinden bir tanesi de zalimlik. Zalimleri zalimlikten alıkoymak müminlerin görevleri arasındadır. Rasülullah (sav): *“Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et”* buyurdu. Sahabeler: *Ya Rasulallah! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz. Fakat o zalime nasıl yardım ederiz? diye sordular. Rasülullah (sav): “Zalimin iki elini tutarsın (yani onu*

⁵¹⁸ Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, I/265.

⁵¹⁹ Enfal 8/25.

⁵²⁰ Ebu Hayyan, *Bahrul-Muhit*, IV/477.

⁵²¹ Müslim, *Fiten*, 1. (2880)

⁵²² Âli İmran 3/110.

⁵²³ Müslim, *İman*, 20. (49)

zulümden men' edersin)” buyurdu.⁵²⁴ Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc), önceki ümmetleri bozgunculuk yapanları bozgunculuklarından alıkoymamalarından dolayı yermiştir.

قَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ

“Sizden önceki asırlarda yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan alıkoymayacak faziletli kimseler bulunsaydı ya! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır (bunlar görevlerini yaptılar). Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.”⁵²⁵ Bu emirler, yasaklar ve yermeler, zalimleri zalimlikten alıkoymaya yöneliktir. Onları dost edinmek onlara arka çıkmak bunlardan daha büyük bir suç ve daha kötüdür.

2.7 Zulme Başkaldırmak ve Zalime Karşı Çıkmak

Zalimler, her zaman insanları kendi hâkimiyeti altına almak istemişler ve insanları kendilerinin mülkü sayarak onları köleleştirmiş veya ona teşebbüs etmiş hatta kendilerini ilahlaştırmaya kadar gitmişlerdir.⁵²⁶ Gerek Allah'a karşı gerekse insanlara karşı yapılan bu gibi zulümlere ilk olarak peygamberler karşı çıkmış ve hayatları boyunca zalimlerle mücadele etmişlerdir. Mümin de onların yolunu takip etmeli ve o yolda yürümelidir. Ayrıca müminin görevleri arasında, zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım etmek vardır. Bu da ancak o zalimin karşısına dikilip onu zalimlikten alıkoymakla mümkün olabilir. Bu görevi üstlenen mümin görevini ifa etmiş ve sorumluluktan kurtulmuştur.⁵²⁷

Önceki ümmetlerin helak sebebi arasında zalime karşı çıkmamaları vardır. Onlar yeryüzünde bozgunculuk yapanları bozgunculuklarından alıkoymayıp tam aksine onları destekleyip onlara arka çıkmış ve Allah'ın gönderdiği peygamberlere

⁵²⁴ Buhari, *Mezalim*, 4.

⁵²⁵ Hud 11/116.

⁵²⁶ Bkz. Bakara 2/258; Şuara 26/22, 29; Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IV/570.

⁵²⁷ Bkz. Âli İmran 3/104; Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, I/444.

karşı cephe almışlardır.⁵²⁸ Kur'an-ı Kerim o kavimlerin durumunu şöyle aktarır: *“Sizden önceki asırlarda yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı ya! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır (bunlar görevlerini yaptılar). Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.”*⁵²⁹ Abdullah b. Mes'ud (r.a)' tan rivayet edilen hadiste de Rasûlullah (s.a)ın şöyle buyurmuştur: *“İsrail oğullarında meydana gelen ilk kusur şudur: Birisi, (kötülük işleyen) başka bir adamla karşılaşır ve ona: “Ey adam! Allah'tan kork, yaptığını bırak, çünkü o sana helal olmaz, derdi. Sonra ertesi gün onunla tekrar karşılaşır o halen önceki durum üzeredir. Fakat onların o durum üzere kalmaları, onun onlarla birlikte yemesine, içmesine ve oturmasına mani olmazdı. Bunu yaptıklarında Allah onların kalplerini biri birine karıştırdı (Günah işlemeyenlerin kalplerini günah işleyenlerin kalplerine muvafık kıldı)”* Rasûlullah sonra *“İsrail oğullarından kâfir olanlar; Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dili ile lanetlendiler”* diye başlayan ayetleri: *“Fakat onların çoğu fasıktırlar.”*⁵³⁰ mealindeki ayetin sonuna kadar okudu. Daha sonra şöyle buyurdu: *“Dikkat ediniz, vallahi siz ya iyiliği emreder kötülükten menedersiniz, zalimin elinden tutup onu hakka döndürürsünüz ve onu hak üzere tutarsınız ya da sizin de kalplerinizi birbirine karıştırır ve (Allah) onları lanetlediği gibi sizi de lanetleyecek.”*⁵³¹

Önceki ümmetler, zalimlere karşı durmadıklarından dolayı helak olduğu gibi, Müslümanlar da bu yolu takip edip zalimin elinden tutarsa onu zulümden alıkoyamazsa büyük bir azaba maruz kalabilirler. Hz. Ebubekir (ra), Müslümanların bir ayeti yanlış anlayıp “her koyun kendi bacağından asılır” gibi bir mana çıkardıklarını görünce onları uyararak şöyle buyurdu: *“Ey insanlar şüphesiz siz şu ayeti okuyorsunuz, “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez.”*⁵³² (iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmak gerektiğini anlıyorsunuz). Ama ben Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittim:

⁵²⁸ Şaravi, *Tefsiru's-Şa'râvî*, XI/6736.

⁵²⁹ Hud 11/116.

⁵³⁰ Maide 5/78-81.

⁵³¹ Ebu Davut, *Melahim*, 17. (4336)

⁵³² Maide 5/105.

“Şüphesiz insanlar zalimi gördükleri zaman, ona mani olmazlarsa, Allah'ın azabının hepsi üzerine inmesi pek yakındır.”⁵³³

Kur'an-ı Kerim'de mazlumun kendi hakkını savunmasına izin vermiştir. Hatta Taberi (ö 310 h.) “Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.”⁵³⁴ mealindeki ayete dayanarak bütün zalimlerden hakkı almanın daha iyi olduğunu ve Allah tarafından övüldüğünü savunur. Bunun nedenini de, zalimi hakka getirmenin ve onu uygun cezayla cezalandırmanın kendisini düzeltmesi olarak aktarır.⁵³⁵ Mazlumun zalimden kendi hakkını alabileceğine dair delil birçok ayetten doğrudan veya dolaylı olarak çıkartılabilir. Bir ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlardır.”⁵³⁶

Bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: “Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbet) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.”⁵³⁷ Bu ayette de Allah (cc) şairleri yererken, zulme karşı çıkıp kendisini veya toplumu şiiirleriyle savunanları müstesna kılmıştır.⁵³⁸

Allah (cc) kötü sözleri yasaklamış ve toplumda cereyan etmelerini çirkin görmüştür. Çirkin söz söylemek, bir insanı ayıplamak ve birisinin gıybetini yapmak çirkin olması nedeniyle yasaklanmıştır. Ancak bir insan zulme uğrayıp bu sözlerle maruz kalırsa kendisi de o sözler kadar açıkça kendini savunabilir, o zalimleri ifşa

⁵³³ Ebu Davut, *Melahim*, 17. (4338)

⁵³⁴ Şûra 42/39.

⁵³⁵ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XX/524.

⁵³⁶ Şûra 42/40-42.

⁵³⁷ Şuara 26/227.

⁵³⁸ Karaman Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, IV/179-180.

edebilir.⁵³⁹ “Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.”⁵⁴⁰

Mazlumlar, zalimlerden hakkını almak hakkına sahip olmasının yanı sıra, insanlar zalime karşı dikilmelidirler. Yukarıda da anlattığımız gibi iyiliği emretme ve kötülüklerden sakındırmak müminlerin en önemli görevlerindedir. Bu görevin bütün zalimlere karşı gösterilmesi gerektiği gibi zalim hükümdarlara karşı da gösterilmelidir. Hatta daha da çok gösterilmesi gerekir. Çünkü toplumda hükümdar, insanda beyin mesabesindedir. Nasıl ki insanda beyin fonksiyonlarını yitirdiğinde, bütün vücut fonksiyonlarını kaybederse, toplumda da hükümdar fonksiyonunu kaybederse, toplumun diğer kademeleri de işlemez hale gelir. Bir devlet adaletle hükmedilmezse, o devlette adaletsizlik, rüşvet ve haksızlık had safhaya ulaşır ve o toplumda huzursuzluk hâkim olur. Buna karşı çıkıp o hükümdarı uyarıp onun zalimliğine son vermesine vesile olan kişi bütün toplumu kurtarmış olur. Dolayısıyla o kişi hem mazlumun elinden tutarak onu zalimden kurtarmış hem de zalimin elinden tutarak onu da zalimlikten kurtarmıştır. Zaten Hz. Peygamber (sav) en büyük mücahidi, zalim hükümdarın karşısına dikilip onun yüzüne hakkı, hakikati, doğruyu söyleyen kişi olarak tanıtılmıştır. Ebû Said el Hudrî (ra)’den rivayet edilen hadiste Peygamber efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “*En üstün cihâd zalim olup haksızlık yapan idarecinin (sultan) yanında gerçeği söylemektir.*”⁵⁴¹ Bunun en büyük cihad olmasının sebebi o kişinin Allah rızası için kendini feda etmesidir.⁵⁴²

Burada şunu belirtmek gerekir ki zulüm ve zalime başkaldırmak duruma göre değişir. Bazen toplum onunla mükellef olurken bazen de belirli bir kişiye farz olur. Zalime karşı çıkmamanın şartları: Birincisi, o zalimlikten daha kötü bir fiilin sadır olmaması gerekir. İkincisi, kişi karşı çıktığı şeyin kesin olarak zalimlik olduğunu bilmesi gerekir.⁵⁴³

⁵³⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, VII/632; Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, V/2757-2759; Kasimi, *Mehasinu't-Te'vil*, V/1626; es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsîr*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2014, I/266.

⁵⁴⁰ Nisa 4/148.

⁵⁴¹ Tirmizi, *Fiten*, 13. (2174)

⁵⁴² Mansur Ali Nasîf, *Gayet'ul-Me'mul Şarhi't-Tac el-Cami' li'l-Usul*, III/53, Eda Naşriyat, İstanbul 1991.

⁵⁴³ Askalani, Ahmet b. Ali b. Hacer, *Fethu'l-Bâri ala Şarhi's-Sahihî'l-Buhari*, Daru'l-Ma'rife Beyrut 1379 h. V/99.

2.8 Mü'minin Zulmü

Yukarıda “zalimlerin tasnifinde” de anlaşıldığı gibi zalimlik çok geniş alanlara yayılmaktadır. Hatta peygamberler bile kendilerinin zulüm işlediklerini bildirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem (as)'in şöyle dediğini buyrulmaktadır:

قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“(Âdem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”⁵⁴⁴

Hz. Musa (as) de istemeyerek de olsa kıpti birisini öldürdüğünde Rabbine yalvararak kendisinin zulüm işlediğini aktarır. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“Musa: Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim (başıma iş açtım). Beni bağışla dedi, Allah da onu bağışladı. Çünkü, çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olan ancak O'dur.”⁵⁴⁵

Hz. Yunus (as) da kavmine kızdığında kaçıp kendini balığın içinde bulunca o karanlıklarda Allah'a şöyle yalvarmıştı:

وَدَا التُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

“Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum! diye niyaz etti.”⁵⁴⁶ Şunu da belirtmek gerekir ki peygamberler birilerinin hakkını yememişler, insanlara merhametsizlik, haksızlık yapmamışlardır. Onların yaptıkları, bir şeyi en iyi şekilde değil de başka şekilde yapmasıdır. Peygamberlerden sadır olan ancak bir hata veya iyilik niyetiyle yapılan bir isabetsizlik olabilir. Bunun gibi bir davranış bir insandan sadır olduğunda onunla

⁵⁴⁴ A'raf 7/23.

⁵⁴⁵ Kasas 28/16.

⁵⁴⁶ Enbiya 21/87.

sorumlu tutulmaz ancak peygamberlerden sadır olduğunda onlar sorumlu tutulurlar.⁵⁴⁷

Bunların dışında yukarıda zalimlik olarak saydığımız davranışlar da imandan çıkış sebebi değildir. Örneğin hırsızlık yapan kişi müminlikten çıkar mı? Bunun gibi insan öldürmek, zina yapmak vb. bunlar tek başlarına insanı dinden çıkartmaz ancak onu günahkar ve zalim yapar. Allah'ın seçkin kulları arasında da zalimlik yapanlar olmuştur. Bunu Ayeti kerime buna delildir:

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ

“Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.”⁵⁴⁸ Müfessirlere göre bu üç tür insan da müminlerdir. Ayetin sonundaki cennetle müjdelenmeleri bunu teyit etmektedir.⁵⁴⁹

Hucurat Sûresinin 11. ayeti müminlere bazı şeyler yasakladıktan sonra tevbe etmeyenlerin zalimler olduklarını bildirilmiştir. Bu ayetten açıkça anlaşılıyor ki bunlar müminlerdir. Çünkü ayetin başındaki hitap müminleredir. İbn Atiyye “Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!”⁵⁵⁰ mealindeki ayetin tefsirinde: “Bu ayet korkutma sözü veren bir ayettir. Müminlerin şehirlerini de kapsamaktadır. Çünkü “zalimetün” ظالمة kelimesi “kâfiretün” كافرة kelimesinden daha kapsamlıdır. Allah bazen bazı kâfirlere mühlet verir. Zalimlere ise çoğunlukla acele azabı gönderir bazılarına da mühlet verir.” demektedir.⁵⁵¹

⁵⁴⁷ Kasimi, *Mehasinu't-Te'vil*, XI/4301.

⁵⁴⁸ Fatır 35/32

⁵⁴⁹ Bkz; Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXVI/24-25; Suyuti Celaleddin, *ed-Duru'l-Mensur fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Et-Turki, Hicr, 2003 Kahire, XII/289-290; Salebi, *Cevahiru'l-Hisan*, IV/390-391.

⁵⁵⁰ Hud 11/102.

⁵⁵¹ İbn Atiyye, *Muharraru'l-Veciz*, III/206.

Ayrıca aşağıdaki hadislerde de peygamberimiz (sav) müminlerin zalimliklerinden bahseder. Ebû Saîd el-Hudrî(ra)'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Kıyamette mü'minler cehennemden kurtuldukları zaman cennetle cehennem arasındaki köprüde habs olunurlar. Burada dünyada aralarında bulunan zulümlerden birbirine hakkını vererek hesaplaşırlar. (Bu küçük günâhlardan da) paklanıp arındıkları zaman bunların cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi yedinde olan Allah'a yemin ederim ki, o müminlerden herhangi biri cennetteki meskenini dünyada yaşadığı meskeninden daha iyi bilir ve (kılavuzsuz) bulur”*⁵⁵²

Enes b. Malik (ra) şöyle demiştir: *Rasûlullah (sav): “(Ey mü'min, sen mü'min) kardeşine zalim iken de, mazlum iken de yardım et” buyurdu. Sahabeler: Yâ Rasûlallah! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz. Fa kat o zalime nasıl yardım ederiz? diye sordular. Rasûlullah: “Zalimin iki elinin üstünü tutarsın (yani onu zulümden men' edersin)” buyurdu.*⁵⁵³ Bu hadislerden de anlaşılıyor ki Mü'minlerden de zalim olanlar vardır.

Bir insan içten kelime'i tevhit getirdiği zaman mümin olur. Her şeyi gerektiği gibi yerine getirdiği zaman daha büyük dereceleri elde eder. Peygamberlere ve onların Allah tarafından getirdiklerine inanan kişiler mümindirler. Ancak onların yolundan gitmeyip insanların haklarına tecavüz ettiklerinde mümin vasfını kaybetmemekle beraber zalimlik vasfını da kazanmış olurlar.

2.9 Zalimlikten Tevbe Etmek

İnsan hataya düşebilen bir varlıktır. Allah (cc) cömertliği, merhameti ve fazlından hataları hep affeder ve insana bir şans daha verir. Peygamberler de hep insanlardan bunu istemiş ve insanları zalimlikten kurtarmayı hedeflemişlerdir. Bundan dolayıdır ki peygamberlere ilk inanan kişiler çoğunlukla zayıf kişiler olmuştur. Çünkü bu yol onları eziklikten kurtarıp onlara güzel bir hayat sunmuştur. Zalimler ise hep kendilerine verilen refahın peşine düşmüş ve peygamberlere uyma

⁵⁵² Buhari, *Mezalim*, 1.

⁵⁵³ Buhari, *Mezalim*, 4; Müslim, *Birr*, 16, (2584)

yolundan uzak kalmışlardır. Çünkü onlar da kendilerini sınırlandıracak bir şey istemiyor, ahireti düşünmüyor ve hep kendilerine kölelik edip kendilerine bağımlı birilerinin olmasını istiyorlardı. Peygamberler de “kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et” babından her iki grubu da o haksızlıktan kurtarmakla görevlendirilmişlerdir.⁵⁵⁴

Peygamberlere uymayıp zalimlikte direnenler ya dünyada helak olmuşlardır, ya da ahirette pişman olup “*Ellerini ısırarak keşke peygamberin yolunu seçseydim yazıklar olsun bana keşke falancayı dost edinmeseydim*”⁵⁵⁵ diyeceklerdir. Ayrıca o zalimler yeryüzündeki her şeyin kendilerinin olup onu kendileri için harcamayı arzulayacaklardır.⁵⁵⁶

Zalim olup da pişman olan ve dönmek isteyenlere Allah (cc) kapıyı açık bırakmış ve onları ümitsiz bırakmamıştır. Kur’an-ı Kerim ve hadisi şeriflerde tevbe kapısının açık olduğu birçok yerde geçmektedir. Bir hadisi şerifte güneş batıdan doğuncaya kadar; birisinde de ruh çıkıncaya kadar tevbelerin kabul olacağını bildirmiştir.⁵⁵⁷ Bir ayeti kerimede de özel olarak zalimlerin tevbesini kabul edileceği buyrulmaktadır: “*Kim bir kötülük yapar yahut nefesine zulmeder de sonra Allah’tan mağfiret dilerse, Allah’ı çok yarlıgayı ve esirgeyici bulacaktır.*”⁵⁵⁸

Allah (cc), insanlara zalimliklerinden dönmeleri için o kadar fırsat vermesine rağmen insan tevbe edip zalimliğinden dönmese, o zaman olacakların sorumlusu kendisidir. Bu konuda, insanlara örnek olması bakımından helak olan bazı kavimlerin durumunu Kur’an-ı Kerim bize şöyle aktarmaktadır:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“*Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi*

⁵⁵⁴ Eş-Şa’râvî, *Tefsiru’ş-Şa’râvî*, X/6430-6431.

⁵⁵⁵ Furkan 25/27.

⁵⁵⁶ Bkz. Yunus 10/54.

⁵⁵⁷ Bkz. Müslim, *Zikir ve Dua*, 12(2703); Tirmizi, *Daavât*, 99.

⁵⁵⁸ Nisa 4/110.

onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.”⁵⁵⁹

Ayrıca Allah (cc) müminlere kötü olan davranışları yasakladıktan sonra o kötü davranışlara devam edip tevbe etmeyenlerin zalim olacaklarını bildirerek şöyle buyurur:

وَمَنْ لَّمْ يَتُوبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.”⁵⁶⁰ Tevbe etmeyen zalimdir; çünkü insanların hakkına geçmekle insanlara, kendi nefesine de, ellerinde ondan kurtulma imkânı olmasına rağmen ahiret azabına rıza göstermesi nedeniyle zulüm etmiştir.⁵⁶¹

“İşte şehirler zulmeder de, Rabbin onları azab eyleser, Rabbinin azabı böyledir. Gerçekten onun azabı elim ve şiddetlidir.”⁵⁶² Hz. Peygamber (sav) bu ayetin tefsirinde şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki, Allah (cc) zalime mühlet verir. Ama bir de yakalarsa onu bırakmaz.”⁵⁶³ Bu ayet geçmiş ümmetlere has değil, aksine bütün zalimleri kapsamaktadır. Ayrıca bu büyük tehdidin içine girmemeleri için zalimlik işleyenlerin tevbe etmeleri, içinde buldukları zulümden dönmeleri ve zalimlikle aldıkları şeyleri sahiplerine iade etmelerinin vacip olduğu bu ayet ve hadisten anlaşılmaktadır.⁵⁶⁴

İnsanların çoğu, tevbe edip zalimlikten dönmeleri için kendilerine sunulan bu fırsatları değerlendirmeyip zalimlikte direndiler. Kimisi dünyada hak ettiği cezayı buldu; kimisinin cezası da ahirete ertelendi. Buna karşın zalimliklerinden dönüp tevbe edenler de vardır. İlk önce yasak ağaçtan yiyip ve bundan dolayı zalimlik vasfıyla vasıflandırılan Hz. Âdem (as)’i, Kıptiyi bir yumrukla öldürdüğü için zalimlikle vasıflandırılan Hz. Musa(as)’ı, kavmine kızdığı için izinsiz olarak çıktığı için zalimlikle vasıflandırılan Hz. Yunus (as)’u örnek verebiliriz. Hz. Âdem eşi ile birlikte şöyle yalvardılar:

⁵⁵⁹ Tevbe 9/70.

⁵⁶⁰ Hucurat 49/11.

⁵⁶¹ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, XXVI/250.

⁵⁶² Hud 11/102.

⁵⁶³ Buhari, *Tefsir*, 161; Müslim, *Birr*, 15, (2583)

⁵⁶⁴ Es-Savi, Ahmet, *Haşiyetu's-Savi Ala Tefsiri'l-Celaleyn*, Eser Neşriyet, İstanbul ts. II/227.

قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“(Âdem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik (günah işledik). Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”⁵⁶⁵

Hız. Musa’da yaptığına pişman olup Allah’a yalvaranlardan olmuştur. O Rabbine karşı aczini şöyle dile getirmiştir:

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“Musa: Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim (başıma iş açtım). Beni bağışla dedi, Allah da onu bağışladı. Çünkü, çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olan ancak O’dur.”⁵⁶⁶

Zunnun lakabıyla anılan Yunus (as) da karanlıklar içerisinde Rabbini hatırlayıp onun ondan başka kimsesi olmadığını itiraf etmektedir. Kur’an-ı Kerim’de onun bu hali şöyle ifade edilmektedir:

وَدَا النُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاصِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ

“Zünnûn’u da (Yunus’u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde: “Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!” diye niyaz etti. Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz.”⁵⁶⁷

Hız. Musa’nın kavmi İsrailoğulları buzağıya tapmakla zalim oldular. Hız. Musa, onlara tevbe etmelerini emretmiştir. Tevbeleri de nefislerinin öldürmekle olmuştur. Bu öldürme kimi müfessirlere göre gerçekten kendilerini öldürmek şeklinde olmuş,⁵⁶⁸ kimisine göre ise mecaz anlamda kullanılmıştır.⁵⁶⁹ Onlar kendilerinden

⁵⁶⁵ A’raf 7/23.

⁵⁶⁶ Kasas 28/16.

⁵⁶⁷ Enbiya 21/87-88; ayrıca bkz. Razi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XXII/216.

⁵⁶⁸ Bkz. Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, I/679; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, I/261-263; Alusi Şihabuddin es-Seyyid Mahmud, *Ruhu’l-Meani fi Tefsiri’l-Kur’ani’l-Azim ve’s-Seb’il-Mesani*, Daru’l-İhyai’t-Turasi’l-Arabi, Beyrut ts. I/260; İbn Aşur, *et-Tahrir ve’t-Tenvir*, I/502-503.

⁵⁶⁹ Ebu Zehra, *Zehretu’t-Tefâsîr*, I/234.

istenileni yapıp tevbe ettiler. Böylelikle Allah (cc) onların tevbesini kabul edip onlara minnet etmiştir. Böylelikle onlar da zalimliklerinden dönmüşlerdir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de onların durumunu şöyle aktarır:

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِيكُمْ فَاقتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

*“Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağayı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için Yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı) öldürün. Öyle yapmanız Yaratıcınızın katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah tevbenizi kabul etmiş olur. Çünkü acıyıp tevbeleri kabul eden ancak O dur.”*⁵⁷⁰

Zalim olup zalimliğinden dönenlerden bir tanesi de Sebe Melikesidir. Sebe Melikesi ve halkı daha önce güneşe tapıyorlardı. Hz. Süleyman onları İslam'a davet etti. Onlar davete icabet ederek Müslüman oldular. Kur'an-ı Kerim'de, Sebe Melikesinin zalimliğini i'tirâf etmesi ve suçundan dönmesini şöyle açıklamaktadır:

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبْتَهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِبَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

*“Ona: Köşke gir! dedi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir, dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.”*⁵⁷¹ Bu ayette geçen zulmün sebebi güneşe tapma olarak ifade edilmiştir.⁵⁷²

Zalimliğine pişman olup ondan tevbe edip hatasını anlayanlardan bir tanesi de Kalem Sûresinde kıssaları geçen bahçe sahipleridir. Onlar babalarının yaptığı iyiliği durdurup fakirlerin ruhu duymadan sabah erkenden kalkıp meyveyi devşirmeye gitmişlerdi, ancak gittiklerinde bahçenin yok olduğunu görünce hatalarını anlayıp kendilerinin zalimliğini itiraf ederek şöyle dediler:

⁵⁷⁰ Bakara 2/54.

⁵⁷¹ Neml 27/44;Sebe kıssası için surenin 20-44 ayetlere bakılabilir.

⁵⁷² Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XVIII/85.

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ

“Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz, dediler. Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar. (Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz. Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi(O'nun hoşnutluğunu) arzuluyoruz.”⁵⁷³ “Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir.” Ayeti daha önce sadır olan hatadan tevbe edildiğinde, Allah’ın daha iyi bir bahçeyi kendilerine vereceği şeklinde tefsir edilmiştir.⁵⁷⁴

2.10 Zalimlerden Kaçmak

Yukarıda zalimleri dost edinmemenin gerektiği, zalimlere arka çıkmaktan sakınılmasının önemli olduğu ve onları zalimlikten sakındırmanın insanların görevi olduğu ifade edilmişti. İnsan görevini yapıp, zalimleri kendi imkânlarıyla zalimlikten sakındırdıktan sonra bir sonuç almazsa ona düşen görev, zalimlerden uzaklaşmak ve onlardan kaçmaktır.⁵⁷⁵ Şunu da belirtmek gerekir ki özel görevlendirilmiş peygamberler bundan müstesnadır. Çünkü onlara, özel görev verilmiş, onlar ancak özel izinle oradan ayrılabilirler.⁵⁷⁶

Zalimlerin arasında kalıp onlarla hayat sürmek, onlara âvâne olmak demektir. Çünkü bir topluluğun arasında kalıp o topluluğun sayısını artırmak bir nevi zalimlik demektir. Zira zalimler onlardan güç alarak zulümlerini sürdürmekte ve artırmaktadırlar. Zalimlerden kaçmak peygamberlerin sünnetlerindedir. Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. İbrahim (as), Hz. Lût, Hz. Şuayb, Hz. Musa ve Hz. Muhammed bunlardandır. Bazıları kavimlerine azap geldiğinde onların arasından çıkmış, bazıları da zalim olan kavimlerinden kaçmışlardır. Hz. Musa (as) Allah’ın emriyle kavmini alarak zalim Firavundan kaçmış ve kavmi ile birlikte onun zalimliğinden kurtulmaya

⁵⁷³ Kalem 68/29-32.

⁵⁷⁴ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XXIII/183.

⁵⁷⁵ Bkz. Nahl 16/41; Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, XIII/7940-7942.

⁵⁷⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXII/216.

çalışmıştır.⁵⁷⁷ Hz. Muhammed (sav) de 13 yıl kavmini İslam'a davet etmiş ve onları zalimlikten vazgeçirmeye çalışmıştır.⁵⁷⁸ Onun kavmi ona karşı çıkmıştır. Çünkü onun davasında zulümlerine ve hükümlerine son vermek vardı. Zira onun dininde köle ile efendi arasında fark yoktu. Onun dininde her hak sahibine hakkını vermek vardı.⁵⁷⁹ Onlar vaz geçmeyip zalimliklerinde direnince Hz. Peygamber (sav) Allah'ın izniyle orayı terk edip zalimlerden kaçmış ve sonunda zalimler onun önünde diz çökmüşlerdir.⁵⁸⁰

Allah (cc), Allah'ın rızasını kazanmak ve dinini rahatlıkla yaşayabilmek için yurtlarından çıkanlara dünyada yardımla ahirette de daha büyük bir mükafatla müjdelemiştir.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآجُرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

*“Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür.”*⁵⁸¹ Her ne kadar bu ayetin sebebi nüzülü muhacirler ise de Kur'an-ı Kerim'in evrenselliği, muhacirlerin yolunda yürüyüp onların yaptıklarını yapan herkesi kapsamaktadır. Zalimlerin zalimliğinden kaçıp Allah rızası için hicret eden muhacirler dünyada yaptıklarının karşılığını bulmuşlardır. Hz. Ömer (ra) muhacirlere ganimetlerden verirken “Al bunu Allah sana bereketli kılsın. Bu Allah'ın dünyada sana söz verdiği, Allah'ın ahirette senin için sakladığı bundan daha iyidir” demiştir.⁵⁸²

Zalimlerden kaçıp onlardan uzaklaşanlardan birisi de Hz. Musa'dır. Hz. Musa iki kişinin birbirleriyle dövüştüğünü gördüğünde Kıpti olana bir yumruk vurmuş Kıpti öldüğünde onlar da Hz. Musa'yı öldürmek istemişlerdi. Bunun üzerinde Hz. Musa onlardan kaçmış ve Rabbine, kendisini onlardan kurtarması için yalvarmıştı.

⁵⁷⁷ Bkz. Taha 20/77-78.

⁵⁷⁸ Bkz. Hudari Muhammed, *Nuru'l-Yakin fi Sireti Seyyidi'l-Murselin*, Daniye, Beyrut 1990, s. 88; Ebu Halil Şavki, *Fi't-Tarihi'l-İslami*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1996, s. 45-46.

⁵⁷⁹ Muhammed Mütevelli Eş-Şa'râvî, *Müçizetu'l-Kubra*, s. 9, Daru'l-Ahbâru'l-Yevm, Kahire ts.

⁵⁸⁰ Bkz. İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1990, IV/54-55; Ebu Halil, *Fi't-Tarihi'l-İslami*, s. 173-174.

⁵⁸¹ Nahl 16/41.

⁵⁸² Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIV/224-225.

“Musa korka korka, (etrafı) gözetleyerek oradan çıktı. “Rabbim! Beni zalimler güruhundan kurtar” dedi.”⁵⁸³

Zalimlerden kurtulmak isteyen ve zalimlere direnip Allah’a inanan ve bu inanç uğruna işkenceye razı olup makam mevkii bırakan ve bu inançla ahireti dünyaya tercih ederek Rabbinin katındaki isteyerek Allah’tan kendisini zalimlerden kurtarmasını dileyen bir kadını Allah (cc) müminlere örnek kılmıştır. “Allah, inananlara da Firavun’un karısını misal gösterdi. O: Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun’dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar! demişti.”⁵⁸⁴

Ellerinde imkân olduğu halde zalimlerle beraber hayat sürenleri, Allah (cc) zalim olarak nitelemiş ve onlara cehennemi vaad etmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ
وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: “Ne işte idiniz!” dediler. Bunlar: “Biz yeryüzünde çaresizdik” diye cevap verdiler. Melekler de: “Allah’ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!” dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.”⁵⁸⁵ Bu ayette hicret imkânı bulunan kimsenin, zayıflığını bahane ederek müşriklerin arasında kalmaya devam etmesi kınanmıştır.⁵⁸⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu konuda: “Buldukları yerde görevlerini yerine getirmelerine engel olan bir zulüm ve hakimiyet altından çıkmak ve az çok uygun bir tarafa gidebilmek gücünü olsun taşıdıkları ve dolayısıyla tam anlamıyla aciz ve zayıflardan olmadıkları halde, kendilerini tamamen aciz sayıp yerlerinden kımıldamayanlar, bu şekilde yapabilecekleri görevlerini terk etmiş, küfür ve zulme yardımcı olmuş olacaklarından bunların varacakları yer cehennemdir.” demektedir.⁵⁸⁷

⁵⁸³ Kasas 28/21.

⁵⁸⁴ Tahrir 66/11.

⁵⁸⁵ Nisa 4/97.

⁵⁸⁶ Ateş, Kur’an-ı Kerimin Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, I/618.

⁵⁸⁷ Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, III/62.

Zalimlerden kaçma konusunda Ashâb-ı KeHF de örnek verilebilir. Onlar zalim kral ve putperestlerin huzurunda Allah'ın birliğini ve ilahlığını haykırdıktan sonra o zalimlerden kaçıp mağaraya sığındılar. Allah'ın izniyle üç yüz kusur yıl uykuda kaldıktan sonra tekrar dirilip insanların iman etmesine vesile olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim onları övgüyle anarken hiçbir zaman onların zalim kraldan kaçışını yermemiştir. Çünkü onlar ya kendilerini boş yere mahkum edeceklerdi ya da zalimlerden kaçıp dinlerini gerektiği gibi rahatça yaşayacaklardı. Onlar ikinci yolu tercih edip Allah rızasını kazanmak için zalimlerden kaçma yolunu seçtiler. İbn Arabi (468-543 h) bunların kısasından zalimden kaçmanın caiz olduğu sonucunu çıkarmaktadır.⁵⁸⁸

2.11 Zalimliğin Zararları ve Sonucu

Kur'an-ı Kerim'in en çok ilgilendiği alanlardan bir tanesi zalimlikdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in hedefi insanları en doğru yola iletmektir. “Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir.”⁵⁸⁹ En doğru yol da zalimliğin olmadığı, her hak sahibinin kendi hakkına kavuştuğu ve Allah'a karşı nankörlüğün yapılmadığı bir yoldur. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim gerek ubudiyet muvacehesinde yapılan zalimliği gerekse beşeri münasebette yapılan zalimliği hep yermiş ve onun karşısında durmuştur. Kur'an-ı Kerim farklı ayetlerde zalimliğin sonucuna ve zararlarına değinmiş ve bize bildirmiştir. Ayetlerden tespit edilebildi kadarıyla onun zarar ve sonucunu aktarmaya çalışılmaktadır. Burada zalimliğin sonucu veya zararları birer ayetle teyit edilerek verilmeye çalışılacaktır.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.”⁵⁹⁰ Zalim Allah'ın sevgisinden mahrum kalır.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

⁵⁸⁸ İbn Arabi, Ebi Bekir Muhammed b. Abdullah, *Ahkamu'l-Kur'an*, III/232, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

⁵⁸⁹ İsra 17/9.

⁵⁹⁰ Şura 42/40; bkz. Âli İmran 140, 57.

“Allah dileseydi onları bir tek millet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur; zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur.”⁵⁹¹ Zalim Allah’ın yardımına erişmez.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.”⁵⁹² Zalimler Hidayete ermez.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!”⁵⁹³ Zalim iflah olmaz kurtuluşa ermez.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

“O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lânet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!”⁵⁹⁴ Zalim Allah’ın la’netine kavuşur.

وَأَنْذَرُكُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطْمِينٍ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ

“Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü o onda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir ne şefaathçısı vardır.”⁵⁹⁵ Zalim Şefaatten mahrum kalır.

⁵⁹¹ Şura 42/8; bkz. Bakara 2/270; Âli İmran 3/86, 192; Maide 5/72; Hacc 22/71; Rum 30/29; Fatır 35/37; Mümin 40/18.

⁵⁹² Maide 5/51; bkz. Bakara 2/258; Nisa 4/168; En’am 6/144; Tevbe 9/19, 109; Kasas 28/50; Ahkâf 46/10; Saff 61/7; Cuma 62/5.

⁵⁹³ En’am 6/21; bkz. En’am 6/135; Yunus 10/17; Yusuf 12/23; Kasas 28/37.

⁵⁹⁴ Mü’min 40/52; bkz. A’raf 7/44; Hud 11/18.

⁵⁹⁵ Mü’min 40/18.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

“İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”⁵⁹⁶ Zalimlik Allah tarafından sağlanan emniyetin kalkmasına sebebiyet verir.

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ

“Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!”⁵⁹⁷ Zalimlik bela ve cezalandırılmaya sebebiyet verir.

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلِ

“Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin: Dönecek bir yol var mı? dediklerini görürsün.”⁵⁹⁸ Zalim ahirette pişman olur.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَا لَهُمُ الْبَاطِلَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَفْتَرُونَ

“Nuh kavmini de, Peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk. Onları insanlara bir ibret yaptık ve zalimlere elem dolu bir azap hazırladık.”⁵⁹⁹ Zalimlere hazırlanan azap, dünyadaki azab(tufan)ın dışında ahiretteki azaptır.⁶⁰⁰ Zalim ahirette çetin cezaya çarptırılır.

⁵⁹⁶ En’am 6/82.

⁵⁹⁷ Hud 11/102.

⁵⁹⁸ Şura 42/44.

⁵⁹⁹ Furkan 25/37; bkz. Bakara 2/114, 165; Maide 5/29; A’raf 7/41; Yunus 10/52; Nahl 16/85; Kehf 18/29, 87; Meryem 19/72; Enbiya 21/29; Furkan 25/19; Ankebut 29/68; Sebe 34/42; Saffat 37/22-24; Zümer 39/24, 32; Mü’min 40/52; Şura 42/42, 45; Zuhuruf 43/39, 65; Haşr 59/17; İnsan 76/31.

⁶⁰⁰ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XVII/451.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

“Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: Ben seni insanlara önder yapacağım, demişti. “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” dedi. Allah: Ahdim zalimlere ermez (onlar için söz vermem) buyurdu.”⁶⁰¹ Zalim Allah’ın sözüne nail olmaz.

2.12 Mazlumun Hakkı

Zalimin zulmüne maruz kalan kişiye mazlum denir.⁶⁰² Allah (cc), el-Adl ve el-Muksit isimlerinin gereği mazlumun hakkını hiçbir zaman yerde bırakmamış ve mazlumu korumuştur. Ahirette zalimlerin halleri başlığı altındaki zalime hazırlanan cezaların çoğu mazlumu korumaya yöneliktir. Hz. Peygamber (sav) in

“Kıyamet gününde hakları mutlaka sahiplerine vereceksiniz. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas alınacaktır.”⁶⁰³ hadisi, insanları zalimlikten sakındırırken aynı zamanda mazluma bir umuttur. Allah (cc), bir koyunun hakkını başka bir koyuna bırakmazken nasıl olur ki bir insanın hakkını başka bir insana bırakır.⁶⁰⁴

Allah (cc) mazlumun hakkını gözetmiş ve mazluma meşru müdafaa hakkı vermiştir. Birçok ayette “kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülük olduğunu” mana ile ifade edilmiştir.⁶⁰⁵ Bu hak ister savaşa mukabele vermek olsun ister başka bir konuda olsun insana verilen bir haktır. Hz. Peygamberin döneminde yaşanmış şu olay buna örnektir, Hz. Âişe (r.a.) şöyle demiştir: “Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind bir kere Rasulullah’ın huzuruna geldi de: Ya Rasulallah! Şüphesiz Ebu Sufyan eli çok sıkı, cimri bir kimsedir. Ona ait olan maldan ailemize yedirmemde bana bir günah olur mu? dedi. Rasûlullah (sav): “Örfe göre bir ailenin yiyebileceği miktar ile aile

⁶⁰¹ Bakara 2/124.

⁶⁰² Karaman Fikret ve diğerleri, Dini Kavramlar sözlüğü, s. 412; Bkz. Molla Cami, *Fevidu'd-Diyaiyye*, Salah Bilici yay, İstanbul ts. s. 317.

⁶⁰³ Müslim, *Birr*, 15.

⁶⁰⁴ Bkz. Enbiya 21/47.

⁶⁰⁵ Bkz. Şura 42/40; Bakara 2/194; Yunus 10/27.

halkını yedirmende sana bir günah yoktur” buyurdu.⁶⁰⁶ Kendi hakkına kavuşamayan bu mazlum hanıma, Resulullah (sav), kendi hakkı kadar almak kendisinin hakkı olduğunu kendisine bildirmiş ve izin vermiştir.

Allah (cc) mazluma çok önem vermiş, onu kendisinin himayesine koymasının yanı sıra kendisine yaklaştırmıştır. Yukarıda da söylediğimiz gibi akılsız olan bir hayvanın hakkını diğerine bırakmayan Allah (cc) insan hakkını kimseye bırakmaz. Bundan dolayı olmalıdır ki Allah (cc) kendisi ile mazlum kulu arasındaki bütün engelleri kaldırıp onun, zalimlere yaptığı bütün beddualarına icabet eder.⁶⁰⁷ Hz. Peygamber (sav) Hz. Muaz’ı Yemen’e vali tayin ederken onu ve onun şahsında bütün insanları bu konuda uyararak şöyle bir tavsiyede bulunmuştur:

أن النبي صلى الله عليه و سلم بعث معاذًا إلى اليمن فقال اتق دعوة المظلوم فإنها ليس بينها وبين الله حجاب

*“Ey Muâz! mazlumun duasından sakın. Çünkü mazlumun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur.”*⁶⁰⁸

Allah (cc) insanlara, akıllanıp düşünmeleri ve yaptığı kötülüklerden dönmeleri için her zaman mühlet vermiş ve onlara zaman tanımış ve bunun sonucunda bazen onları çeşitli sıkıntılarla imtihan etmiştir. Ama insanlar bunları düşünmese ve bu uyarıdan ders almayıp yaptıkları zalimlikte direnirlerse, Allah (cc), bu insanlara kapattığı bütün kapıları açmaktadır. İşte insanlar da o zaman Allah’ın kendilerini sevip kendilerine destek verdiğini düşünmektedir. Tam da bu esnada Allah (cc) ansızın onları yakalayıp yok etmektedir.⁶⁰⁹ Zalimler her zaman bunu düşünerek ellerinde bulunan o imkanları, güçsüzleri ezme yolunda değil güçsüzleri koruma yolunda kullanmalıdır. Aksi takdirde onlar da Hud Sûresinin 116. ayetinde zikredilen *“Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler”* şeklinde ifade edilen kişilerden olurlar. Böyle insanlar kendi çıkarları uğruna ve ellerindeki mal, mülk ve makamın ellerinden çıkmaması için hem Allah’ın yolundan yüz çevirirler hem de insanları rahatlıkla harcarlar. Taberi, bu konuda şöyle bir rivayet zikreder: Hz. Peygamber (sav): *“Bir topluluk günah işlemekte ısrar ederken yine de Allah’ın*

⁶⁰⁶ Buhari, *Mezalim*, 18.

⁶⁰⁷ Bkz. Ebu Davut, *Sucudu’l-Kur’an*, 29; Tirmizi, *Birr*, 7.

⁶⁰⁸ Buhari, *Mezalim*, 9.

⁶⁰⁹ İbn Atiye, *Muhareru’l-Veciz*, II/292.

onlara istedikleri şeyleri verdiğini görürseniz bilin ki bu bir istidrâcdır.” buyurmuştur. Ardından da bu ayeti okumuştur: “Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımarıdıkları zaman onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler.”⁶¹⁰

Genellikle insanlar zulme maruz kaldığında veya bir zulmü gördüklerinde güçleri yettiğinde zalimi hemen cezalandırır ve zalimin ortalıkta dolaşmasına gönülleri razı olmaz. Allah (cc) ise insanlar gibi aceleci olmayıp hikmetle hareket etmektedir. Zalimlerden gafil olmayıp onların cezasını en uygun bir zamana erteler. Çünkü cezalandırmak için en uygun yeri dünya değil; ahiret olarak seçmiştir. Onların cezasını ahirette tam vermesi için dünyada onların yaptıklarını sayıp durmaktadır. Ancak bundan, Allah (cc) her zaman insanların yaptıklarının karşılığını sadece ahirette verdiğini ve dünyada hiç kimseye ceza vermediğini ve vermeyeceği gibi bir anlam çıkartılmamalıdır.⁶¹¹

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ

“(Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar.”⁶¹²

وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا

“Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hâkim olan Allah için eğilip boyun bükümüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.”⁶¹³

⁶¹⁰ En'am 6/44; bkz. Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, IX/249.

⁶¹¹ Şa'râvî, *Tefsiru's-Şa'râvî*, XII/7589-96.

⁶¹² İbrahim 14/42-43.

⁶¹³ Taha 20/111.

2.13 Dünyada Zalimlerin Akibeti

Allah (cc) zalimlere, zalimliğinden dönmeleri için peygamberler göndermiş ve onlara her zaman zalimlikten dönmeleri için fırsat vermiştir. Ayette: “*Rabbin, kendilerine ayetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin merkezine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten biz ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.*”⁶¹⁴ buyrulmuştur. Yol gösterecek, helal ve haramı tarif edecek neyin zalimlik olduğunu neyin zalimlik olmadığını bildirecek birisini gönderdikten sonra o memleketin halkı akıllanmazsa Allah, onları cezalandırır⁶¹⁵ sonucunu çıkarmak mümkündür.

Allah (cc) hiçbir zaman zalimlerin yaptıklarından habersiz olmamış, ancak onlara zaman tanımıştır. Ebu Musa el-Eş’ari’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sav) bu gerçeği şöyle dile getirir: “*Şüphesiz ki, Allah (cc) zalime mühlet verir. Ama bir de yakalarsa onu bırakmaz.*” Sonra şu ayeti okudu: “*İşte şehirler zulmeder de, Rabbin onları azab eyleser, Rabbinin azabı böyledir. Gerçekten onun azabı elim ve şiddetlidir.*”⁶¹⁶ Genellikle zalim olan insanlar Allah’ın kendilerine tanıdığı zamana mühlet gözüyle bakmamışlar ve zulümlerini daha da artırmışlardır. Allah (cc) imhal (zaman tanıma) verir ama ihmal etmez prensibi gereğince zalimlere çeşitli zamanlarda çeşitli azaplar vermiştir.⁶¹⁷

Hız. Nuh kavmi isti’sal (kökten yok olma) cezasıyla cezalandırılan ilk kavimdir. Bu kavim zalimlikte direnince peygamberleri Hız. Nuh (as) onlara beddua ederek Rabbine şöyle yalvardı: *Nuh: “Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlere hiç kimseyi bırakma!”*⁶¹⁸ Allah (cc), Hız. Nuh’un duasını kabul etti ve dünya tarihine geçen bir felaketle onları yok etti. Hakk’tan emir gelinceye kadar gökten su yağdı yerden su fişkırdı⁶¹⁹ böylece zalim olmayıp gemiye binenlerin dışında herkes suda boğularak helak oldu.⁶²⁰ Allah’tan başkasına ibadet edenlerin hiçbiri yeryüzünde kalmadı.⁶²¹

⁶¹⁴ Kasas 28/59.

⁶¹⁵ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, VII/20

⁶¹⁶ Hud 11/102; Buhari, *Tefsir*, 161; Müslim, *Birr*, 15, (2583)

⁶¹⁷ Bkz. En’am 6/42-44

⁶¹⁸ Nuh 71/26.

⁶¹⁹ Bkz. Hud 11/44.

⁶²⁰ Bkz. A’raf 7/64; Yunus 10/73; Şuara 26/119- 122.

Âd (Hz. Hud kavmi) da dünyada helak olan milletlerdendir. Allah (cc) bu zalim kavmin, ilk önce akan pınarlarını kuruttu, yeşilliklerini sararttı, ünlü irem bağlarını yok etti bunun sonucunda hayvanları öldü.⁶²² Ve sonra, diğer insanlara örnek olsunlar diye, onları büyük azapla cezalandırdı. Onlara verilen ceza Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçmektedir:

وَأَمَّا عَادٌ فَأَهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَتَمَازِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُعْجَازٌ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ

“Âd kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler. Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün. Şimdi onlardan arda kalan bir şey görüyor musun?”⁶²³

Dünyada yaptıklarının cezasını çeken diğer bir kavim de Semûd (Hz. Salih kavmi)dur. Bu kavim de peygamberlerinin sözüne itibar etmeyip kendileri için tanınan fırsatı değerlendirmediler. Zalimlikten dönmediklerinden dolayı Allah (cc) onlara dünyada hak ettikleri cezayı verdi. Bir ayeti kerimede: *“Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.”⁶²⁴* denilirken başka bir ayette de cezaları şöyle açıklanmaktadır:

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ كَأَنَّ لَمْ يَعْزُوا فِيهَا إِلَّا إِنْ تَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا بَعْدًا لِنَمُودَ

“Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine bilirsiniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı.”⁶²⁵ Neml Sûresinde de onların evlerinin bomboş kalıp çökmesinin nedeni yani yok olmalarının sebebi onların zalimliği olarak gösterilmekte, şöyle buyurulmaktadır: *“İşte haksızlıkları (zulümleri) yüzünden çökmüş evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.”⁶²⁶*

⁶²¹ İbn Kesir Ebu'l-Fida İsmail, *Kıyasu'l-Enbiya*, thk. Ali Abdulhamid, Muhammed Vehbi Suleyman, Ma'ruf Zarik. Daru'l-Hayr, Beyrut 2000. s.78,

⁶²² Çakan, *Peygamberler ve Tevhid Mucadelesi*, s.63.

⁶²³ Hakka 69/6-8.

⁶²⁴ A'raf 7/78.

⁶²⁵ Hud 11/67-68.

⁶²⁶ Neml 27/52.

Kendi yaptıklarının cezasını çeken zalim milletlerden biri de Hz. Lut'un kavmidir. Allah (cc) bu millete de peygamber olarak Hz. Lut'u göndermişti. Onlar onu dinlemeyip zalimlikte direnince onlara da azap kaçınılmaz oldu. Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinde onların akibetini şöyle bildirilmektedir:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بَبَعِيدٍ

“Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçuktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. (O taşlar) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır). Onlar zalimlerden uzak değildir.”⁶²⁷

Fir'avun ve yandaşları da kendi yaptıklarının cezasını dünyada görenlerden olmuştur. Onlar da onca mucizelere rağmen inanmadılar ve İsrailoğullarına, işkencenin en âlâsını yaptılar nihayet onlar da yok olup tarihte sadece kötülükleriyle anıldılar. Allah (cc) onlara verilen cezayı çeşitli ayetlerde bize bildirmektedir. Bir ayeti kerimede onlardan şöyle bahseder:

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ فَأَخَذْنَاَهُمْ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَاُنظَرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

“O ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu!”⁶²⁸

Allah (cc), bunların dışında da zalim olan bazı milletlere dünyada azap göndermiştir. Medyen halkı Eyke halkı gibi... Ama dünyada cezalandırdığı kavimlerden bazılarını kökten yok etme (isti'sal) cezasıyla cezalandırırken bazılarını da başka türlü cezalarla cezalandırmıştır. Örneğin İsrailoğulları buzağıyı ilah etmelerinden dolayı zalim olurken onlara verilen ceza nefislerini öldürmeleridir.⁶²⁹ Kureyşlilere de dünyada verilen ceza kökten yok olma (isti'sal) değil de açlık ve korku olmuştur.⁶³⁰ Kehf süresinde örnek verilen iki kişiden biri olan zalim bağ bahçe

⁶²⁷ Hud 11/82-83.

⁶²⁸ Kasas 28/39-40.

⁶²⁹ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, I/679; Ebi Abdullah Mustafa b. El-Âdevî, *et-Teshil li Ulumi't-Tenzil*, Mektebetu'l-Huda, Mısır 1996, I/517-519.

⁶³⁰ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XIV/381-387; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, IV/607-609.

sahibini Allah servetinin yok etmekle cezalandırmıştı.⁶³¹ Kalem Sûresinde de örnek verilen bahçe sahipleri de fakirleri elde edilen üründen mahrum etmek istediklerinden dolayı Allah, bahçelerini yok ederek onları cezalandırmıştır.⁶³² Sebe kavminden de yiyip şükretmeleri istendiğinde onlar yüz çevirip şükretmekten kaçındıklarında Allah (cc) ceza olarak onların üzerine sel gönderdi ve o güzel bahçelerin yerine harap bahçeleri bırakmıştır.⁶³³ Hz. Âdem(as)'i cennetten atmakla,⁶³⁴ Hz. Yunus'u gemiden atmak ve yunus balığının yutmasıyla cezalandırmıştır.⁶³⁵

Allah (cc), dünyada diğer insanlara ibret olsunlar diye bazı insanlara ceza vermiştir.⁶³⁶ Ama bu ceza nihai ceza değildir. Onlara ayrıca ahirette de ceza hazırlamıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Allah (cc) bütün insanlara hak ettikleri cezayı vermemiştir. Çünkü gerçek ceza yeri dünya değil ahirettir. Allah (cc), bütün insanlara hak ettikleri cezayı dünyada vermediğine dair şöyle buyurmaktadır:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ ذَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَنْقِضُونَ

*“Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, orada hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.”*⁶³⁷ “yeryüzünde hiçbir canlıyı bırakmazdı” ayetin tefsirinde, onların hepsini zalimlerin zulüm uğursuzluğundan yok edecek, denilmektedir.⁶³⁸ Ayrıca buradaki zulüm şirkle yorumlanmış ve ceza geldiğinde de bütün yeryüzünü kaplayacağından bütün hayvanları ve insanları içine alacak şekilde olurdu, diye tefsir edilmiştir.⁶³⁹

⁶³¹ Bkz. Kehf 18/32-43.

⁶³² Bkz. Kalem 17/29.

⁶³³ Bkz. Sebe 34/15-19.

⁶³⁴ Bkz. A'raf 7/24.

⁶³⁵ Bkz. Saffat 37/139-142.

⁶³⁶ Bkz. 23/44.

⁶³⁷ Nahl 16/61.

⁶³⁸ Zemahşeri, *Keşşâf*, III/444.

⁶³⁹ İbn Atiyye, *Et-Tahrir ve't-Tenvir*, XIV/187-190.

2.14 Zalimlerin Helak Sebebi

Kuşkusuz ki insanların helak sebepleri kendileridir. Zira birçok ayette bu gerçek bildirilmiştir.⁶⁴⁰ Buna göre dünyada olsun ahirette olsun insanların başına gelen bütün felaketler, cezalar kendi yaptıklarının karşılığıdır. Bu kavimlerin helaki de kendi yaptıklarının yüzündendir. Hatta onlar azabı kendi gözleriyle gördüklerinde kendilerinin zalim olduklarını kendi ağızlarıyla itiraf etmişlerdir.⁶⁴¹ Bir ayeti kerimede Allah (cc) bu konuda birkaç kavmi örnek göstererek onların helak sebebinin kendileri olduğunu aktararak şöyle buyurur:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.”⁶⁴²

Zalimlerin helak sebebi kendileri olduğuna göre insanı helaka götüren şey nedir hangi günahdır. İşte müfessirler bu noktada ihtilafa düşmüşler ve helak sebebinin farklı yorumlamışlardır. Kimisine göre zalim kavimlerin helak sebebi küfür, kimisine göre yeryüzündeki bozgunculuk ve bunun içine giren haksızlıklar, adaletsizliklerdir. Her iki görüşü savunanlar da aşağıdaki ayete dayanarak görüşlerini savunmaktadır.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ

“Halkı iyi olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helâk etmez.”⁶⁴³

Bu ayet iki şekilde açıklanabilir: Birincisi, “bi zulmin”in ba’sı mulabese manasındadır ve fail olan rabb’in (hal ekidir) durumunu belirler o zaman manası şöyle olur: “Rabbin, bir memlekete, halkı iyi olduğu halde, zulüm ederek onu helak

⁶⁴⁰ Bkz. Abdulbaki, *Mu’cemu’l-Mufehres*, s. 434-438.

⁶⁴¹ Bkz. A’raf, 7/5; Enbiya, 21/11-15; Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, X/61-63.

⁶⁴² Tevbe 9/70; Bkz. Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, XI/553-554.

⁶⁴³ Hud 11/117.

etmez.” İkincisi, “bi zulmin”in ba’sı sebebiyet manasındadır ve zulüm de şirk manasındadır. O zaman şöyle bir mana çıkar: “Rabbin, halkı iyi olup kendi aralarındaki hukuka riayet edip şirklerine başka bir bozgunculuğu ilave etmedikçe memleketleri helak edecek değildir.”⁶⁴⁴

Taberi (310 h.), İbn Atiyye (546 h.), Ebu’s-Suud (900-982 h.) ve el-Kasimi (1332 h) gibi müfessirler zalimin helak sebebini hem küfür hem de günahları olduğunu savunurlar. Buna gerekçe olarak da şirkin en büyük bozgunculuk olduğunu ve bundan dolayı bütün peygamberlerin ilk olarak şirki yasaklamaları ve kendi ümmetlerini ilk olarak bu konuda uyarıp daha sonra diğer günahlara geçmelerini verirler.⁶⁴⁵

Beğavi (h.516), Razi (h.606), Kurtubi (h.671), ve eş-Şa’râvî (h.1418) gibi müfessirler ise Allah’ın insanları helak etme nedenini şirk ve küfür değil yeryüzünde fesatçılık, bozgunculuk, zulüm ve birbirlerinin hukukunu çiğneme gibi kötülükler olduğunu savunurlar. Bu müfessirlere göre bir millet ne kadar müşrik olursa olsun o şirkine başka bir bozgunculuk, hukuksuzluk eklemese helak olacak değildir. Helak olan kavimlerin helak sebebi de kendi aralarındaki zalimlik, hukuksuzluk ve kötü ilişkiler olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre helak olan Hz. Şuayb kavmi tartı ve ölçüde hile yapmalarından, Hz. Lut Kavmi de livata yapmalarından helak olmuşlardır. Hatta bunun için fakihler Allah’ın hukuku kolaylık ve müsamaha üzerine kurulu olup insanların hukuku ise darlık ve zorluk üzere kurulu olduğunu söylemişlerdir.⁶⁴⁶

Ebu Zehra (1394 h.) burada zalimin helak sebebini biraz farklı bir yöne çekerek zalimin helak sebebi, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya bağlamaktadır (emri bi’l-ma’ruf nehyi an’il-münker). Bir millet bu değerden yoksun oldu mu helak

⁶⁴⁴ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, IV/247; Zeccac, *Meani’l-Kur’an ve İ’rabuhu*, III/83; Kasimi, *Mehasinu’t-Te’vil*, IX/3497; Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri* III/1530.

⁶⁴⁵ Taberi, *Câmiu’l-Beyân* XII/631; İbn Atiyye, *Muherreru’l-Veciz*, III/214-215; Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, III/101-102; Kasimi, *Mehasinu’t-Te’vil*, IX/3497.

⁶⁴⁶ Bkz. Beğavi, *Mealimu’t-Tenzil*, IV/206; Razi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XVIII/78; Kurtubi, *el-Cami li Ahkami’l-Kur’an*, XI/235; Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri* III/1530-1531; Şa’râvî, *Tefsiru’s-Şa’râvî*, XI/6750-6755 eş-Şa’râvî şu ayete dayanarak: “Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.” (Şura, 42/20) Bu bağlamda şöyle der: Allah’a iman etmeyip iyi davranan toplulukları Allah (cc) helak etmeyip onlara dünyada hak etikleri şeyi verir.

olmayı hak eder. Bu bağlamda şöyle der: “ Yeryüzünün doğu ve batısında Müslümanların başına gelen helak hak olmuştur. Zira bir zalim zulüm ettiğinde ezici çoğunluk onu destekler, mazluma karşı ona yardım eder ve onu adalet, hikmet ve dâhilikle vasıflandırır. Durum o boyuta geldi ki insanlar sözcük ve hakikati karıştır duruma geldiler.”⁶⁴⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır da bu konuda Ebu Zehra’ya benzer ifadeleri kullanarak bu konuda şöyle demektedir: “Allah’ın helak etmesi, ancak memleket ahalisinin ıslahattaki eksiklikleri, zulüm ile fesadın meydana almasına sebebiyet vermeleri yüzündendir.” Ayrıca önceki milletlerin helak edilmesinin sebebi şu iki şeye bağlamaktadır: “Birincisi içlerinde bozgunculuktan engelleyecek faziletli bir topluluğun bulunmayışı, bulunsa bile yetersiz kalışıdır. İkincisi de refaha ermiş olanların zevk ve safa düşkünlüğü ve bu suretle halkın baştan çıkmasına sebep olmalarıdır.”⁶⁴⁸

2.15 Ahirette Zalimlerin Halleri

Yukarıda belirttiğimiz gibi Allah (cc) bazı insanları dünyada cezalandırmıştır. Ancak o ceza nihai ceza değildir. Asıl ceza yeri ahirettir. Bu başlıkta zalimlerin ahiretteki durumlarını ele alınmaya çalışılacaktır. Onların durumu biri zalimin pişmanlığı ve feryadı diğeri zalime hazırlanan ceza olmak üzere iki alt başlıkta aktarılmaya çalışılacaktır.

2.15.1 Zalimin Pişmanlığı ve Feryadı

Allah (cc), insanlara doğru yolu bulmaları için peygamberleri göndermiş ve onlara rehber olarak kitapları vermiştir. Yani insanlara, zulme bulaşmamaları için her imkânı sağlamıştır. Eğer insan peygamberlere kulak asmaz, Allah’ın kitaplarının rehberliğini kabul etmezse insan pişman olur. Ahiret, ödül ve cezaların alınacağı yerdir. İnsanlar, dünyada yaptıklarının hesabını orada teker teker verirler.

Kur’an-ı Kerim’de zalimlerin ahirette pişman olacaklarını birçok ayette zikreder. Zalimler ahirette ellerinden gelse büyük servetleri feda eder, korkudan pişmanlıklarını gizlerler.⁶⁴⁹ Aşağıdaki ayet zalimlerin ahiretteki halini tasvir etmektedir:

⁶⁴⁷ Ebu Zehra, *Zehretu’t-Tefâsîr*, VII/3773-3774.

⁶⁴⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V/23.

⁶⁴⁹ Bkz. Yunus 10/54; Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, IV/154.

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

“Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) elbette bunları fedâ ederlerdi. Halbuki (o gün) onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır. Onların kazandıkları kötülükler (o gün) açığa çıkmış, alaya aldıkları şey, kendilerini sarmıştır.”⁶⁵⁰ Rağıb el-İsfahanî: “Buradaki zulüm bütün zulüm çeşitlerini kapsar çünkü dünyada kendisinden zulüm sadır olan herkes eğer dünyadaki ve onun gibisi kendisinin eline geçerse onu feda eder” demektedir.⁶⁵¹

Aşağıdaki ayette de zalimlerim pişmanlığını ve onların hallerini çok güzel bir şekilde açıklamaktadır:

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الدَّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ

“Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin: Dönecek bir yol var mı? Dediklerini görürsün. Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da: İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki, zalimler, sürekli bir azap içindedirler.”⁶⁵² Müfessirlerin çoğu, buradaki zalimden maksadın kâfirler olduğunu, azaplarının sürekli olmasının da bunu destekler mahiyette olduğunu, bundan diğer zalimlerin pişman olmayacağı manası çıkarılamayacağını savunmaktadırlar. Ömer Nasuhi Bilmen o zalimlerin durumunu şöyle açıklar: “(Ve onları) O cehenneme sevk edilen zalimleri yarın kıyamet günü (göreceksin ki,) kendilerine yüz gösteren korkunç şeylerden dolayı (zilletten mütevaziler oldukları) pek zelulâne, haînâne bir vaziyet aldıkları ve (zayıfça göz kapağını depreterek

⁶⁵⁰ Zümer 39/47-48

⁶⁵¹ Rağıb, *Mufredat*, s. 315.

⁶⁵² Şura 42/44-45.

baktıkları) cehennemden korkarak ona göz uçları ile bakıp durdukları (hâlde ateşe arz olunacaklardır.) o korktukları ateşe atılmış olacaklardır.”⁶⁵³

Zalimler kıyamet günün de pişman olarak birbirlerini suçlarlar,

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ
بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

“Kâfir olanlar dediler ki: Biz hiçbir zaman bu Kur'an'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız. Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara: Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk, derler.”⁶⁵⁴ Ayrıca onlar feryad ederek Allah'tan kendilerini dünyaya geri göndermesini isterler böylece pişman olduklarını dile getirirler.

وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ
النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

“Onlar orada: Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım! diye feryad ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.”⁶⁵⁵

Kıyamet gününde zalimlerin pişmanlıklarından bir tanesi de peygambere uymamalarıdır. Onlar o gün pişmanlıkları kendilerini Allah'ın dininden, Kur'an'dan uzaklaştırıcı dost edinmelerinden yakınır. Bakınız Kur'an-ı Kerim'de ne kadar güzel, veciz bir şekilde onların pişmanlıklarını tasvir etmiştir.

وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا يَا وَيْلَتَى لَئِنِّي لَمِ اتَّخَذْتُ فَلَانًا خَلِيلًا

“O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! “Yazıklar olsun bana, keşke falanı dost edinmeseydim!”⁶⁵⁶

⁶⁵³ Bilmen, Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, VII/3252.

⁶⁵⁴ Sebe 34/31.

⁶⁵⁵ Fatır 35/37.

⁶⁵⁶ Furkan 25/27-28.

2.15.2 Zalime Hazırlanan Ceza

Zalimler, Allah'ın emirlerine karşı çıkmış, bazen peygamberleri ve Allah tarafından getirdiklerini inkâr etmişler, bazen insanların haklarına girmiş, Allah'ın koyduğu sınırları aşmışlar. İmtihani kaybetmişlerdir. Yüce Allah:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُّوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

“Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.”⁶⁵⁷ buyurarak imtihanın sonucu kendisinin yanında olduğunu bildirmiştir. Böylece bütün insanlar gibi zalimlerden de işledikleri suçun hesabı ilahi mahkemede sorulacağı haber verilmiştir.

Zalimlerin hepsi bir değildir. Kimisinin zalimliği şirk iken, kimisinin zalimliği de insan öldürme, zina, hırsızlık yapma gibi insanlara karşı işlediği suçlardır. Ayet ve hadislerin bütününe ele alındığında iki suçun cezası arasındaki farkın çok büyük olduğu görülür. Çünkü birisi ebedi cehennemde kalırken diğeri ise cezasını çektikten sonra cennete girer. Bu bilgiler doğrultusunda zalimlerin ebedi olarak cehennemde kalacaklarına dair ayetler kâfirler için geçerlidir. Diğer ayetler de ikisi için olabilir.

Zalimler ölüm sekeratında aşağılanmakla,⁶⁵⁸ cehennem ateşiyle,⁶⁵⁹ elem verici, acıklı bir azaba uğramakla,⁶⁶⁰ diz üstü çökmüş bir vaziyette cehennemde bırakılmakla,⁶⁶¹ cehennem ateşinden döşekler, örtülerle cezalandırılırlar.⁶⁶²

Cehennemde zalimlere insanların tüylerini diken diken eden, ürperten azaplar hazırlanmıştır. Ayette sıcaklığın zirvesindeki bir su ile cezalandırılacaklarını bildirilmiştir.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَنْغِثُوا يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

⁶⁵⁷ Enbiya 21/35.

⁶⁵⁸ Bkz. En'am 6/93.

⁶⁵⁹ Bkz. Enbiya 21/29; Âli İmran 3/151; Maide 5/29; Haşr 59/17.

⁶⁶⁰ Bkz. İnsan 76/31.

⁶⁶¹ Bkz. Meryem 19/72.Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, XV/606.

⁶⁶² A'raf 7/41.

“Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!”⁶⁶³ Onlar susadıkları zaman su isterler. Eritilmiş madene benzeyen su kendilerine verilir. O suyu içmek için kendilerine yaklaştırıldığı zaman yüzlerini kızartır ve yüzlerinin etini düşürür.⁶⁶⁴ Cehennemde hazırlanan bu korkutucu azap insanları korkutmak ve suçtan caydırmak içindir. İnsan bir suçun cezasını bildiği zaman daha çok ondan uzaklaşır. Zalimlerin suçu da işlediği zulme göre olur. Zalimliği şirk ise azabı ebedi olur, hiç cehennemden çıkmaz. Zalimliği şirkin dışında bir günah ise ve ondan tevbe etmediyse Allah da onu affetmediyse işlediği zulüm miktarınca azap gördükten sonra Allah onu cennete koyar.⁶⁶⁵

⁶⁶³ Kehf 18/29.

⁶⁶⁴ Ebu’s-Suud, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm*, V/220.

⁶⁶⁵ Şa’râvî, *Tefsiru’s-Şa’râvî*, XIV/8884-8885.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de zalim kavramı çok geniş alanlara yayılmıştır. Bu genişliği sayesinde onun tanımı farklı şekillerde yapılmıştır. İlk lügatçılar ve ilk müfessirler genellikle en geniş manayı ifade eden “bir şeyi kendi yerinin dışına koymak” tarifiyle tanımlamışlardır. Ancak onun geniş anlamını göz önünde bulundurarak başkasının hakkına tecavüz etmek, bir şeyi eksik bırakmak gibi manaları verenler de olmuştur. Lügatçılar zulümle ilgilenip manasını açıkladıkları gibi, Kur'an'ı açıklayıp onun üzerinde yorum yapmaları nedeniyle müfessirler de ilgili ayetlerin tefsirinde ayetlerin bütününe göre zulmü açıklamışlardır.

Kur'an-ı Kerim zulüm ve zalimlerden bahsettiği gibi, onun açıklayıcısı olan Hz. Muhammed (sav) de hadislerde ona yer vermiştir. Ama Kur'an-ı Kerim zalimden bahsederken daha çok onun inanç ve ubudiyet konusundaki olumsuz tutumlarını ele alırken hadislerde ise daha çok merhametsizlik, başkasının hakkını yeme gibi beşeri boyutuyla ilgilidir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de zulüm kelimesinin dışında bağı, tuğyan, fisk, biğayril-hak, adv ve türevleri, israf ve müsrif, azzebe fiili, eza ve fitne kelimeleri zaman zaman zulüm manasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

Küfür, Allah'a ortak koşma, Allah'a karşı yalan uydurma, Allah'tan başkasına ibadet etme, kitaplara inanmama, peygamberlerin Allah'tan getirdiklerini kabul etmeme, ahirete inanmama, kâfir Yahudi ve Hıristiyanları dost edinme, dinden dönme, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeme, mucizeleri inkâr etme, Allah'ın özel görevlendirdiği kişilerin kendi başlarına hareket etmeleri, Allah'ın koyduğu sınırları aşma, Allah'ın emirlerini görmezlikten gelip onlara kulak asmama, Allah'ın yolundan alıkoyup onu eğri göstermeye çalışma zalimliklerdir. Savaşa çıkmamak için Resulullah'tan izin isteyen ve müminlerin sırrını ifşa etmek için müminleri dinleyenler ve gösteriş için malını harcayan ve Allah rızasının dışında adak adayanlar

Allah'a karşı zalimlik yapmışlardır. Haksız yere insan öldürmek, zina yapmak, hırsızlık yapmak, şahitliği hakkıyla yerine getirmeyip bu konuda sınırı aşmak, birisinin yerine başkasını cezalandırmak, boşanma hakkını yerince kullanmamak, Allah'ı ananları kovmak, insanlarla alay etmek, insanları ayıplamak ve onlara kötü lakaplar takmak ve bu davranışlardan dönmemek, fakirleri maldan mahrum etmek ve haksızlık etmek de beşeri ilişkilerde yapılan zalimliklerdir.

Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de bazı davranışları zalimliğin nedeni gösterip o davranışlarda bulunanları zalimlikle nitelendirdiği gibi bazı kavimleri de zalimlikle nitelendirmiştir. Hz. Nuh kavmi, Âd kavmi, Semud kavmi, Hz. İbrahim kavmi, Hz. Lut kavmi, Eyke halkı, Medyen halkı, Firavun ve yandaşları, İsrailoğulları ve Kureyşlilerden kâfirler bunlardandır. Allah (cc) bu kavimleri dünyada cezalandırmıştır. Dünyada insanları bulan bu ilahi cezanın sebebi müfessirler tarafından farklı yorumlanmıştır. Bazıları en büyük sebebi şirk olduğunu savunurken diğer bir kısmı ise insanların kendi aralarındaki hukuksuzluk, zalimlik ve yeryüzündeki bozgunculuklar olduğunu savunmaktadırlar.

Kur'an-ı Kerim zalimleri dile getirdiği gibi bazı kişi ve kişileri "en zalim" tabiriyle de nitelemiştir. En zalim olarak nitelenmiş olan bu kişilerin tamamı beşeri ilişkilerden çok Allah ile kendisi arasındaki ilişkiyle ilgili olup Allah'a karşı olan zalimliklerinin ne kadar büyük olduğunu gözler önüne sermektedir.

Mümin, zalimleri dost edinmemeli, onlara arka çıkmamalı ve onlara cesaret vererek onları zalimliğinde daha gaddarlaştıracak hareketlerde bulunmamalıdır. Tam aksine onların karşısına dikilmeli onlara hakkı hakikati söylemeli Hz. Peygamber (sav)'in tabiriyle hakkın elinden tutmalıdır. Bir mümin zalime karşı durup ona hakkı söyleyip ellerinden gelen bütün imkânları sarf etmesine rağmen zalim zulmünden vazgeçmeyip zulmüne devam ettiyse mümine düşen görev zalimlerden kaçıp onlardan uzaklaşmaktır.

Allah (cc) zalime mühlet vermiş ama asla zalimi ihmal etmemiştir. Zalimi uyarıp ona zulmünden vazgeçmesi için peygamberler göndermiş ve tevbe kapısını kıyamete kadar açık bırakmıştır. Tevbe etmeyerek Peygamberlerin uyarılarına kulak asmayıp zalimliğinden vazgeçmeyen zalimleri, Allah (cc) kökten yok etme (isti'sal)

ve ya başka bir azap şekliyle cezalandırmıştır. Kökten yok etmeye örnek olarak Hz. Nuh kavmi, Âd, Semud, Hz. Lut kavimleri verilebilir. Uyarı niteliği taşıyan cezalandırmaya örnek ise Kureyşliler, iki bahçe sahibi ve bahçe sahipleri gösterilebilir. Kökten yok olma cezası alanlar zaten kökten yok olmuşlardır; Kureyşliler ise kıtlık, önde gelenlerin yok olması gibi cezalara çarptırılmışlardır. Kehf Sûresinin 32-42 ayetlerinde anlatılan bahçe sahiplerinden böbürlenerek bahçesine giren kişi de bütün servetinin yok edilişiyle cezalandırılmıştır. Kalem Sûresinde de bahsi geçen üç kişi bahçelerinin kökten yok olmasıyla cezalandırılmışlardır.

Allah (cc) her ne kadar bazı zalim kavimler ve bireyleri dünyada cezalandırmışsa da asıl cezalandırmanın yeri dünya değil, ahirettir. Bunun için Allah (cc) zalimlere en büyük cezayı ahirette hazırlamıştır. Allah (cc), dünyaların bile zalimlerin olsa kendileri için feda edeceklerini bize bildirmektedir. Bu cezayı gören zalimler ondan kurtulma yolunu aramaya başlamış ve bir dönüş yolunun umudu yok mu diye nafile bağırılmışlardır. Birçok ayette ahiretteki bu azap tasvir edilmiş ve insanlar uyarılmıştır. Allah, sekeratta aşağılanmakla, cehennemle, ateşle, elem verici acıklı bir azaba uğramakla, cehennem ateşinden hazırlanan döşek ile örtülerle ve sıcaklığın zirvesindeki bir su ile cezalandırılmakla zalimleri tehdit etmiştir. Ayrıca gerek dünyadaki cezalar gerek ahiretteki cezaları Allah (cc) verir. Allah (cc) bu cezaları verirken hiçbir zaman insanlara zulüm etmemiş ve zulüm gibi görünen hareketleri yapmamıştır.

KAYNAKÇA

- Abdubaki**, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'an'il-Kerim*, Daru'l-Kutub'il-Mısriyye, Kahire 1364 h.
- Acar**, İbrahim, *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, Ekev yay, Erzurum 2000.
- Aktaş**, M. Nurullah, *Buruc Sûresinin Tefsiri*, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2001.
- Alusi**, Şihabuddin es-Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'an'il-Azim ve's-Seb'il-Mesani*, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts.
- Askalani**, İbn Hacer Ahmet b. Ali, *Fethu'l-Bari ala Şarhi Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-Marife Beyrut 1379 h.
- Beğavi**, Ebi Muhammed Hüseyin b Mes'ud, *Mealimu't-Tenzil*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemir, Osman Cum'a Damiriye, Süleyman Müslim el-Harş, Daru't-Taybe, Riyad 1997.
- Beydavi**, Nasiruddin Ebi'l-Hayr Abdullah, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts.
- Bilmen**, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Nesa yay, İstanbul ts.
- Buğa**, Mustafa ve diğerleri, *el-Fıkhu'l-Menheci*, Daru'l-Kalem, Dimaşk 1992.
- Buhari**, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah, *Sahihi Buhari*, Dar İbn Kesir, Beyrut 1987.
- Cürcani** Ali b. Muhammed, *et-Tarifat*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
- Çağrı**, Mustafa, DİA, "Zulüm" TDV Yay, İstanbul 2013.
- Çakan**, İsmail L. ve Solmaz N. Mehmet, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar yay, İstanbul 2014.

Ebu Halil, Şavki, *Fi't-Tarihi'l-İslami*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1996.

Ebu Said, Abdurrahman b. Muhammed, *El-Ğunya fi Usuli'd-Din*, Hadamat ve Ebhas es-Sekafiyye, Beyrut 1987.

Ebu Zehra Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, *Zehretu't-Tefâsîr*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire ts.

Ebu's-Suud, Muhammed el-İmadi, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ila Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim*, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts.

Ebu't-Tib, Muhammed Sıddik han, *Fethu'l-Beyan fi Mekasidi'l-Kur'an*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1992.

El-Âdevi, Ebi Abdullah Mustafa, *et-Teshil li Ulumi't-Tenzil*, Mektebetu'l-Huda, Mısır 1996.

El-Cevzi, Cemaleddin Ebul-Farac Abdurrahman, *Zadu'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir*, thk. Abdurrezak el-Mehdi, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1422 h.

Elmalı, Abdurrahman, *Kur'an-ı Kerim'de Adalet Kavramı*, Harran Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 3, Şanlıurfa 1997.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sadeleştiren: Karaçam İsmail ve Diğerleri, Zehraveyn yay, İstanbul 1992.

Endülüsi, Ebi'l Hayyan, Muhammed b. Yusuf *el-Bahru'l-Muhit*, thk. Adil Ahmed Abdulmavcut, Ali Muhammed Mi'vad, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

Hallaf, Abdulvahhab, *İlmu Usulu'l-Fıkh*, Daru'l-Muttehide, Dımaşk 1992.

Heytemi, İbn Hacer Ahmed b. Muhammed b Ali, *Fethu'l-Mubin bi Şarhi'l-Arbain*, Minhac, Beyrut 2008.

Hudari, Muhammed, *Nuru'l-Yakin fi Sireti Seyyidi'l-Murselin*, Dar Daniye, Beyrut 1990.

İsfahanî, Rağıb Hüseyin b. Muhammed, *el-Mufredat fi Ğaribi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Kıylani, Daru'l-Marife, Beyrut ts.

İbn Arabi, Ebi Bekir Muhammed b. Abdullah, *Ahkamu'l-Kur'an*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

İbn Aşur, Muhammed et-Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Daru't-Tunusiyye, Tunus 1984.

İbn Atiyye, Kadi Ebi muhammed Abdulhak b. Galip el-Endulusi, *Muharreru'l-Veciz*, thk Abdusselam Abduşşafi Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

İbn Faris, Ahmed Ebi'l-Hüseyn, *Mekayisu'l-Luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, İttihadu'l-Kitabi'l-Arab, yy 2002.

İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1990.

İbn Kesir, İsmail b. Ömer Ebü'l-Fida, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Daru't-Taybe, Riyad 1999.

Kises'ul-Enbiya, thk. Ali Abdulhamid, Muhammed Vahbi Suleyman, Ma'ruf Zarik. Daru'l-Hayr, Beyrut 2000.

İbn Manzur, Muhammed b. Mukerem, *Lisanu'l-Arab*, Dar Sadır, Beyrut ts.

Kadi, Abdulcebbar b. Ahmed, *Şerhu'l-Usuli'l-Hamse*, thk Abdulkerim Osman, Mektebetu Vahbe, Kahire 1996,

Karagöz İsmail, *Kur'an'a Göre Zulüm Açısından Allah ve İnsan*, Çelik yay, İstanbul 1996.

Karaman, Hayrettin ve Diğerleri, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yay, Ankara 2012.

Kasimi, Muhammed Cemaleddin, *Mehasinu't-Te'vil*, Dar İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, yy 1957.

Kılavuz, Ahmet Saim ve diğerleri, DİB Yay, *İlmihal*, Ankara 2006.

Komisyon, Kahire Arap lugaı, *Mucemu'l-Vasit*, Kahire ts.

Komisyon, Kuveyt Vakıflar ve Dini İşler Bakanlığı, *el-Mevsuetu'l-Fıkhiyye*, Daru's-Safve, Kuveyt 1993.

Köksal, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV yay, Ankara 2010.

Kurtubi, Muhammed b. Ahmet, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki, Risale, Beyrut 2006.

Kutub Seyyid, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Daru's-Şuruk, Beyrut 1412 h.

Lings, Martin, *H. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan yay, İstanbul 2011.

Meraği, Ahmet Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, Mustafa el-Babi el-Halebi yay, Mısır 1946.

Müslin b. Heccac Ebi'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Neysaburi, *Sahihi Müslim*, Beytu'l Efkaru'd-Devliye, Riyad 1998.

Nasıf, Mansur Ali, *Ğayetu'l-Me'mul Şarhu't-Tac El-Cami' li'l-usul*, Eda Neşriyat, İstanbul 1991.

Nevevi, Muhyiddin Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref, *Minhac Şarhu'l-Camiu's-Sahih*, Thk. Buğa Mustafa, Daru'l-Ulumi'l-İnsaniyye, Dimaşk 2008.

Minhacu't-Talibin, Eser yay. İstanbul ts.

El-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb, Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Umman 2005.

Razi, Fahreddin Muhammed, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.

Rıza, Muhammed Raşid, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Hakim (Menar)*, Menar, Kahire 1947.

Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsîr*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2014.

Salebi, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf, *Cevahiru'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'an*, thk. Adil Ahmed Abdulmavcut, Ali Muhammed Mi'vad, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1997.

Savi, Eş-Şeyh Ahmet, *Haşiyetus's-Savi Ala Tefsiri'l-Celaleyn*, Eser Neşriyet ve Dağıtım, İstanbul ts.

Şerhu's-Savi Alâ Cevhereti't-Tevhid, Daru'l-İhâ, yy. 1980.

Seyyid, Sabık, *Fıkhu's-Sunne*, Daru'l-Hadis, Kahire 2004.

Suyuti, Celaledin Abdurrahman b. Ebibekir, *ed-Duru'l-Mensur fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Et-Turki, Hicr, Kahire 2003.

Suyuti, Celaledin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Muhalli, Celaledin Abdurrahman b. Ebibekir, *Tefsiru'l-Celaleyn*, Dar İbn Kesir, ts.

Şa'râvî, Muhammed Mutavelli, *Tefsiru's-Şa'râvî*, Daru Ahbaru'l-Yevm, Kahire 1997.

Mucizetu'l-Kubra, Dar Ahbaru'l-Yevm, Kahire, ts.

Şehristani, Muhammed b. Abdulkerim, *el-Milel ve'n-Nihel*, thk. Muhammed Seyyid Kıylani, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1404.

Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadir*, Dar İbn Kesir, Dımaşk 1414 h,

Taberi, Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vil'i Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Et-Turki, Hicr, Kahire 2001.

Teftezani, Mesud b. Ömer Sa'deddin, *Şerhu'l-Mekasid*, thk. Abdurrahman Umeyreh, Alemu'l-Kutub, Beyrut 1998.

Tirmizi, Muhammed b. İsa Ebu İsa, *Süneni Tirmizi*, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts.

Uludağ, Süleyman, *İslamda Emir ve Yasakların Hikmetleri*, TDV yay, Ankara 2009.

Ulutürk, Veli, *Kur'an-ı Kerim'de Zulüm Kavramı*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 9, Erzurum 1990.

Kur'an-ı Kerim'de Zulüm Kavramı, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 10, Erzurum 1992.

Vahidi, Ebi'l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbabu'n-Nuzul*, Alemu'l-Kutub, Beyrut ts.

Yavuz, Yusuf Şevki, DİA, "Zulüm" TDV Yay, İstanbul 2013.

Yücel, İrfan, *Peygamberimizin hayatı*, DİB Yay, Ankara 2013.

Zamahşeri, Carullah Ebi'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *El-Keşşâf an-Ğavamidu't-Tenzil ve Uyunu'l-Ekavil fi Vucuhi't-Te'vil*, thk. Adil Ahmet Abdumevcud, Ali Muhammed Mi'vad, Abikan yay, Riyad 1998.

Zeccac, Ebi İshak İbrahim b. Es-Serri, *Meani'l-Kur'an ve İ'rabuhu*, thk. Abdulcelil Abduhu Şelebi, Âlemu'l-Kutub, Beyrut 1988.

Zuhayli, Vahbe, *et-Tefsiru'l-Munir*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1418 h.

El-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuhu, Daru'l Fikr, Dımaşk 1985.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Mehmet Sait AKAN

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Doğum Yeri ve Tarihi: Midyat 1981

Tel: 05355481633

E-posta: m.saidalin@hotmail.com

Yazışma Adresi: Budaklı Mahallesi no 176 Midyat MARDİN

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
	Ma'hedu'l-Haznevi Li'l-Ulumi's-Şer'iyye	2001
	Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi	2012

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2010-2017	Diyanet	İmam Hatip

YABANCIDİL Arapça

YAYINLAR